

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 17 студзеня 1986 г. № 3 (3309) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Помнік У. І. ЛЕНІНУ, адкрыты ў канцы мінулага года ў Маларыце.

(Скульптар М. КАНДРАЦЬЕУ, архітэктары Ю. ШПІТ і В. САХНО).

**ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА:
ЗДАБЫТКІ,
ПРАБЛЕМЫ...**

ДЫРЭКТАР саўгаса «Краснадарскі» Аляксандр Іларыёнавіч Лапатка паехаў адпачываць у Алушту ў сярэдзіне жніўня, калі не ўбралі і паловы яравога кліна. Прызнацца, мяне гэты ад'езд здзівіў — як жа так? — капітан пакідае свой мосцік у самы адказны, рашаючы момант...

Аднак у раёне маю трывогу не падзялілі.
— Дык жа там Суша застаўся. Знаёмы з галоўным аграномам? Праўда, па частцы інтэрв'ю... — старшыня савета Чэрвеньскага РАПА Мікалай Георгіевіч Лазар спачувальна ўсміхнуўся. — А паглядзець у «Краснадарскім» сёння ёсць што...

Яны — дырэктар саўгаса і галоўны аграном — нават знешне падобныя: абодва рослыя, шыракаплечыя, з адкрытымі тварамі, агрубелымі ад ветру і сонца. Лапатка, як гаспадарнік, праўда, больш прадпрыемальны, дыяпазон яго дзелавых сувязей даволі шырокі: ад міністра сельскага будаўніцтва да... старшага трэнера зборнай краіны па футболе, які па старой дружбе, калі яшчэ ўзначальваў каманду майстроў мінскага «Дынама», раз у год наведваўся ў «Краснадарскі» па свежы ліпавы мядок для сваіх выхаванцаў (ліпы ў тутэйшых мясцінах і сапраўды цудоўныя).

Суша менш схільны да дзелавых знаёмстваў, ён прывык здабываць выгаду толькі з гектара, прыцягваючы ў саюзнікі яе вялікасць Агрэхніку, ён — галоўны аграном гаспадаркі. Дома яго рэдка застанеш, а поле не патрабуе ад спецыяліста дыпламатычнасці, выкрутлівасці, спрытнасці і прабуйной здольнасці па прычыне «ты мне, я табе», г.зн. завод гаспадаркі — жалезабетонная бэлька для перакрыцця ў новым кароўніку, які будуець шабашнікі, а гаспадарка — заводу, прывільнай, заводскай сталючы — энную колькасць тон маладой бульбы, якая ў цане на рынку.

Поле патрабуе не слова, а канкрэтнай справы: дакладнага і наўхільнага захавання штогадовага комплексу агратэхнічных прыёмаў ад моманту закладкі зяблівя да збору ўраджаю. Украпаненне прагрэсіўных тэхналогій — без гэтага сёння цяжка разлічваць на поспех.

Суша, наколькі мне вядома, не спяшаецца расставіцца з агранаміяй, хоць яму неаднойчы прапаноўвалі дырэктарскую пасаду тут жа, у Чэрвеньскім раёне, — не, вельмі ўжо цяжка і доўга ішоў ён да свайго поля. Ён і ажаніўся ва ўзросце Ільі Мураўца, на трыццаць трыцім годзе (усё вучоба не дазваляла завесці сям'ю), але ўжо і сыны падраслі — Мікола і Уладзік. У школе — выдатнікі, на вуліцы — верхаводы і завадатары... Гаворачы на сакавітай роднай беларускай мове, увабранай з малаком маці, а не з пятага на дзесятае засвоеннай на ўроку. У іх, у сынах сваіх, бачыць Суша сваю змену. Не дзіўна, што прывівае ён сынам мужчынскія якасці, выходзіць у спартанскім духу. Ды і жонка яго, Зінаіда Аляксееўна, саўгасны тэхнік па адкорме цялят, трымаецца таго ж.

Шматлікая радня — з яго і не бакоў, у горадзе і ў вёсцы — наезджае ў «Краснадарскі» ў любую пару года, часцей вясной і ўвосень, каб «памагчы Зінцы» нарыхтаваць дроў на зіму, вывезці на ўчастак гной, пасадзіць і выбраць бульбу, бо ведае, што гаспадару на сваім двары ўдаецца быць толькі ад выпадку да выпадку: васьмь і не даходзяць рукі да ўласнай гаспадаркі.

У маленькім мураваным доме, які аблюбавала сям'я Сушаў, прыхаўшы ў гаспадарку ў 1980 годзе (дакладней, задаволілася тым, што засталася ад папярэдняга), — амаль заўсёды ажыўлена і шматлюдна: то спецыялісты, кажучы мовай хакейнай, на пятачку вырашваюць нейкія экстраныя пытанні, то напарніцы Зінаіды Аляксееўны а малочнатаварнага комплексу (трэба, скажам, вырашыць з турпаездкай у Таджыкістан, а Суша, кажучы, не ў захопленні ад удзелу жонкі ў гэтым мерапрыемстве, васьмь і прыйшлі яе сяброўкі «націснуць» на галаву сям'і, у якога — хто б мог падумаць! — прачнулася дамастравое ў характары). Гэта, так сказаць, у рабочым парадку. А паўзы паміж абмеркаваннямі вытворчых і культурна-масавых мерапрыемстваў Суша-старэйшы запаяўнае іграй на баяне...

...Адрозна пасля васьмігодкі, разам з сябрамі, Анатоль падаўся ў мясцовы леспрамгас — падзарабіць. Але з заробкамі не атрымаўся, бо напачатку даваўся быць у мацёрых мужыкоў на пабягушках, дастаўляючы

вядуць мэтанакіравана, пры дапамозе тэхналагічных дарожак, — рухаючыся па іх, трактар з дапамогай найпростых прыстасаванняў рассейвае мінеральныя тукі ў самы спрыяльны для росту расліны перыяд), і цяпер, калі збожжавыя былі на таку, карцела даведацца, з якімі паказчыкамі краснадарцы закінваюць 1985 год, успомнілася, што летась, таксама пры неспрыяльных умовах, «комплексна-тэхнічны атрад саўгаса «Краснадарскі» (начальнік атрада Суша А. Н.) — пераможца сацспарборніцтва на с'яўбе азімых і ворыве зяблівя пад ураджаем 1985 года». Гэтаж сказана ў Ганаровай грамаце, якая займае сваё месца ў рамцы над сталом, дзе Сушы-малодшыя рыхтуюць урокі.

Хасінта толькі адмахнуўся на гэта, моўчкі палез у кабінку. За роў рухавік, і камбайн папоўз уздоўж платоў у бок Дубаўручка.
Пасля абеду мы накіраваліся на аддаленае поле, пад вёску Вінаградаўка, і я паспрабаваў па дарозе «раскруціць» Сушу, як кажуць, на ўсю шпульку.
— Сёння стала моднай праца эканаміста, і асабліва ў сельскай гаспадарцы, — за ім літаральна палое наш брат... Але эканоміка — не мода, не чарговая кампанія, за ёй будучыня. Як вы, Анатоль Мікалаевіч, ставіцеся да таго, каб у кожным спецыялісце бачыць перш за ўсё эканаміста?
— З поўным разуменнем. Асноўныя фонды ў нашай гаспадарцы растуць, і мы, работнікі

а амаль у чатыры з паловай мільярды рублёў. Тэхнікі прадуцце ў гаспадарках у пяць разоў больш, чым было пры МТС. Вытворчасць мінеральных тукіў з кожным годам нашчаваецца... Ды і структурная рэарганізацыя сельскагаспадарчых вытворчасці, маецца на ўвазе аграпрамысловы комплекс, калі зямля, тэхніка і грошы ў адных руках, ці ж не ўтойвае ў сабе каласальныя магчымасці?.. А падрад, які прыйшоў на палі і фермы і развязаў рукі гаспадарніку, даў нарэшце выхад энергіі, замкнутай у ім усемагчымымі інструкцыямі, прадпінаннямі, абмежаваннямі і г. д. І людзей, занятых у сельскагаспадарчых вытворчасці, у нас пакуль у два-тры разы больш, чым у тых жа ЗША, Канадзе, Галандыі... Гэтыя людзі, як правіла, умеюць рабіць любую сям'яўскую работу. Але ці дастаткова гэтага ўжо сёння? Ці такая цяпер вёска, як пятнаццаць — дваццаць гадоў назад? Патрэбны спецыялісты: тэхнікі, тэхналагі, аператары, высакласныя механізатары, дызайнеры... Вёсцы сёння патрэбны людзі такіх прафесій, пра якія яна і не марыла два дзесяці гадоў назад. Бо стаўка на навукова-тэхнічны прагрэс прадугледжвае «падняць прадукцыйнасць працы ў грамадскім сектары сельскай гаспадаркі на 21—23 працэнты». І каму, як не яму, Сушу, ведаць, якой цане той даецца ў сельскай гаспадарцы кожны такі працэнт...
— Ці не рана азімыя высаіваецца? — я атрымаў позірк на агрэгатах, што рухаліся на полі.
— Не рана. Ды васьмь, — звярнуў ён маю ўвагу на чародку бяроз на ўскрайку поля, — верная прыкмета: ліст на дрэвах жаўдзе з ніжняга веці. Ну што гэта ты робіш, га? — раптам замахаў рукамі Суша, азірнуўся на мяне, быццам заклікаючы ў сведкі.— Глядзі! Зноў РПЗ-4 рассейвае калійныя ўгнаенні без рэгулюючай дошкі... Не, ты паглядзі, як веер ззаду за сабой ён пускае — яму, недарэку, абы хутчэй раскідай ды з поля ўцячы... Гэй, стой! — Суша забег наперад «Беларусу». — Ты навошта дошку з агрэгата зняў?.. — спытаў ён у маладога механізатара, які выскочыў з кабіны.
— Механік загадаў... — збянтэжыўся той. — Вясной жа здымалі.
— Дык вясной я дазволіў.
— Ты — вясной, ён — увосень... А мне ад гэтага атрымлівай наганяй?

вытворчасці, са свайго боку, нібыта ў даўгу не застаецца — адных збожжавых сёлета ўзялі па 31 цэнтнеру на круг, так? Але аўса мы намалалілі па 50 цэнтнераў, а жыта ўсяго па 20... Атрымліваецца разбежка, і немалая. А калі ўлічыць, што сабекошт прадукцыі з кожным годам таксама ўзрастае, то некаторыя галіны ў гаспадарцы маюць вялікія страты. Чаму гэтак? Ды таму, што ў мяне, агранома, ніхто да апошняга часу і не патрабаваў зніжэння гэтага сабекошту, галоўнае — вал, план. Гаворка пра рэнтабельнасць вялася толькі на пасяджэнні балансавай камісіі. З аднаго боку, я не магу не быць эканамістам, праўда? А з другога? У раёне, у тым жа РАПА патрабуюць штодня зводкі па севе, па правядзенні агратэхнічных мерапрыемстваў, па ўборцы... І, здараецца, у тыдзні не магу вырвацца ў поле, бо «прывязаны» да стала. Здраецца, у раёне нашу справаздачу «карэкціруюць», г.зн. па тэлефоне «падказваюць», якую лічбу паставіць у той ці іншай графе на карысць справе. Як запярэчыш, калі рознагалосся ў нас без таго хапае з партнёрамі, а раёну заўтра-пасляўтра трымаць справаздачу перад вобласцю. Ці ўзяць, напрыклад, чыстыя папары... У гаспадарцы, як і ў цэлым па вобласці, іх амаль вывелі, і мне гэта баліць. Як жа так, га? Не, павінны мы да іх вярнуцца, пакуль не позна! Лічу, калі ў гаспадарцы няма папаравых палёў — грош цана такому аграному. Поле павінна адпачываць, гэта яшчэ нашы дзяды і прадзеды добра ведалі. Аднымі падкормкамі становіцца не выправіш. Вядома, для вышуквання папараў неабходна час ад часу пераглядаць структуру пасаваў, але праводзіць яе адпаведна з севазваротамі і патрэбнасцямі гаспадаркі. Скажам, аднагадовае травы, як падказвае практыка, менш эфектыўныя па ўраджайнасці, чым шматгадовыя... Скараці пасава аднагадовыя — васьмь табе і рэзерв на першы час. Тут, вядома, не выключана, што аграному паспрабуюць устаўціць палку ў кола... РАПА, так! — якому больш па душы добрапрыстойная лічба, але толькі не наша самадзейнасць, як яшчэ ў ведамствах называюць праяўленне ініцыятывы на месцах. Вось тут і атрымліваецца прыхаваны перакос: эканоміцы ад метадаў такога кіраўніцтва адна шкода. Удаляя справаздачнасць прыкрывае ў нашай прафесіі

Аграномыя ПОЛЕ

чы з няблізкага магазіна ў дні авансаў, палучак і выпадковых заробкаў, якія называліся тады і цяпер «халтурай», спіртныя напіткі. Збегаў раз, другі — і надакучыла. Пайшоў да начальства і выгаварыў усё, што накіпела на душы. У той жа дзень атрымаў разлік. Цвёрда вырашыў не вяртацца ў родную гаспадарку без дыплама і падаўся ў Бабруйскае вучылішча механізатараў — механізатараў шырокага профілю ў тых часы ў Чэрвеньскім раёне можна было па пальцах пералічыць.

Праз два гады вярнуўся дадому класным спецыялістам. Атрымаў ДТ-75, які толькі што выйшаў з капрамонта, і пачаў працаваць самастойна.

З тае пары сплыло нямаля гадоў. За плячамі Сушы сельскагаспадарчая акадэмія, не адзін год працы партаргам у саўгасе «Ляды».

Сёння галоўны аграном саўгаса «Краснадарскі» з удзячнасцю і несхаваным хваляваннем успамінае тыя гарачыя дзенькі ў «Лядах», калі на сон усяго пару годзін выкрываў...

— Вядома, таму не валіўся з ног, што маладзейшы быў! — смяецца сёння Суша. — Цяпер выпасацца паспяваю, а тады Зіна ўсур'ез мела намер пайсці з дзецьмі да маці. Таксама была маладзейшая...

— Жонку ўзяў на дзесяць гадоў маладзейшую, а ў самога экзаменацыйная сесія ці сход партыйна-гаспадарчага актыву ў раёне, ці камандзіроўка, — з усмешкай падхапіла Зінаіда Аляксееўна. — Зусім ад дому адбіўся мужык! Сёстры вочы праплакалі: прападзе наша Зінка адна ў пустой халоднай хаце. Во ўжо займела шчасце! Ды што ж гэта за мужык, які не знойдзе вольнай хвіліны дроў насекчы ва ўласным двары, трэба родзічаў прасіць...

— Давялося нам, галоўным спецыялістам раёна, пабываць у сакавіку на курсах павышэння кваліфікацыі пры мінскім інстытуце механізацыі сельскай гаспадаркі, — перавёў стрэлку размовы ў свой бок Суша. — Курсы гэтыя, я мяркую, прадугледжвалі не столькі запаяўненне прагалаў у нашай прафесійнай падрыхтоўцы, колькі цікавы і карысны абмен вопытам гаспадарак-партнёраў па лініі РАПА — як-ніяк адзін воз цягнем. Цягнуць-то цягнем, ды васьмь атрымліваецца часам, што кожны ў свой бок...

Гэта размова адбылася ў нас летам, калі Суша ў асноўным займаўся падкормкамі (дарэчы, падкормкі ў гаспадарцы даўно

...На святанні тры камбайны выйшлі на бульбяныя загоны, а чацвёрты недзе замарудзіў, і мы — Суша, кубінец Хасінта, які праходзіў у саўгасе практыку, і я, накіраваліся на машынны двор. Галоўны інжынер Валянцін Піліпавіч Пікулік біў сябе ў грудзі і запўніваў нас, што камбайны пакінулі двор разам — не мог жа чацвёрты скрозь зямлю праваліцца?!
— Вядома, не мог, — паціснуў плячамі ўслед за інжынерам Суша.
— Можна, па дарозе на поле сапсаваўся? — выказаў я здагадку, але інжынер не звярнуў увагі на такое, на яго думку, недарэчнае меркаванне, якое, міжволі, кідае на яго ценю.

Нічога іншага не заставаўся, як накіравацца на пошукі. Чацвёрты камбайн мы знайшлі неўзабаве непадалёк ад магазіна. Суша рвануў на сябе дзверцы: у кабінку корпаўся магутнага складу камбайнер, які паспеў пахмяліцца пасля ўчарашніх імянінаў.
— Ідзі дадому спаць! — загадаў яму Суша. — П'яны ты, мне не патрэбны ні пры якім надвор'і...
— Ш-што? Ты мне не ўказ, аграном... Ведаеш, хто я... Р-рэпа! — вытрашчыўся той на Сушу, пагражална махаючы ў наветры рукамі.
— Ну васьмь што, Рэпа, — Суша трахануў механізатара за каўнер, ва ўпор паглядзеў яму ў асалавельныя вочы. — Не ганьбі звання механізатара, ці хочаш, каб я цябе ўладкаваў на ўчастак?.. На наш вопытны, зразумеў? Сцяблом уніз, карэнчыкам уверх!

Камбайнер палпаў вачамі, неяк адрозна абмяк і вяла палёўся ў бок свайго дома. Жанчыны, якія ішлі да магазіна, аднадушна адбрылі дзеянні галоўнага агранома.

На самой справе, сёння, калі пытанне аб дысцыпліне ставіцца з усёй прычыповасцю і паслядоўнасцю, калі пра гэта столькі пішацца ў газетах і гаворыцца па радыё, без рашучай барацьбы з такога роду парушэннямі на вытворчасці і ў побыце не абцысія.
— Добра, усё гэта правільна... Але васьмь каго пасадзіць на камбайн? — Суша прыкідваў, што рабіць далей.
— Слухай, мяне, можа? — пакратаў яго за рукаво Хасінта.
— Куды — цябе? — глядзячы некуды міма аспіранта, перапытаў той.
— Пасадзіць на камбайн.
— Цябе? Гм-м... А здолееш?

вытворчасці, са свайго боку, нібыта ў даўгу не застаецца — адных збожжавых сёлета ўзялі па 31 цэнтнеру на круг, так? Але аўса мы намалалілі па 50 цэнтнераў, а жыта ўсяго па 20... Атрымліваецца разбежка, і немалая. А калі ўлічыць, што сабекошт прадукцыі з кожным годам таксама ўзрастае, то некаторыя галіны ў гаспадарцы маюць вялікія страты. Чаму гэтак? Ды таму, што ў мяне, агранома, ніхто да апошняга часу і не патрабаваў зніжэння гэтага сабекошту, галоўнае — вал, план. Гаворка пра рэнтабельнасць вялася толькі на пасяджэнні балансавай камісіі. З аднаго боку, я не магу не быць эканамістам, праўда? А з другога? У раёне, у тым жа РАПА патрабуюць штодня зводкі па севе, па правядзенні агратэхнічных мерапрыемстваў, па ўборцы... І, здараецца, у тыдзні не магу вырвацца ў поле, бо «прывязаны» да стала. Здраецца, у раёне нашу справаздачу «карэкціруюць», г.зн. па тэлефоне «падказваюць», якую лічбу паставіць у той ці іншай графе на карысць справе. Як запярэчыш, калі рознагалосся ў нас без таго хапае з партнёрамі, а раёну заўтра-пасляўтра трымаць справаздачу перад вобласцю. Ці ўзяць, напрыклад, чыстыя папары... У гаспадарцы, як і ў цэлым па вобласці, іх амаль вывелі, і мне гэта баліць. Як жа так, га? Не, павінны мы да іх вярнуцца, пакуль не позна! Лічу, калі ў гаспадарцы няма папаравых палёў — грош цана такому аграному. Поле павінна адпачываць, гэта яшчэ нашы дзяды і прадзеды добра ведалі. Аднымі падкормкамі становіцца не выправіш. Вядома, для вышуквання папараў неабходна час ад часу пераглядаць структуру пасаваў, але праводзіць яе адпаведна з севазваротамі і патрэбнасцямі гаспадаркі. Скажам, аднагадовае травы, як падказвае практыка, менш эфектыўныя па ўраджайнасці, чым шматгадовыя... Скараці пасава аднагадовыя — васьмь табе і рэзерв на першы час. Тут, вядома, не выключана, што аграному паспрабуюць устаўціць палку ў кола... РАПА, так! — якому больш па душы добрапрыстойная лічба, але толькі не наша самадзейнасць, як яшчэ ў ведамствах называюць праяўленне ініцыятывы на месцах. Вось тут і атрымліваецца прыхаваны перакос: эканоміцы ад метадаў такога кіраўніцтва адна шкода. Удаляя справаздачнасць прыкрывае ў нашай прафесіі

а амаль у чатыры з паловай мільярды рублёў. Тэхнікі прадуцце ў гаспадарках у пяць разоў больш, чым было пры МТС. Вытворчасць мінеральных тукіў з кожным годам нашчаваецца... Ды і структурная рэарганізацыя сельскагаспадарчых вытворчасці, маецца на ўвазе аграпрамысловы комплекс, калі зямля, тэхніка і грошы ў адных руках, ці ж не ўтойвае ў сабе каласальныя магчымасці?.. А падрад, які прыйшоў на палі і фермы і развязаў рукі гаспадарніку, даў нарэшце выхад энергіі, замкнутай у ім усемагчымымі інструкцыямі, прадпінаннямі, абмежаваннямі і г. д. І людзей, занятых у сельскагаспадарчых вытворчасці, у нас пакуль у два-тры разы больш, чым у тых жа ЗША, Канадзе, Галандыі... Гэтыя людзі, як правіла, умеюць рабіць любую сям'яўскую работу. Але ці дастаткова гэтага ўжо сёння? Ці такая цяпер вёска, як пятнаццаць — дваццаць гадоў назад? Патрэбны спецыялісты: тэхнікі, тэхналагі, аператары, высакласныя механізатары, дызайнеры... Вёсцы сёння патрэбны людзі такіх прафесій, пра якія яна і не марыла два дзесяці гадоў назад. Бо стаўка на навукова-тэхнічны прагрэс прадугледжвае «падняць прадукцыйнасць працы ў грамадскім сектары сельскай гаспадаркі на 21—23 працэнты». І каму, як не яму, Сушу, ведаць, якой цане той даецца ў сельскай гаспадарцы кожны такі працэнт...
— Ці не рана азімыя высаіваецца? — я атрымаў позірк на агрэгатах, што рухаліся на полі.
— Не рана. Ды васьмь, — звярнуў ён маю ўвагу на чародку бяроз на ўскрайку поля, — верная прыкмета: ліст на дрэвах жаўдзе з ніжняга веці. Ну што гэта ты робіш, га? — раптам замахаў рукамі Суша, азірнуўся на мяне, быццам заклікаючы ў сведкі.— Глядзі! Зноў РПЗ-4 рассейвае калійныя ўгнаенні без рэгулюючай дошкі... Не, ты паглядзі, як веер ззаду за сабой ён пускае — яму, недарэку, абы хутчэй раскідай ды з поля ўцячы... Гэй, стой! — Суша забег наперад «Беларусу». — Ты навошта дошку з агрэгата зняў?.. — спытаў ён у маладога механізатара, які выскочыў з кабіны.
— Механік загадаў... — збянтэжыўся той. — Вясной жа здымалі.
— Дык вясной я дазволіў.
— Ты — вясной, ён — увосень... А мне ад гэтага атрымлівай наганяй?

— Ведаеш, чаму? — роўным голасам працягваў Суша. — Цяпер, напрыклад, расліне такая доза тукаў не патрэбна. Зерне будзе прарастаць, і яго слабая каранёвая сістэма да вясны зможа засвоіць мінімум калія, азоту і фосфару. Астатнія тукі, калі мы шмат цяпер унясем, вымываюцца з дажджамі і асабліва — вясной, у павадак, атручваючы рэкі і рэчкі, або ўтвараючы формы, якія робяцца недаступнымі раслінам. Вось і атрымліваецца, што полю мы даём усё, нават звыш нормы, а расліна ў перыяд вегетацыі, калі спажывае рэчывы ёй проста неабходны, галадае. У нас для чаго, скажам, пакінуць на палях тэхналагічныя дарожкі? Правільна. Каб рабіць падкормкі тады, калі гэта патрэбна расліне, а не калі захоўвацца табе альбо мне. Колькі разоў сёлета падсявалі тукі?

— Ды ці ўпамніш, Мікалаевіч? Шэсць разоў па новай тэхналогіі, — павесялеў механізатар.

— Правільна. Так што прыладжвай дошку... Дзе яна ў цябе? У запасы? Дзейнічай. А з механікам я вечарам пагавару...

Разабраўшыся з механізатарам і разам з тым падаўшы яму ўрок па аграэхніцы праста на полі, Суша параіў:

— Не заўсёды ўгледзіш за кожным... А «бракаваны» гектар — не болт, у скрынку з адходамі не выкінеш. Я гэта кажу, бо механізатар сёння абвязаны не толькі ўмець абрагуляваць у полі агрэгат, але і ў аграэхніцы разбірацца. Закончым з уборкай — я іх, дапажэнькіх, за падручнікі ў класе засаджу... Механізатараў — за аграхімію, палыводаў — за сельгасмашыны.

— Малады, а сям'я, мабыць, ужо ёсць? — кінуў я на хлопца каля РПЗ-4.

— І сям'я ёсць, і дом яму саўгас пабудоваў, і механізатар ён добры! Бачыш, у адны «вароты» на поле і з поля, — паказаў Суша на след елачкай ад пратэктараў колаў «Беларуса». — Прывучаем моладзь як мага меней «таптаць» зямлю... У горадзе, атрымліваецца, нельга наступіць на газон, а поле, лугавіну можна трамбаваць коламі?.. Ды за год, бывала, так зрэжам зямлю «лесвічкамі» ды «елачкамі», столькі выбойн ды ямак панаробім, што да азімага ворыва ў адным месцы яна, як камень, а ў другім — струшчана на парашок. Аж сэрца разбаліцца. А ў гэтага, бачыш, добры почырк. — Суша яшчэ раз з задавальненнем кінуў на акуратную дарожку машынных слядоў на полі.

Анатоль Мікалаевіч крыху памаўчаў, потым працягваў:

— Увогуле, вёска наша памаладзела. Праўда, у некаторых маладых людзей выпрацаваліся спажывецкія адносіны да жыцця... Раней жа як лічылі? Моладзь едзе з вёскі таму, што не хапае клубу і палацаў культуры. Потым пераканаліся, што чалавека мала пасяліць у добрай кватэры (мы цяпер шмат будзем, што ні год — то, лічы, вуліца з дамоў дваццаці-дваццаці пяці), расчыніць перад ім дзверы клуба, паліклінікі, лазні, плавальнага басейна. Чалавека трэба выходваць. Трэба абуджаць у ягонай душы пачуццё гаспадарства, тады ён не будзе распыляць угнаенні па ветры, як сёння, і ў разгар жніва не будзе спраўляць вяселле на тыдзень — спакоў вясельніц гулялі позняй восенню, калі ўсё, што вырашчана, убрала і надзейна схавана, тады ніхто не кіне на полі ржавец барану або запчастку, якой «удушыцца» ў касавіцу кормаўборачны камбайн...

Мы доўга яшчэ ў той дзень ездзілі па гаспадарцы. Усюды ў Анатоля Мікалаевіча былі справы. Усе надзённыя, усе неадкладныя. І вырашаў ён іх грунтоўна, з глыбокім веданнем справы.

У. ГЛУШАКОУ.

Літаратура заўсёды была чуйным барометрам грамадскай думкі. Значэнне яе асабліва ўзрастае сёння, калі ў саветах грамадства адбываюцца важныя змены, якія тычацца ўсіх сфер жыцця. У сувязі з гэтым павялічваецца і роля пісьменнікаў, які стваральніцка мастацкага летапісу сучаснасці, байцоў ідэалагічнага фронту. Цяпер, як ніколі раней, кожны літаратар павінен адчуваць сябе асабіста адназначным за тое, што робіцца ў творчым цэху, імк-

нуцца ствараць творы, вартыя нашага гераічнага часу, у якіх бы знайшлі поўнае і ўсебаковае адлюстраванне праблемы паўсядзённасці, а сам сучаснік бачыўся асобай непаўторнай і шматграннай. Аб гэтым гаварыў на сустрэчы з членамі прэзідыума праўлення і партбюро Саюза пісьменнікаў БССР, кіраўнікамі творчых секцый і камісіяў, літаратурна-мастацкіх выданняў, выдавецтваў, літаратараў, якія адбылася ў сераду ў канферэнц-

зале Дома літаратара, першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, двойчы Герой Сацыялістычнай Працы, член ЦК КПСС Г. М. Марнаў. Кіраўнік творчага саюза краіны адначасна ўспехі саветскай літаратуры ва ўсіх жанрах, разам з тым засяродзіў увагу прысутных і на яшчэ нявырашаных праблемах.

Аб задачах пісьменніцкіх арганізацый краіны ў сувязі з падрыхтоўкай да XXVII з'езда КПСС, а таксама IX з'езда

пісьменнікаў СССР расказаў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР Ю. Верчанка.

Вёў сустрэчу першы сакратар праўлення СП БССР Н. Гілевіч.

У сустрэчы прынялі ўдзел сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін і загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч.

П. ВАСЕНКА.

Фота А. КАЛЯДЫ.

Словы пра творчасць юбіляра гаворыць У. Гіліамедаў.

Фота М. МІНКОВІЧА.

Найлепшая сустрэча любога юбілею — працоўная дасягненні. Змяняльная ж дата ў жыцці пісьменніка, як правіла, вымагае падмацавання значнымі творами. У гэтым сэнсе смела можна сказаць, што Анатоль Кудравец сваё 50-годдзе сустрэў ва ўсёўзбраенні. Не спелі яшчэ ўлегчыся уражанні — і чытачоў, і крытыкі — ад яго рамана «Сачыненне на вольную тэму», як гаворка аб гэтым яркім творы набыла новы размах. Цяпер ужо на ўсесаюзнай арэне — пад назвай «Пасянец жыта...» раман, як вядома, надрукаваны ў дванаццатым нумары часопіса «Новы свет» за мінулы год. Папулярнасць твора заслужаная, бо ён сапраўды адно з самых значных дасягненняў беларускай прозы на сучасным этапе. З той жа падставой можна сказаць, што і ўся проза А. Кудраўца — і аповядаў, і аповесць «Радніца» — гэта слова самабытнага мастака, непадобнага на іншых, арыгінальнага мысленнем,

светаадчуваннем. На ўрачыстым вечары, прысвечаным 50-годдзю А. Кудраўца, у Доме літаратара ў аўторан, адзначалася плённасць творчых набыткаў А. Кудраўца, падкрэслівалася, што яго кнігі сваімі старонкамі хораша ўпісваюцца ў мастацкі летапіс сучаснасці.

Пра творчасць юбіляра гаварылі, віншавалі яго з 50-годдзем вядучы вечара сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР І. Чыгрынаў, намеснік дырэктара Інстытута літаратуры Акадэміі навук БССР У. Гіліамедаў, віцэ-прэзідэнт Акадэміі навук БССР І. Навуменна, намеснік начальніка палітпраўлення БВА генерал-маёр, пісьменнік А. Суляйнаў, другі сакратар Клічаўскага райкома партыі У. Заскевіч...

На вечары прысутнічаў сакратар ЦК КПБ А. Т. Кузьмін, загадчык аддзела культуры ЦК КПБ І. І. Антановіч.

В. ЗАКРЭЗСКИ.

СПРАВАЗДАЧА КАЛЭКТЫВАЎ-ЛАЎРЭАТАЎ

Ва ўстановах культуры сталіцы рэспублікі праходзяць справаздачныя канцэрты лаўрэатаў Усесаюзнага агляду самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі саветскага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, і Удзельнікаў XII Сусветнага фестывалю моладзі і студэнтаў. На сцэне Палаца культуры транктаразаводцаў выступіў народны мужчынскі хор Мінскага аўтазавода. Багатая творчая

біяграфія ў гэтага калектыва, у яго рэпертуары больш за 100 твораў саветскай кампазітару, рускіх і замежных класікаў.

Створан хор 25 гадоў назад. Увес гэты час кіруе ім заслужаны дзеяч культуры БССР М. Ільчоў.

На высокім прафесіянальным узроўні аўтазаводцы выканалі песню Н. Саналоўскага «Неман». Беларускія народныя песні «Ты, белая бярозанька», «Саўна ды Грышка». Асаблівы

поспех выпаву на долю салістаў Паўла Жураўленкі і Пятра Андронава, якія спяваюць у хоры больш за 20 гадоў.

У гэты ж дзень перад мінчанамі зрабілі справаздачу народныя агітацыйна-мастацкія орыгады вытворчага аб'яднання «Гарызонт», Беларускага інстытута механізацыі сельскай гаспадаркі, народны эстрады аркестр «Зялёны агеньчык» вытворчага аб'яднання «Мін-легаўтатранс», узорны дзіцячы ансамбль танца «Мульці» вытворчага аб'яднання вылічальнай тэхнікі.

Я. КУВАЛІН.

ВЫСТАЎКІ

Мікалай Кандрацьеў — выпускнік Інстытута жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Рэпіна Акадэміі мастацтваў СССР, з аднолькавым поспехам выступае як у галіне станковай, так і манументальнай скульптуры. Цяпер у Палацы мастацтваў у сувязі з 60-годдзем М. Кандрацьева працуе яго персанальная выстаўка, на якой прадстаўлены асобныя работы і фотарэпрадуцыі некаторых твораў.

Удзельнік Вялікай Айчыннай вайны, М. Кандрацьеў раскрывае ў сваёй творчасці і тэму мужнасці саветскага народа ў барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі. У прыватнасці, у свой час ён стварыў мемарыял у горадзе Саранску на месцы пахавання загінуўшых саветскіх воінаў, шэраг твораў «малой» скульптуры. Распрацоўвае таксама лінгвістычную тэматыку. Асабліва шмат у М. Кандрацьева работ, прысвечаных нашай сучаснасці. Скульптар раскрывае вобразы

Бабуля Груня.

Вышыннік.

лепшых рабочых, калгаснікаў, увабляючы ў іх рысы тых, хто знаходзіцца на пярэднім краі будаўніцтва камунізму.

Паасобныя з гэтых твораў пазначаны ў экспазіцыі.

В. ЖАУРУК.

АДРАСУЕЦА КНІГАЛЮБАМ

Добраахвотнае таварыства аматараў кнігі БССР сумесна з Рэспубліканскай базавай бібліятэкай Белсаўпрофа выдалі метадычныя рэкамендацыі «Насустрэч XXVII з'езду КПСС». Іх аўтар — загадчык навукова-метадычнага аддзела Дзяржаўнай бібліятэкі БССР імя У. І. Леніна М. Розум.

Брашура складаецца з дзевяці раздзелаў. Шмат нарыснага знойдуць для сябе бібліятэкары і актывісты-кнігалюбы ў раздзеле «Карэннае пытанне эканомікі». Для прапаганды эканамічных ведаў, укаранення дасягненняў навукова-тэхнічнага прагрэсу ва ўсіх сферах і галінах народнай гаспадаркі аўтар рэкамендуе такія мерапрыемствы, як вечары-партэты працоўных, якія датэрмінова выканалі планы адназначнай п'яцігодкі; вечары, прысвечаныя ініцыятарам пачынаў; спецыяльны радыёгэзет аб поспехах перадавікоў вытворчасці. На старонках брашуры шырока прадстаўлена магчымае тэматыка вусных альманахаў і часопісаў.

Сёння партыя асабліва ўвагу звяртае на ўдасканаленне форм і метадаў работы ўстановаў культуры і спорту. Патрэбна пераўтвараць кожны клуб, Дом культуры ў сапраўдны цэнтр зносін людзей, фарміравання грамадска-карыснай зацікаўленасці, выхавання высокіх якасцей у чалавека.

Цікавай ініцыятывай, на думку аўтара, можа стаць стварэнне на базе Палаца, Дома культуры ці бібліятэкі «клуба нарыснага адпачынку». У адрозненне ад клубу, які існуюць на прынтцыпе аматарства, дзейнасць рэкамендуемага клубу прызначана не толькі для мерапрыемстваў, але і для змястоўнага, карыснага правядзення вольнага часу: паслухаць ленцыю, гутарку, пачытаць свежыя газеты і часопісы, выбраць новую кнігу, сустрэцца з таварышамі, цікавымі людзьмі, захапіцца настольнымі гульнямі, красвордамі.

Карыснай будзе для прапагандыстаў і лентараў змешчаная ў брашуры прыкладная тэматыка ленцыі, гутарак, аглядаў літаратуры насустрэч з'езду нашай партыі.

Метадычныя рэкамендацыі разлічаны на работнікаў прафсаюзных бібліятэк і актывістаў таварыства кнігалюбаў.

В. ВЕРАБЕЙ.

З УЗНАГАРОДАЙ!

За заслугі ў развіцці беларускай саветскай літаратуры, актывізму грамадскую работу і ў сувязі з п'яцідзесяцігоддзем дня нараджэння Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР узнагародзіў пісьменніка СІПАКОВА Івана Данілавіча Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Беларускай ССР.

АД КАМІТЭТАЎ ПА ДЗЯРЖАЎНЫХ ПРЭМІЯХ БЕЛАРУСКАЙ ССР

Камітэт па Дзяржаўных прэміях Беларускай ССР у галіне навукі і тэхнікі і Камітэт па Дзяржаўных прэміях Беларускай ССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры паведамляюць, што прыём работ на атрыманне Дзяржаўных прэміяў Беларускай ССР 1986 года зазначанага 31 студзеня 1986 года.

1905 г. лістапада 8. Паведамленне газеты «Новая жизнь» аб рэвалюцыйным руху сялян у Беларусі.

Дэлегат з Беларусі паведаміў сходу пра тое цяжкае становішча і жаклівы прыгнёт, у якім знаходзіцца беларускі селянін у цяперашні час. Прамоўца закончыў сваё выступленне наступнымі словамі: «Беларусь чакае закліку са зброяй у руках».

1905 г. лістапада 10. Адносіна віцебскага губернатара начальніку віцебскага гарнізона аб камандзіраванні войск для падаўлення сялян у Віцебскім п.

У Віцебскім павеце пачаліся аграрныя беспарадкі ў Селюцкай, Яновіцкай, Вяляшкоўскай і Храпавіцкай воласцях. Беспарадкі гэтыя выяўляюцца ў парубках гуртам прыватнаўласніцкіх лясоў, у прад'яўленні памешчыкам рознага роду непрымальных патрабаванняў, напрыклад, аддачы ва ўладанне сялян так званых абрэзаў, празмернае памяншэнне арэнднай платы, продаж сялянам свежарастучага лесу па цэнах ад 15 да 25 к. за куб. сажань і г. д.

Пры адмове ў задавальненні падобных патрабаванняў, сяляне пагражаюць насілле, б'юць школу ў памешчыцкіх сядзібах.

З прычыны неабходнасці спыніць беспарадкі ў самым пачатку, пакорна прашу ваша пр-ва не адмовіць у камандзіраванні ў распараджэнне віцебскага павятовага спраўніка хоць бы 50 чалавек з тым, каб з іх можна было б класці дзве асобныя каманды.

1905 г. лістапада 15. Данясенне начальніка мінскага губернскага жандарскага ўпраўлення мінскаму губернатара аб арганізацыі Мінскай групы РСДРП мітыngu ў г. Мінску і забастоўкі паштова-тэлеграфных служачых.

Дакладваю вашаму праваксадзіцельству, што згодна агентурным звесткам на канферэнцыі Мінскага камітэта РСДРП, між іншым, вырашана патрабаваць памяшканне пад мітынгі і правядзенне 16-га і 17-га гэтага лістапада такога ў памяшканні таварыства аматараў прыгожых мастацтваў.

Разам з гэтым дадаю, што пачаўся забастоўка паштова-тэлеграфных чыноўнікаў.

1905 г. лістапада 16, 17. Данясенні начальніка Мінскага губернскага жандарскага ўпраўлення аб тым, што мяркуецца правядзенне 18 лістапада ўсеагульнай палітычнай забастоўкі.

Дакладваю вашаму праваксадзіцельству, што згодна агентурным звесткам, 18-га гэтага лістапада мяркуецца арганізацыя ўсеагульнай палітычнай забастоўкі ў памяць падзей таго ж чысла, што было ў кастрычніку гэтага года, прычым жадаюць у гэты дзень спыніць і рух цяжкіх. Да забастовак далучаюцца і навучэнцы.

У дадатак да № 8055 згодна агентурным звесткам дакладваю вашаму праваксадзіцельству, што 18-га гэтага лістапада ў час палітычнай забастоўкі будзе наладжана шэсце з чырвонымі сцягамі на прывакзальную плошчу, дзе будуць таксама сказаны прамовы.

1905 г. лістапада 17. Тэлеграма тэлеграфістаў Масквы з выказаннем салідарнасці з бас-

туючымі тэлеграфістамі ст. Віцебск — Рыга-Арлоўскай чыгункі.

Спачуваем паштова-тэлеграфным таварышам. Выказваем сваю салідарнасць, адмаўляемся ад прыёму прыватных і ўрадавых дэпеш. Жадаем поспеху. Таварышы тэлеграфісты Масквы.

1905 г. лістапада 19. Тэлеграма ўпраўляючага МУС віцебскаму губернатара аб арышце агі-

на мінскаму губернатара аб рэвалюцыйнай агітацыі сярод сялян с. Камаровічы Мазырскага п.

Селянін с. Камаровічы той жа воласці Мазырскага п. Аляксандр Венядзіктаў Абрамовіч, прыняты ў гэтым годзе на ваенную службу і які падлягае яўцы на зборны пункт 16 снежня, распаўсюджвае сярод сялян бязглуздыя чуткі, як на-

цяняльных сацыял-дэмакратычных арганізацыях і інш.

1905 г. лістапада 30. Паведамленне газеты «Северо-Западный край» аб стварэнні арганізацыі РСДРП у майстэрнях Маскоўска-Брэсцкай чыгункі ў гор. Мінску і прыняцці яе ўстава.

У нядзелю, 27 лістапада, адбыўся сход сацыял-дэмакратаў Маскоўска-Брэсцкай чыгункі. У

УЗОР ТАГО, ШТО РАБІЦЬ...

1905 год адыходзіў у мінулае пад суровы акампанемент стрэлаў баявых пралетарскіх дружин на барыкадах Прэсні. Адыходзіў, каб назаўсёды застацца ў гісторыі — айчынная і сусветная. Таму што гэта быў першы год першай, вялікай расійскай рэвалюцыі, год яе імклівага, гераічнага ўздыму да сваёй вышэйшай, кульмінацыйнай вяршыні, гістарычнай развязкі — непасрэднага штурму самаўладдзя. Гэта быў год, які па вобразным і дакладным азначэнні У. І. Леніна, «назаўсёды пахаваў патрыярхальную Расію», і разам з тым даў рэвалюцыйнаму народу «ўзор таго, што рабіць». Урокі гэтага года, роўна як і ўсё рэвалюцыйнае, дапамаглі расійскаму пралетарыату пад кіраўніцтвам большавіцкай партыі зноў узняцца на барацьбу ў лютым і перамагчы ў кастрычніку 1917 года.

Дакументальныя матэрыялы, якія друкуюцца ў большасці сваёй упершыню, прысвечаны рэвалюцыйным падзеям на Беларусі ў лістападзе — снежні 1905 года. Яны падобныя з такім разлікам, каб даць уяўленне аб барацьбе працоўных Беларусі, іх месцы і ролі ў агульнарасійскім рэвалюцыйным працэсе.

Лістапад 1905 года ўяўляў сабой свайго роду прамежак паміж дзвюма найважнейшымі класавымі бітвамі — Усерасійскай кастрычніцкай стачкай і Снежаным узброеным паўстаннем. Але ж зусім не прамежак спакою, бляздзейнасці рэвалюцыйных сіл. Наадварот, ён быў да краёў напоўнены напружанай падрыхтоўчай работай да паўстання на аснове рашэння III з'езда РСДРП.

Менавіта ў гэтым месяцы большавіцкая партыя ў асноўным завяршыла рэарганізацыю сваёй рады, сутнасць якой у адпаведнасці з заклікам ЦК ад 10 кастрычніка 1905 года, заключалася ў стварэнні паруч з нелегальным апаратам адкрытых і паўадкрытых партыйных (і прымыкаючых да партыі) арганізацый. Ажыццяўленне гэтых мер, якія, дарэчы, сведчылі аб наватарскім, творчым характары партыі, дазволілі ёй павялічыць свой састаў і свой уплыў на масы, узбагаціць змест і формы кіраўніцтва барацьбой у адпаведнасці з новымі умовамі.

У выніку праведзенай работы колькасць членаў арганізацый РСДРП, якія дзейнічалі на тэрыторыі Беларусі, дасягнула амаль 4,5 тысячы. Узраслі іх баявіцкасць і сувязь з масамі, больш дасканалая стала структура. Вытрымкі з газет «Северо-Западный край» з данясення начальніка Мінскага губернскага жандарскага ўпраў-

лення і іншых дакументаў даюць уяўленне аб гэтым працэсе. Адметныя яны і тым, што работа па рэарганізацыі, умацаванні партыйных рады, падрыхтоўцы паўстання вялася бадай што ў адкрытую. Даволі ясна раскрываецца і вядучая роля арганізацый РСДРП у кіраўніцтве рабочым рухам.

Адлюстравяюць дакументы і найбольш яркую падзею лістапада — стачку паштовых і тэлеграфных служачых.

Паўстанне маскоўскіх рабочых было шырока падтрымана ў іншых гарадах краіны: стачкамі, дэманстрацыямі, узброенымі паўстаннямі. У снежні ўсе буйныя цэнтры Беларусі былі ахоплены палітычнай стачкай, у якой удзельнічала 44 тысячы рабочых. Застрэльшчыкам і рухавым сілай яе выступілі чыгуначны пралетарыят, у асяроддзі якога большавікі карысталіся найбольшым уплывам. У многіх месцах (у прыватнасці, у Мінску, Гомелі, Пінску, Баранавічах) забастоўкі непасрэдна наблізіліся да ўзброенага паўстання. Апошнія чвэрць года па размаху і сіле палітычных выступленняў у Беларусі была перыядам вышэйшага ўздыму рэвалюцыі.

Гэты вывад справядлівы! У адносінах да сялянскага руху. Не выпадкова з 647 выступленняў сялян, якія адбыліся з верасня 1905 г. па студзень 1906 г., на лістапад прыйшлося 154, на снежань — 286. Гэта быў апошні сялянскага руху, які дасягнуў і найвышэйшай ступені палітычнай вастрыні, абагаціўся на прыкладзе пралетарыату, такой новай для яго формай, як стачка.

У апошнія месяцы года пад уплывам падзей у краіне, шматграннай дзейнасці большавікоў найвышэйшай актыўнасці дасягнуў і рэвалюцыйны рух у гарнізонах Беларусі. Салдацкія хваляванні адбыліся ў Мінску, Гомелі, Магілёве, Бабруйску, Гродне, Баранавічах, Ваўкавыску і іншых гарадах, і хоць пакуль яшчэ яны мелі тыповыя недахопы стыхійнага бунту і далёка ўступалі па размаху такім буйным паўстанням, як на брананосцы «Пацёмкін», на караблях Чарнаморскага флоту ў Севастопалі, але гэта былі кастры агульнага пажару. І ў гэтым заключалася іх сіла і іх значэнне. Апошняя апора царызму захісталася.

Паражэнне Снежаньскага ўзброенага паўстання не азначала паражэння рэвалюцыі. Яшчэ цэлыя паўтара года рабочы клас і яго саюзнікі мужна і самааддана стрымлівалі наступленне рэакцыйных сіл, выкоўваючы ў баях зброю будучай перамогі.

татараў забастоўкі служачых паштова-тэлеграфных устаноў.

На падставе палажэння аб ахове загадайце арыштаваць і заключыць пад варту ўсіх вядомых вам, жандарскаму ўпраўленню і паштова-тэлеграфнаму начальству, падбукхторшчыкаў і агітатараў па забастоўцы пошты і тэлеграфа.

1905 г. лістапада 25. З рапарта віцебскага паліцамайстра віцебскаму губернатара аб забастоўцы служачых таварнай станцыі Віцебск — Рыга-Арлоўскай чыгункі.

Сёння ў палове дзесятай раніцы служачыя таварнай станцыі Віцебск — Рыга-Арлоўскай чыгункі спынілі работы, зачынілі вароты станцыі і не дапускалі ні прыёму, ні выдачы грузу са станцыі, прычым сёння, у 13 гадзін дня, у чыгуначным раёне назначаны мітынг чыгуначных служачых...

1905 г. лістапада 30. Рапорт мазырскага павятовага спраўні-

прыклад: «Гасудар нам не патрэбны», «Гасудар павінен быць выбраны на 3 гады», «У Расіі павінна быць рэспубліка», «Няхай жыве дэмакратычная дзяржава».

Аб гэтым паведамляю жандарскай уладзе і пракурорскаму нагляду.

Аб чым в. п. даношу.

1905 г. лістапада 30. Паведамленне газеты «Северо-Западный край» аб з'ездзе груп, якія ўваходзяць у склад Паўночна-Заходняга саюза РСДРП і раённай канферэнцыі партыйных арганізацый Паўночна-Заходняга краю.

Днямі адбыўся ў Мінску з'езд груп, якія ўваходзяць у склад Паўночна-Заходняга саюза РСДРП, а таксама раённая канферэнцыя партыйных арганізацый Паўночна-Заходняга краю. Былі прыняты рэзалюцыі аб рэарганізацыі партыі, аб пажаданні пераўтварэння ПЗС, аб рабоце сярод сялян, аб на-

пачатку сходу таварышам арганізатарам фабрычна-заводскага раёна Мінскай групы РСДРП быў зроблены даклад аб будове партыйнай арганізацыі і рэарганізацыі партыі.

Быў прыняты ўстаў...

1905 г. снежня 3. З рапарта слухнага павятовага спраўніка мінскаму губернатара аб арышце селяніна Я. Серады за рэвалюцыйную агітацыю сярод сялян.

Селянін вёскі Кулакоў, Быстрыцкай воласці, Якаў Сямёнаў Серада, 41 году ад нараджэння, у сяле Лешні той жа воласці, падбукхторваў сялян, каб яны выгналі рабочых з маёнтка Цімкавічы і патрабавалі павышэння заробатнай платы, у выніку чаго ўладальнік маёнтка вымушаны будзе адмовіцца ад зямлі. Затым Серада пераконваў сялян у непатрэбнасці гэтага ўрада і ў перавазе сацыял-дэмакратычнага ладу, чаму сяляне ўсе павінны далучыцца да

партыі сацыял-дэмакратычнай, да якой належыць і ён, Серада, і імкнецца да ўстанаўлення дэмакратычнага ўрада.

1905 г. снежня 12. Тэлеграма мінскага губернатара ўпраўляючаму МУС аб усеагульнай забастоўцы чыгуначнікаў Палескіх чыгунак і аб'яўленні м. Баранавічы на ваенным становішчы.

У мястэчку Баранавічы салдаты чыгуначнай брыгады адбіваюць арыштаваных. Поўная забастоўка Палескіх дарог. Аб'яўляю Баранавічы на ваенным становішчы. У Мінску забастоўка працягваецца. Аб слабасці гарнізона тэлеграфавалі, усе паветы ахоплены беспарадкамі. Войск амаль няма. Няма распараджэння камандуючага войскамі. Неабходна па зносінах з ваенным міністэрствам узмацненне войск палком пяхоты і рэгулярнай кавалерыі. Нарадам утрымаць можна. Лічу абавязкам далажыць. Пры спазненні чакае лёс Ковенскай губерні. На мітынг у Баранавічах салдаты сарвалі пагоны з генерала Арцём'ева, пабілі яго.

1905 г. снежня 14. Тэлеграма начальніка пінскага павятовага паліцайскага ўпраўлення мінскаму губернатара аб забастоўцы рабочых у г. Пінску.

У горадзе, на вакзале, у казённых майстэрнях беспарадкі, гандаль і рух цяжкіоў спынены. Узброеныя наоўпы на вуліцах, войск недастаткова. Па ўказанні начальніка брыгады прашу адкласці, каб пазбегнуць вялікіх беспарадкаў, яўку навабранцаў да супакаення горада. Падпалкоўнік Саўльскі.

1905 г. снежня 15. З прадстаўлення мінскага губернатара ўпраўляючаму МУС аб арышце кіраўнікоў забастоўкі ў м. Баранавічы.

...даношу вашаму праваксадзіцельству, што ў ноч на 14 снежня ў м. Баранавічы Навагрудскага павета заключаны пад варту, у парадку палажэння аб надзвычайнай ахове, наступныя чыгуначныя служачыя, як яўныя агітатары ў чыгуначнай забастоўцы: інжынер Ляпко, студэнт Друкаў, машыніст Мухін, слесары: Стасен Гайдомовіч і канторшчык Бачоўскі.

У дадатак маю гонар паведаміць Дэпартаменту, што мною сёння атрымана тэлеграма ад бабруйскага паліцамайстра пра новае хваляванне ў 2-й роце дысцыплінарнага батальёна, размешчанага ў бабруйскай крэпасці: рота гэта ў цяперашні час ізалювана, а ў далейшым будзе паведамлена па атрыманні падрабязных звестак.

1905 г. снежань. Адносіна віцебскага губернатара камандзіру 4 сотні 3 Данскога казака палка з просьбай камандзіраваць 15 казакаў у м. Язвіна Віцебскага павета для падаўлення сялянскіх хваляванняў.

Прашу ваша высакароддзе камандзіраваць 15 чалавек казакаў у маёнтку Язвіна, Віцебскага павета, для спынення там аграрных беспарадкаў, якія ўчыняюцца сялянамі. Адначасова з камандай казакаў у м. Язвіна выбывае віцебскі павятовы спраўнік.

Дакументы падрыхтавалі: супрацоўнікі Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва БССР Я. БРАВЕР і А. ГОЛУБЕВА, навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ А. КАРОЛЬ.

КНІГАПІС

С. ПАУЛАУ. Вендэты па-амерыканску. Аб паглыбленні супярэчнасцей паміж ЗША і краінамі Заходняй Еўропы. На рускай мове. Мінск, «Беларусь», 1985.

Абстрактнае ў свеце ідэалагічнай барацьбы патрабуе ад кожнага сумленнага чалавека выразнай сацыяльна-грамадзянскай пазіцыі, правільнага разумення міжнародных падзей, здольнасці весці палеміку з нашымі ідэйнымі праціўнікамі. Гэтым шмат у чым дапамагаюць кнігі серыі «Імперыялізм — вораг чалавецтва», якую ў апошні час выпуская выдавецтва «Беларусь».

Не выпадкова з'яўленне ў згаданай бібліятэцы і кнігі пісьменніка Савелія Паўлава «Вендэты па-амерыканску». Імя аўтара добра знаёма ўсім, хто цікавіцца літаратурнай кантрапрапагандыскай тэматыкай. Асабліва прыкільна была сустрэта кніга С. Паўлава «Імперская паранойя», што пабачыла свет у выдавецтве «Мастак» літаратура» і была адзначана прэміяй на рэспубліканскім конкурсе.

У «Імперскай паранойі» С. Паўлаў паўстаў перад чытачом як апаўдальнік дакументаліст, але найлепш яго талент раскрыўся ў галіне памфлета — аднаго з самых наступальных публіцыстычных жанраў. На якія вялікую ўвагу звяртаў Уладзімір Ільіч Ленін, бачачы ў памфлетце важны спосаб вядзення ідэалагічнай палемікі.

Жанр «Вендэты па-амерыканску» не вызначаны, але смела можна сказаць, што творы, якія сілалі змест новай кнігі пісьменніка, таксама памфлеты. Гэта сама, як і ў «Імперскай паранойі», С. Паўлаў умела выкарыстоўвае трапічныя словы і параўнанні, крылатыя выразы, надае новае гучанне вядомым паняццям, каб лепш выкрыць і паказаць сутнасць «грамадства без будучыні». У прыватнасці, так сталася і са словам, якое вынесена ў заглавак зборніка. Гаворачы аб супярэчнасцях паміж Злучанымі Штатамі Амерыкі і краінамі Заходняй Еўропы, якія ўвесь час паглыбляюцца, аўтар заўважае: «У Вашынгтоне адносіцца да яе як да рабыні. Там любяць пахлопаць яе па плячы і бачыць у ёй «ракетнае мяса». Там стала звычайнай сыпца кампліменты Заходняй Еўропе і лезці ёй у карманы. Словам, вендэты па-амерыканску — біць і прыніжаць сваіх, каб палохаць чужых».

С. Паўлаў закранае розныя аспекты сучаснага «вендэтызму». Гэта на першы погляд падаецца, што ў логаве ваююць пануе ўзаемаразуменне, а ахвяры шукаюцца збоку. На самой жа справе амерыканскі імперыялізм нават у дачыненні да ўласных партнёраў ніколі не забывае аб «дзяржаўных інтарэсах» ЗША. Сапраўды ўжо, бі сваіх, каб чужыя баіліся. І «б'юць». Таму не выпадкова аўтар у якасці аднаго з раздзелаў кнігі ўзяў слаўныя словы Фрыдрыхса Энгельса, якія яснарава характарызуюць узаемаадносіны ў свеце капіталу — «Вайна ўсіх супраць усіх».

Характэрная назва і другога раздзела — «Спачатку страляюць, потым думаюць». Іншых таксама — «Ваенны аброк з Еўропы», «На мушцы ЦРУ», «Вылечванне... карычневай чумой...» А ў гэтым з інтрыгуючым заглаўкам «Інтэлектуальны садзізм» выкрываюцца амерыканскія «культурныя дзеянні», якія таксама дбаюць аб тым, каб паўплываць на сэрцы і розум людзей у іншых краінах. «Пры слове «культура», — заўважае С. Паўлаў, — нацысты хапаліся за пісталеты. Сучасны імперыялізм хапаецца за «масаваю культуру», каб расстраляць сапраўднае мастацтва і забіць усё чалавечае ў чалавеку».

Напісаная па-майстэрску, з добрым разуменнем адметнасці памфлета як жанру, кніга С. Паўлава «Вендэты па-амерыканску» дае чытачу аднак на многія пытанні, якія зместам сваім тычацца жыцця буржуазнага грамадства, развенчае яго іздольнасць вырашыць вострыя сацыяльныя праблемы, прынесці сапраўднае шчасце людзям. Адначасова яна выходзіць палітычную свядомасць, дапамагае лепш арыентавацца ў складаных міжнародных падзеях.

А. КУНЦЭВІЧ.

НЕЯК Віктар Казько прызнаўся: «Некаторыя здзіўляюцца, нават не вераць у тое, што я помню сваё ваеннае дзяцінства. Аднак я помню ўсё. І гэта цяжка...»

Я не прыхільнік тых, хто ставіць пад сумненне шыраўсць пісьменніка, бо тое, пра што піша Казько, нельга прыдумаць, бо з чытачом гаворыць сама абвостраная балючая памяць, дзе многа крываваў фарбаў, выстуджаная хата, дзе знайшла апошні прытулак ягоная маленькая сястрычка...

Чытаць пра гэта нялёгка, насіць увесь час у сабе страхі. Таму, мабыць, і стылістыка яго твораў вызначаецца вялікім унутраным напружаннем, дзе ўсё падпарадкоўваецца аднаму, нібы крыку, жаданню: «Я нічога не забуду і не забуду. І не хачу, каб тое паўтарылася зноў...»

В. Казько расказаў, як пісаў аповесць «Суд у Слабадзе», твор, які ўзрушыў, усхваляваў сэрцы мільёнаў чытачоў: «Сядзець я ўжо не мог. То стаяў, то ледзь не падаў каля стала. Сам матэрыял аповесці, здавалася, апальваў мяне. Ад апошніх старонак мяне адвезла «хуткая дапамога». Трапіў на месяц у бальніцу. Перанёс дзве аперацыі...»

Такая была цана, якую заплаціў пісьменнік за вяртанне ў сваё дзяцінства, у дзяцінства тых, чыю радасць надоўга распатала вайна.

У прозе В. Казько вайна не такая канкрэтная, як у пісьменнікаў-франтавікоў, аднак яна западае ў памяць, трывожыць адчуваннем непадуладнай розуму несправдлівасці, якая рабілася на зямлі, а за лёсам Дзімкі Прыгоды, Колькі Лецечкі-Ліхалецчкі, Андрэя Разоркі бачыш скалечанае дзяцінства тысяч іхніх аднагодкаў, для якіх паняцце «дзяцінства» і «вайна» сінонімы.

Напэўна, вось гэты боль, які не адпускае пісьменніка ўжо шмат гадоў, і стаў прычынай таго, што В. Казько па цяперашніх мерках даволі позна, ужо сталым чалавекам, прыйшоў у літаратуру. Ён ішоў навобмацак, але, калі прыспеў час, здолеў паказаць жудаснае звярненне аблічча вайны з самага трагічнага боку — вачамі дзяцей. Паказаў вайну, як здаецца, ніхто яшчэ, бадай, не паказаў да яго, як споведзь дзіцячай душы.

Расказваючы аб працы над аповесцю «Суд у Слабадзе», В. Казько адзначае: «Вось праз што прыйшлося праісці толькі аднаму з выхаванцаў Хойніцкага дзіцячага дома. А нас там, у тым доме, было заўсёды больш як сто чалавек. А наогул у дзіцячых дамах Беларусі толькі ў 1945 годзе выходзілася 26900 хлопчыкаў і дзяўчынак. Хто іх пакінуў без бацькоў, хто адабраў дзяцінства?»

Гэту страшную лічбу — 26900 выхаванцаў дзіцячых дамоў — упершыню прывёў В. Бечыч у сваіх «Сакавіцкіх пісьмах», якія друкаваліся ў штотыднёвіку.

Можна толькі ўявіць сабе, колькі перапакутаваў, перадумаў, перажыў пісьменнік, пакуль напісаў свой гнеўны Суд. Пятнаццаць год выпяляў у душы вобраз Лецечкі, каб потым скалануць людзей. Гэта таксама творчы почырк В. Казько, які не даруе ні сабе, ні другім паспешлівасці, пісьменніцкай легкадумнасці.

Памятаю, які рэзананс выклікала першая аповесць «Высакосны год», што была надрукавана ў часопісе «Новы мир». Мо трохі і пашчасіла пісьменніку, што трапіў ягоны рукапіс на стол Віталію Семіну, якому клопат аб нашай шматнацыянальнай літаратуры, у тым ліку беларускай, заўсёды быў кроўнай справай. Аповесць уразіла. Першыя ўжо фразы, першыя словы захапілі сваёй дакладнасцю, настройвалі на штосьці вельмі запаветнае, пра што малады хлопца — Дзімка Прыгода — хоча расказаць лю-

дзям, падзяліцца з імі сваім патаемным.

Хлопец прыехаў на спатканне са сваім горадам, але гэта няшчасна-шчаслівая сустрэча, бо не вырасліш з памяці, не перайначыш таго, што было ў маленстве. І кожны крок па горадзе свайго маленства, кожная сустрэча з тым, што было, — як усплёск сэрца, як балючы стог...

Нялёгка дарога ўспамінаў, якой штодзень, штохвілінна ішоў да свайго Суднага дня пісьменнік. Але ж калі В. Казько рэльефна паказвае жахлівыя малюнкi з жыцця дзяцей ваеннага часу, гэта не самамэта, нават не літаратурны прыём, а крык душы.

Пэўна, нягасная памяць, туга па родных мясцінах, па сваім Палессі прывялі В. Казь-

варыў яшчэ ў 1975 годзе, калі В. Казько быў удзельнікам VI Усеаюзнай нарады маладых пісьменнікаў. Ды і сама біяграфія пісьменніка, ягоная цяга да роднай беларускай зямлі сведчылі пра гэта. І, як бачым, час прыспеў. І лепшы таму доказ — творы пісьменніка, тыя ж «Суд у Слабадзе» і «Неруш».

Ніхто яшчэ не аспрэчыў ісціну, што толькі час пацвярджае каштоўнасць мастацкага твора. Колькі ёсць прыкладаў, калі аповесць ці раман, за якімі «выстройвалася чарга», з цягам часу ападалі, нібы асенняя лістова, у бібліятэчныя падвалы, і ўжо мала хто мог успомніць іхнія назвы. Такі лёс кнігам В. Казько не пагражае. І хоць часам па-рознаму ацэньвае іх крытыка, галоўная думка агульная — у беларускай

ласць, за якой ужо нічога няма і не будзе, бо пасля смерці Лецечкі... «Высакосны год» пачаў увосень таго ж года. Стасю Марусевічу — Дзібату у Маскве, аднаму з першых у краіне, была зроблена аперацыя на сэрцы. Ён пражыў пасля гэтага яшчэ дзесяць год».

Калі чытаеш «Суд у Слабадзе», адчуваеш, чым закончыцца твор. Але гэта не здамае напружання, бо старонка за старонкай пісьменнік даследуе жыццё сваіх маленькіх герояў не ў нейкіх знешніх праявах, а знутры, даследуе не староннім назіральнікам — сэрцам, быццам кожнай сваёй клетачкай дакранаецца да іхняга жыцця, пакутуе і «здзіўляецца» сутнасці зла разам з імі.

І гэта, зноў-такі, не «здзіўленне» назіральніка, а філасофскае даследаванне самой з'явы: як жа так магло быць, як жа так магло здарыцца, што «колькі памятае сябе Лецечка-Ліхалецчэчка, ён ніколі не жыў, а ўвесь час паміраў. Паміраў летам, калі яго равеснікі ад ночы да ночы гоісалі па вуліцах, да крыві разбівалі галоўны і ногі. Паміраў, калі ўсе спалі, восенню і зімой, і ў жыццё гэта ён з'явіўся са смерці — так яму гаварылі дарослыя».

«Масток» да вобраза Колькі Лецечкі, на мой погляд, быў перакінуты з «Высакоснага года» ад Дзімкі Прыгоды. Прыязджае ў горад свайго дзяцінства ўжо не хлапчук, хоць узростам яшчэ і не сталы мужчына. Прыязджае хутчэй па сваю нягасную памяць, чым сустрэцца з бацькам, які пасля таго, як загінула жонка, узяў у хату другую. І цяжкая, вельмі цяжкая будзе размова з бацькам, якому Дзімка нічога не дараваў, а потым сустрэча ў думках на могільках з маці...

У Дзімкі Прыгоды ёсць мінулае, ёсць будучае. Нягледзячы на ўсе выпрабаванні, нягоды, жыве ў ім нязломная вера ў людзей, хоць магло быць і іначай. У Дзімкі за плячымі ўжо і дзіцячы дом, і вучоба ў ФЭВ, і праца ў калгасе і на шахце. А наперадзе — амаль цэлае жыццё. Вось чаму такі аптымістычны фінал аповесці «Высакосны год».

У Колькі Лецечкі будучыні няма. Зусім няма. Засталася дзесяці глыбока ў душы нязбытная надзея і зусім натуральная прага да жыцця. І гэта страшная акалічнасць нязбытнасці дыктуе ход аповесці.

Няма ў Лецечкі-Ліхалецчкі і свайго з дзяцінства дадзенага прозвішча. Вядома, яно было, але цяпер няма. Немагчыма раўнадушна чытаць пра тое, як хлапчук пераступіў парог дзіцячага дома:

«Згодзен ты быць Лецечкам Мікалаем Мікалаевічам? — перапыніла няньку дырэктры дзіцячага дома, маладая жанчына, белая і кучаравая. — Не згодзен — можам іншае прозвішча падабраць: Няпояншчых, Салдатаў...»

— А Маршалаў нельга? — спытаў Лецечка з падкалупкай.

Дырэктрыха разгадала гэтую ягоную падкалупку і ўсміхнулася.

— Нельга, — сказала яна. — Маршалаў у нас мала, а вось генералаў многа. У нас ужо ёсць адзін Генералаў, хочаш — можаш і ты запісацца Генералавым.

...другім Генералавым ён не пажадаў стаць. Калі ўжо ёсць адзін, навошта другі. Ды, можа, яшчэ той, першы Генералаў, смаркаты які. Радуйся потым, глядзячы па гэтага смаркатага Генералава нумар адзін.

— Дык як цябе запісаць? — Пішыце, чаго, ўжо там, чарніла няма? Паплойце на пяро: Лецечка пішыце».

(Заканчэнне на стар. 6—7).

Штрыхі да творчага партрэта
Віктара КАЗЬКО

Дакра- нуцца сэрцам

ко — ужо сталага, які многа перапакутаваў, але не ссарсцеву, не скаладнеў сэрцам, — зноў у краіну дзяцінства. І тады мы ўбачылі ў чымсьці незнаёмай праявілі з ягоным няпростым, глыбока роздумным раманам «Неруш». На кожнай старонцы гэтага твора адчуваеш боль. Боль за родную зямлю, за кожнае дрэўца, якое параніў чалавек, за вытаптаннае, забурджанае палляны, за азёры, што пакрыўдзілі раўнадушныя несумленныя людзі, якія ў сваіх пакоях і кабінетах, адарванія ад жыцця, забыліся пра шчасце аднасці з прыродай.

Гэта нібы працяг шчырай заклапочанай размовы пра чалавечае жыццё, бо жыццё чалавеча і самой прыроды для В. Казько маюць амаль аднолькавае значэнне. Чытаеш «Неруш» і ўсёй істотай адчуваеш, як моцна развіта ў пісьменніка пацудоў адказнасці за родную палескую зямлю.

Каб так густа, вобразна апісваць прыроду, трэба філігранна валодаць мовай, і не толькі мовай характараў.

Памятаецца, некай раней у В. Казько спыталі, чаму ён не піша на роднай мове. Пісьменнік задумаўся, нават, здалася, сумеўся, а потым адказаў: — Так ужо склалася. Доўга насіла мяне далёка ад роднай зямлі. Але адчуваю часам, як гучыць у грудзях мая мова, гучыць, просіцца на волю, ды баюся, што не пара яшчэ...

Пра тое, што В. Казько з цягам часу вярнецца да мовы свайго дзяцінства, гаварыў вядомы савецкі крытык і літаратуразнавец А. Аўчарэнка. Га-

літаратуры праце самабытны пісьменнік, якога ні з кім не збытаеш, адметны як манерай пісьма, так і тэматыкай твораў, самой філасофскай пазіцыяй.

Актыўная грамадзянская пазіцыя заўсёды была галоўнай у яго творчасці. У інтэрв'ю карэспандэнту часопіса «Дружба народаў» напярэдадні 40-годдзя Перамогі В. Казько гаварыў: «Попел Клааса стукаў у мае сэрца, я помніў сваю маленькую сястрычку, якой было два гады, калі забілі нашу маці, і яна, сястра, адаўзла ад мёртвай маці пад печ і замерзла там. І яе слёзы прымерзлі да твару...»

Які гэта жахлівы малюнак: слёзы прымерзлі да твару. Але так можа выказаць свой боль, сваю пакуту толькі вельмі таленавіты чалавек, сказаць, захлынуўшыся ад гора, каб пра гэтыя слёзы, застылыя на мёртвых дзіцячых вачах, не забывалі жывыя...

У стварэнні вобразаў, характараў, у паказе быту В. Казько вельмі дапамагае вопыт публіцыста. Праца карэспандэнтам газет, радыё, безумоўна, не магла не накласці на яго творчасць свайго адбітку. Перажытае, незабыўнае, перапакутаванае, нарэшце, добрая назіральнасць дапамагаюць яму ствараць вобразы, якія трывожаць душу, не забываюцца. І часам здаецца, што Лецечка не толькі хлапчук са скалечаным лёсам, а і дарослы чалавек. Мабыць, так яно і ёсць. На долю Лецечкі і яго равеснікаў выпала столькі нечалавечага, што да іх рана прыйшла дарос-

КНИГАПІС

Г. БЫЛОВА. Дарогамі герояў. Дакументальная аповесць на рускай мове. Для сярэдняга і старэйшага школьнага ўзросту. Мінск, «Юнацтва», 1985.

Кнігай вершаў беларускіх паэтаў, якія загінулі ў Вялікую Айчынную вайну, «Вяртанне», складзенай і перакладзенай І. Бурсавым, выдавецтва «Юнацтва» не так даўно пачало выпусціць новай бібліятэчкі «Любіце Радзіму, ганарыцеся ёй». І вось папярэдняе ў гэтай серыі — дакументальная аповесць Г. Быловой «Дарогамі герояў» (літаратурная апрацоўка В. Жарно).

Аўтар кнігі — настаўніца Камешкаўскай васьмігадовай школы № 3 з Уладзімірскай вобласці, якая разам са сваімі выхаванцамі не першы год займаецца пошукам матэрыялаў, што звязаны з гісторыяй 237-га штурмавога авіяцыйнага палка. Пачатак пошукавай работы быў пакладзены больш як дзесяць гадоў назад, калі школьнікі сустрэліся з родзічамі аднаго з загінуўшых лётчыкаў, пазнаёміліся з яго пісьмамі. Узнікла жаданне даведацца пра яго баявыя збытоў. Звярнуліся ў Цэнтральны архіў Міністэрства абароны СССР, адшукалі звесткі аб некаторых лётчыках, а неўзабаве стварылі спецыяльны атрад «Пошук 237». Кніга пабудавана ў выглядзе асобных раздзелаў-нарываў, кожны з якіх, як правіла, расказвае пра цікавы чалавечы лёс. Прадмова «Непарыўная сувязь пакаленняў» напісаў былы лётчык палка, Герой Савецкага Саюза І. Журба.

І. ЖЫЛІН.

ДА БАЛГАРСКАГА чытача героі В. Быкава ўпершыню прыйшлі ў 1964 годзе разам з публікацыяй аповесці «Трэцяя ракета» (Сафійскае дзяржаўнае ваеннае выдавецтва). У наступнае дваццацігоддзе на балгарскай мове выдаюцца амаль усе творы беларускага празаіка.

вы Н. Вылчава? Рух яго думкі, асацыяцыі сведчаць пра сур'ёзны, удумлены падыход да перакладу, пра глыбіню ўспрымання твора. «Знак бяды» — па-балгарску літаральна: «Знак за беда», «Предчувствие за беда». Але перакладчыка гэта не задавальняе: занадта апісальна, распыліста. І пачынаецца

...ПЛЮС МАСТАКОЎСКАЕ ЧУЦЦЁ

Цікаваць да твораў В. Быкава не выпадкова. Можна было б назваць мноства прычын: блізкасць гістарычных лёсаў двух братніх народаў, агульнаславянскія моўныя і літаратурныя карані... Нельга не сказаць пра яшчэ адну, асабліваю: у незабыўныя вераснёўскія дні 1944 года Васіль Быкаў як баец Чырвонай Арміі вызваляў Балгарыю.

Зусім нядаўна ў Сафії выйшла аповесць В. Быкава «Знак бяды» ў перакладзе Найдзена Вылчава (выдавецтва «Партиздат»). Пра гэтую кніжку і яе перакладчыка варта пагаварыць больш падрабязна.

Амаль паралельна з першай публікацыяй аповесці ў часопісе «Полымя» газета «Народна культура» друкуе ўрывак з яе і ўступнае слова перакладчыка, якое пачынаецца так: «Предчувствие за беда», «Зла прокоба», «Прокобата» — такі сэнс назвы новай аповесці Васіля Быкава.

Пра што сведчаць гэтыя сло-

В. Быкаў. Знак бяды. На балгарскую пераклаў Н. Вылчаў. Сафія, «Партиздат», 1985.

пошук: «Предчувствие за беда», «Зла прокоба» (прокоба — у перакладзе з балгарскай: благое прадвесце, нешта злавеснае, непазбежнае). Ужо бліжэй да мэты, але ўсё яшчэ не тое, чаго хацелася б. Намацана слова, амаль забытае «прокоба», але «прокоба» заўсёды злая. Значыць, азначэнне «злая» лішняе, а лішняе слова шкодзіць успрымання.

Да перакладчыка прыходзіць новае рашэнне — «прокобата». Калі слова «прокоба» дае ўяўленне аб нечым наогул злавесным, фатальным, то «прокобата» — гэта ўжо паняцце канкрэтнае, азначае з'яву ў сваім родзе выключную, з немінучай нядабрай развязкай. Гэтае слова само па сабе ўжо «тайна», «знак», ёмка метафара. Так пэўная граматычная форма надала слову індывідуальна-канкрэтны змест і пашырала яго эмацыянальна-семантычны аб'ём, яго метафарычнасць.

Мастацкі пераклад, як вядома, вагаецца між думка супрацьлеглымі падыходамі: дакладным, але ў мастацкім дачыненні непаўнацэнным пера-

кладам і вартым з боку мастацтва, але аддаленым ад тэксту арыгінала. Відаць, гэта абставіна нарадзіла невясёлы перакладчыцкі «фальклор»: мастацкі пераклад, як і жанчына: калі яна прыгожая, дык не надзейная, калі надзейная — не прыгожая. Вось і выбірай! Злучыць гэтыя два падыходы — задача не з лёгкіх. Ледзь не асноўную ролю тут адыгрывае вынаходлівасць перакладчыка, яго мастакоўскае чуццё.

Яшчэ з самага пачатку свайго работ над перакладам Н. Вылчаў вызначае свой прынцып, сваё «як» у працэсе пераўвасаблення быкаўскай аповесці. Заўважаецца свядомая спроба перакладчыка злучыць у адно гэтыя супрацьлеглыя пачаткі. Маючы за спіною багаты (дваццацігадовы) вопыт перакладчыка беларускай літаратуры, ён ужо не сумняваецца чаму аддаць перавагу: лакальнаму слову, каб зберагчы эпічна густое беларускае маўленне, ці «стратэгіі цэлага», г. зн. таму, што надае перакладу патрэбнае гучанне, вызначае дакладны выбар слоў у іншамоўнай сітуацыі.

Відаць, дзякуючы гэтаму, Н. Вылчаву ўдалося саўладдаць з па-філасофску насычанай, цяжкай для перавыражэння ў іншай мове прозай В. Быкава, у пэўнай меры свядома пазбегнуць пасткі літаральшчыны. На вырочку тут прыйшло і дасканалае веданне творчай манеры беларускага празаіка, якая імпануе перакладчыку, і правільна зразуметаў дамінанта твора. Н. Вылчаў да канца зразумеў ідэйна-маральны максімізм, які ўласцівы Быкаву-мастаку і, ідучы за аўтарам, сумее засяродзіць увагу на маральна-філасофскіх праблемах чалавечага быцця.

Перакладчык усведамляе, што мае справу не толькі са словам, але і з зусім інкашай рэальнасцю маўлення: беларуская мова мае іншы рытмічны строй, іншы інтанацыйны

канструкцыі. Сваім паэтычным чуццём Н. Вылчаў спасцігае не толькі знешнюю абалонку словеснага выразу, але і яго ўнутраны рытм (у беларускай мове трохі больш павышаная рытмізацыя), і там, дзе гэта трэба, ён выкарыстоўвае інверсію, ставячы пэўнае слова на першы план, мяняе месца лагічнага націску. Здраецца, скарачае колькасць слоў або наадварот — павялічвае іх, не мяняючы пры гэтым сэнс фразы, але імкнучыся, наколькі гэта магчыма, пераўвасабіць і яе музычны лад.

Аналізуючы пераклад, параўноўваючы яго з падрэдкаўнікам, няцяжка заўважыць, што даволі часта можна было б амаль без страт захаваць сінтаксічную канструкцыю арыгінала, не шкодзячы пры гэтым сэнсу фразы, але перакладчык ідзе іншым шляхам. Яго цікавіць не толькі сэнс, але і нешта іншае.

У арыгінале чытаем: «Вароны, магчыма, памяталі нешта, а можа, сваім птушыным інстынктам адчувалі ў гэтым знявечаным дрэве злую прыкмету няшчасця, знак даўняй бяды».

Павольна, быццам затаіўшы дыханне, часта робячы паўзу, В. Быкаў вельмі пластычна перадае адчуванне блізкай бяды. І перакладчык, адчуўшы глыбокі драматызм фразы, свядома павялічвае адлегласць між паўзамі, падаўжаючы такім чынам яе гучанне, пераўвасабляючы запаволенасць яе рытмамелодыкі:

«Враніце можа бы помнеха нешто, а можа бы сть своя почти инстинкт да виждаха в това осакатено дърво духа на нещастнето, знака за някаква зла прокоба».

Перакладчыцкія замены — «злая прыкмета няшчасця» на «духа на нещастнето», «знак даўняй бяды» на «знака за някаква зла прокоба» — узмацняюць эмацыянальнае ўспрымання, нагнаваюць атмас-

ДАКРАНАУЦЦА СЭРЦАМ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 5).

Чытаеш такое — і аж курчыць ад болю, бо дакранаешся да суровай, часам жорсткай і бязлітаснай праўды жыцця многіх дзяцей ваеннага пакалення. І хоць ведаеш, разумеш, што не быць Кольку Лецечку ні генералам, ні маршалам, але разам з ім, гэтым кволым, ды незламаным хлапчуком, змагаешся за жыццё. І гэта яшчэ адна адметная рыса ў творчасці В. Казько — прымусіць чытача быць неасрэдным удзельнікам падзей.

Наогул, «Суд у Слабадзе» ляжыць ужо дзесяці па-за біяграфіяй пісьменніка. Напрыклад, бяром аповесць «Высакосны год» ці яшчэ ранейшае апавяданне «Наждак Маруда» — і бачым: гэта сам В. Казько. Вядома, у літаратурнай апрацоўцы, але — В. Казько.

Вось як ён апісвае свайго героя Наждака Маруду ў аднайменным апавяданні: «Яго хацелі зрабіць сталаром-чырванадрэўшчыкам. Неблагая спецыяльнасць. Яму падабалася асабліва гэта — чырванадрэўшчык. І ён у дзедоме сам зрабіў сем шапакоўніў (кожную вясну па шапакоўні), адзін чамадан і паўтары табурэткі. Паўтары таму, што другую табурэтку Маруда адмовіўся заканаваць. Яго накіравалі на медыцынскую камісію, каб потым паслаць вучыцца на чырванадрэўшчыка, і Маруда аб-

явіў забастоўку. Адрозна аслеп і аглух, псіхічны стаў. Мяркуючы самі, у наш век электрычнасці ці спецыяльнасць гэта — сталар? Электрычнасць — перспектыўна, а сталар? І Маруда не ўбачыў ніводнай літары на белым аркушы паперы ў кабінешце акуліста, нервы правяралі, дык ён так матляў нагой, што ў доктаркі аж акуляры з носа зляцелі. З камісіі Маруда выйшаў пераможцам».

Але ж бывае, што аўтар напісаў першую кніжку на матэрыяле свайго жыцця (вядома, калі ёсць пра што пісаць) і што твор гэты заўважлі. А далей? Далей часам ужо і няма чаго расказаць чытачу, бо пісьменнік не здолеў узняцца да праблем, якіх вымагаюць ад яго не толькі літаратура, але і само жыццё.

У творах В. Казько, нават напісаных на аўтабіяграфічным матэрыяле, прысутнічае таленавітае спалучэнне ведання жыцця, літаратуры і філасофіі. У іншым разе ён не падарыў бы нам трагічны, як набат, «Судны дзень».

Канечне, многае ў творчасці пісьменніка залежыць і ад выбару тэмы. Тады ўнікае заканамернае пытанне: а ці мог В. Казько на пачатку свайго літаратурнага шляху не напісаць пра вайну? Думаецца, што не. Вайна сядзіць у ім, як стрэмка ў сэрцы. А яшчэ на парозе літаратурнай працы былі з ім

творы В. Астаф'ева, В. Быкава, Ю. Бондарава, якія хоць і паказвалі не тую вайну, якую ён помніў, вайну ў іншым ракурсе, але яна, гэтая вайна пісьменнікаў — франтавікоў, у сваёй жорсткай сутнасці яшчэ больш абвастрала пачуцці пісьменніка, прымусіла расказаць пра жудасныя падзеі сваімі вачыма, вачыма свайго маленства.

Звяраючы свой крок з лепшымі ўзорамі сучаснай літаратуры, В. Казько ўносіць у яе і свае адметныя рысы, вытрымлівае асабісты напрамак у развіцці тэмы. І, перш за ўсё, уражвае зусім не дзіцячая філасофія дзяцей. Гэткія маленькія са знявечаным лёсам мысліцелі, якія разважаюць і думаюць амаль як дарослыя. За кожным — вялікая трагедыя дзяцінства, якога, па сутнасці, у іх і не было, трагедыя маленькага чалавека, які мог стаць дарослым, «стаць маршалам ці генералам», але ніколі ім не стане, бо гэтую даросласць, магчымаць працаваць, кахаць, быць бацькам адняла вайна.

І калі, працятаўшы аповесць «Суд у Слабадзе», раптам вяртаешся да першай старонкі, бачыш, што галоўная думка твора была закладзена ўжо на пачатку.

«...Агонь і спека цяклі на зямлю, і вась агонь і спека дасягнулі зямлі. Сонца рэдкай і празрыстай лавай ахутала лес і памчала па зямлі, асляпляючы ўсё на сваім шляху няспернай зыркасцю».

— Што гэта такое? Што гэта? — не чуючы свайго голасу, закрываў Колька, заплушчыў вочы і выпрастаў перад сабой

рукі. — Трымайце, людзі, сонца!

Але вакол было ціха. Горад яшчэ спаў. Калі па-добрану, спаць бы спаць цяпер і Кольку Лецечку, выхаванцу старэйшай групы Слабадзянскага дзіцячага дома. Але не спіцца яму ў гэты ранішні світаньні час. Другі тыдзень з дня ў дзень сустракае ён на ганку свайго корпуса ўсход сонца...

У гэтым творах, як ні ў якім іншым, у Віктара Казько цесна пераплятаюцца сон і ява, успаміны пра мінулае і клопаты сённяшняга дня. І нават сябры па няшчасці Колькі Лецечкі, Козел і Марусевіч, часам не разумеюць яго. Так, як, можа, не разумеці пасля суда над былымі карнікамі, калі Лецечка-Ліхалецечка апошні раз у жыцці крычыць сам сабе, стогне, адыходзіць ад нас у іншы свет:

«І памёр Колька Лецечка наступным ранкам».

«...— Людзі! Людзі! — безгалося залямантаваў ён, выкінуў перад сабой рукі, грабучы імі наветра. — Беражыце, людзі, сонца».

Вось такая закончаная думка пра пачатак і канец скалечанага жыцця, пасля якога для жывых будзе ўзыходзіць паранейшаму сонца. І сонца, якое праходзіць сімвалам праз усю аповесць, выступае нібы суддзя чалавечай жорсткасці, быццам кліча людзей больш не ваяваць, да радасці, да шчасця.

Вобраз Лецечкі паказаны ў развіцці, усё час мы адкрываем у ім усё новае і незнаёмыя рысы. Распач, злосьць, жаданне ісці насуперак усім і, у першую чаргу, самому сабе раптам саступаюць месца заміланасці, любасці да людзей, і ён паўстае перад чытачом звычайным, трохі капрызным хлапчуком, як і мноства дзяцей нашага часу, якія не зведалі

вайны. Але праз гэта подых вогненнай завірухі яшчэ мацней апальвае сэрца.

Наогул, аповесць «Суд у Слабадзе» вельмі кантрастна. Дабро і зло, радасць і боль ідуць поруч, і гэты літаратурны прыём яшчэ больш ярка вывяляе гаротны, няшчасны лёс галоўнага героя, трагедыю вяртаўніка Захар'я і бабы Зосі. І ўжо ў самым канцы аповесці, пасля смерці Лецечкі, як апошні удар звона, — прымірэнне Захар'я, у якога фашысты спалілі ўсю сям'ю, з сястрой Зосі, што нездарок стала прычынай смерці родных.

Захар'я выходзіць на ганак, дзе знайшоў апошні прытулак у сонечнай цёплай раніцы Лецечка-Ліхалецечка.

«...Ён выцер сваю і Лецечкаву слязу, закрыв Лецечку вочы».

— Ну вась і адмучыўся... — дастаў з кішэні капшук з тытунамі, закурыв. — А галоўнага я табе так і не паспеў сказаць. Памірыліся мы з сястрой, парадніліся зноў. Дык ты ўжо, браце, не хадзі да мяне, не трудзі ногі... А можаш і адведаць. Прыйдзі, паглядзі, усё нам вяселей будзе. Забіраю я яе да сябе, у сваю хату бяру, куском хлеба не абнясу. Хопіць ёй па чужых вуглах жыць, есці казёны хлеб. Вось так, Лецечка, так... Па-людску цяпер ужо ўсё, па-людску, шкада, толькі ты гэтага не ўбачыш. Але пакачай ужо, пакачай, не доўга засталася чакаць, прыду я да цябе, сам усё раскажу... Адмучылася, адмучылася ты, дзіця маё, адгаварала. Але ж што ж зробіш, жытка наша такая...»

Захар'я прыдзе да Лецечкі праз некалькі тыдняў. «...Памёр, як і абцаў, калі паспелі ўжо яблык».

На такой трагічнай ночы і заканчваецца аповесць «Суд у

Васілю СЕМУХУ—50

Перакладчыку Васілю Сёмуху 18 студзеня спаўняецца 50 гадоў. Праўленне СП Беларусі павіншавала яго з юбілеем:

«Дарагі Васіль Сяргеевіч! Горача вішваем Вас, нашага таварыша па пры, выдатнага перакладчыка, з пяцідзясяцігодзем з дня нараджэння.

Вось ужо больш за дваццаць пяць год Вы актыўна працуеце як папулярызатар і прапагандыст лепшых здабыткаў мастацкай літаратуры савецкіх народаў і замежных краін. У Вашым перакладзе беларускі чытач атрымаў кнігі В. Брэдэля «Ад Эбра да Волгі», Л. Рэна «Вайна без бітвы», Г. дэ Бройна «Прысуджанне прэміі», Райнера М. Рыльке «Санеты Арфею», Ю. Тувіма «Польскія вяснікі», В. Балшавіцы «Белы алень», творы Ф. Шылера, Г. Фалды, многіх іншых пісьменнікаў свету. Выдатны знаўца нямецкай мо-

вы і іншых моў германскай групы, а таксама латышскай, польскай. Вы беражліва ставіцеся ў

сваіх перакладах да арыгінала, перадаеце яго дух, яго багацце, Вам удаецца стварыць адчуванне першаснасці жывога твора мастацтва. Ваш пераклад «Фаўста» Е.-В. Гётэ з асаблівай прыхільнасцю сустрэты літаратурнай крытыкай у нас, у Беларусі, і ў Германскай Дэмакратычнай Рэспубліцы.

Працуючы ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» рэдактарам, а з 1985 года загадчынам рэдакцыі перакладной замежнай літаратуры, Вы многа робіце для паліявання якасці беларускага мастацкага перакладу, дапамагаеце маладым перакладчыкам павышаць сваю кваліфікацыю.

Жадаем Вам, дарагі Васіль Сяргеевіч, шчасця, здароўя, новых творчых здабыткаў у мастацкім перакладзе».

Калектыў штотыднёвіка таксама вішвае юбіляра і жадае яму багатага творчага плёну.

МАЙСТАР СВАЁЙ СПРАВЫ

У гісторыі беларускай перакладной літаратуры ёсць шмат загадак. Мы пакуль што даволі цям'яна ўяўляем сабе, чаму так многа ўвагі надаваў мастацкаму перакладу М. Багдановіч на пачатку XX стагоддзя, чаму перакладчыцкая справа ў Беларусі дасягнула свайго піку ў канцы 20-х — пачатку 30-х гадоў, чаму потым аж да пачатку 60-х гадоў мастацкі пераклад не быў актыўным удзельнікам літаратурнага працэсу ў рэспубліцы і чаму з сярэдзіны 60-х гадоў гэты від творчай дзейнасці зноў пачаў набываць сабе шматлікіх прыхільнікаў...

Творчы дэбют Васіля Сёмухі прыходзіцца на канец 50-х гадоў. Гэта быў той час, калі пераклады на беларускую мову з заходнеўрапейскіх літаратур рабіліся па сутнасці чатырма чалавекімі: У. Дубоўкам, Ю. Гаўруком, Я. Семяжонам і Э. Агняцвет. Так што прыход у беларускі мастацкі пераклад маладога чалавека ды яшчэ з грунтоўнай рамана-германскай літаратурна-лінгвістычнай падрыхтоўкай трэба прызнаць вельмі своечасовым і, забягаючы наперад, скажам, шчаслівым, удалым і плённым. І калі сёння мы гаворым пра аўтарытэт нялёгкай перакладчыцкай працы, радуемся багатым здабыткам нашага мастацкага перакладу, бачым добрыя перспектывы яго развіцця на заўтрашні дзень, то добра ўсведамляем, што ў гэтым ёсць немалая заслуга і В. Сёмухі — пісьменніка-перакладчыка, сціплага працаўніка на ніве міжнародных сувязей беларускай літаратуры.

«Малады перакладчык, энтузіст літаратуры пераклаў на беларускую мову мае тры сустрэчы ў кнізе «Ад Эбра да Волгі». Не ведаю, ці гэта уда-

лося яму, але мне радасна, што гэта здарылася», — так больш як чвэрць стагоддзя назад выдомы нямецкі пісьменнік-антыфашыст, палым'яны патрыёт, камуніст Вілі Брэдэль пісаў пра Сёмуху, які ўпершыню ў Савецкім Саюзе пераклаў яго твор.

...Ішоў час. Выкрышталізоўвалася перакладчыцкая канцэпцыя В. Сёмухі. У творчы актыўны перакладчыка ўключаліся новыя творы, новыя пісьменнікі. Але ці не са студэнцкай лаўкі не давала спакою дзёркая, смелая задума — перакласці на родную мову манументальны твор вялікага Гётэ «Фаўст». В. Сёмуха не фарсіраваў падзей. Паўтара дзесяць год аддадзена «Фаўсту». Праароблена каласальная праца па спасціжэнні твора нямецкага гена. Здзейснены сапраўдны грамадзянскі і творчы подзвіг. Ацэнка мастацкіх вартасцей перакладу В. Сёмухі была адназначнай. «В. Сёмуха сваім перакладам здолеў перастварыць і перадаць асноўныя рысы арыгінала, размах і глыбіню зместу, шматфарбнасць вобразаў, паэтыку і музычнасць верша. Зрабіць такое перастварэнне мог толькі перакладчык-вучоны, які вольна адчувае сябе як у слоўніку, так і ў гётэўскай паэтыцы, грунтоўна авалодаў гётэўскай мовай. У поўным перакладзе галасы аўтара і сааўтара зліліся ў адзін голас так, што беларускі чытач мае шчасце прачытаць «Фаўста» ў поўнай сугучнасці з арыгіналам. Гэта ўжо можна бачыць па першай старонцы кнігі, у «Прысвячэнні»:

Вы зноў са мною, дарагі
здані,
Зноў вабце ў мінулае мой
зрон,
Яно мне мроіцца, нібы
ў тумане,—
Але ці здольны я на дзёркі
крон?

Ці мне даступны вашыя
Уладанні?
Смялей плывіце да мяне
здалёк —
Сустрэча з вамі абуджае
штосьці
З былых надзей, з парываў
маладосці.»

Так характарызаваў Сёмухаву працу М. Навіцкі — чалавек дасведчаны і кампетэнтны ў пытаннях нямецка-беларускага мастацкага перакладу.

А вось думка Я. Семяжона — старэйшыны перакладчыцкай справы ў Беларусі: «Мы можам, нарэшце, ганарыцца, што славу ты твор сусветнай паэзіі — «Фаўст» Гётэ — загаварыў на нашай мове ва ўсім багаці і стылістычных і лексічных форм».

Беларускі пераклад «Фаўста» быў заўважаны і высока ацэнены нямецкімі спецыялістамі К. Дэтманам і Д. Фехнэрам.

За плённы ўдзел у развіцці нямецка-беларускай літаратурных узаема сувязей ўрад Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ўзнагародзіў В. Сёмуху ордэнам «Залаты Знак Гонару».

Хочацца сказаць яшчэ пра адну рысу сённяшняга юбіляра. Як супрацоўнік выдавецтва «Мастацкая літаратура» ён дбае пра папаўненне перакладчыцкай рады. Не шкадуе часу і сілы для работы з маладымі. Праз яго далікатныя рукі прайшлі перакладныя творы А. Асташонка, З. Коласа, Н. Мацяш, Ю. Жалезкі...

Васілю Сёмуху 50 гадоў. Гэта той узрост, калі жыццёвая мудрасць, сталасць хораша спалучаюцца з энергічнасцю і творчым гарэнем. Няхай жа і надалей сарвае душы агонь перакладчыцкага таленту гэтага дудоўнага чалавека, выдатнага майстра свайой справы!

Л. КАЗЫРА.

У КУБІНСКІМ ЧАСОПІСЕ

Праўленне Саюза пісьменнікаў СССР правяло савецка-кубінскі «круглы стол» на тэму «Ідэалогія і літаратура», які адбыўся 9—12 снежня мінулага года ў Маскве. «Круглы стол» вялі выдатны кубінскі празаік, аташ па культуры кубінскага пасольства ў СССР Лісандра Агара і сакратар праўлення СП СССР Юрый Сураўцаў. Сярод кубінскіх удзельнікаў трэба адзначыць старэйшыну літаратурназнаўчага цэха Кубы, прафесара Гаванскага ўніверсітэта Сальвадора Буэна, вядомага паэта, члена прэзідыума Саюза пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва Кубы Асвальда Навара, па-

этку Рэйну Марыю Радрыгес і інш. У савецкую дэлегацыю ўваходзілі Яўгеній Еўтушэнка, Віктарыя Тонарава, Марк Галай, Валерый Зямскоў, Юрый Пакальчук (Кіеў), Юрый Сляпухін (Ленінград), Аін Калеп (Талін) і інш. Беларускаю пісьменніцкую арганізацыю прадставіў Карлас Шэрман. Ад імя прэзідыума Саюза пісьменнікаў і дзеячаў мастацтва Кубы паэт Асвальда Навара ўручыў Карласу Шэрману энцэмпляр часопіса «Уніён» № 2 за 1985 год, дзе надрукавана на трыццаці старонках нізка вершаў шасці беларускіх паэтаў — Арна-

дзя Куляшова, Пімена Панчанкі, Максіма Танка, Рыгора Бардуліна, Ніла Гілевіча і Васіля Зуёнка ў перакладзе з беларускай Карласа Шэрмана. Намаганні кубінскіх сяброў Беларусі, у прыватнасці галоўнага рэдактара «Уніёна» Ота Ферандэса, які не так даўно наведаў Мінск (гл. «Далёгляд» 1984), іспанамовныя чытачы Лацінскай Амерыкі, а таксама суайчыннікі, якія жывуць далёка ад радзімы, маюць магчымасць далучыцца да лепшых узораў сучаснай беларускай паэзіі.

К. ШЭРМАН.

феру немінучай бяды. (Што датычыцца замены «птушыны інстынкт» на «пачы інстынкт», то гэта, відаць, памылка друку).

Для таго, каб захаваць агульную танальнасць аповесці, Н. Вылчаў часам карыстаецца таўталагізмамі, узбагачаючы ўнутраны падтэкст фразы, свядома павялічвае сказы, «дапісвае» іх, «дадумвае», часам мяняе іх сінтаксічныя рамкі. Перакладчык дазваляе сабе ламаць сказы, рабіць з аднаго складаназалежнага два.

Відаць, справа тут не толькі ў жаданні зрабіць балгарскі тэкст больш «чытабельным». Тады навошта гэтая «рэканструкцыя»?

Прыгадаем словы Ігара Дзядкова, аднаго з лепшых знаўцаў быкаўскай прозы: «Пакуль яшчэ відаць: тут жылі людзі, яшчэ можна адгадаць, дзе стаяў іх дом і дзе быў калодзеж; яшчэ можна зразу мець, што жыццё пакінула гэтую мясціну не само, не самахоць, і што абгарэлае мёртвае дрэва над дрымучымі зараснікамі крапівы і шыпыны — знак бяды... Гэта першы знак бяды, можа быць, загаловаў, з яго пачатак, але шмат тых трывожных знакаў будзе наперадзе» («ЛіМ», 15 кастрычніка 1982 г.).

Праз усю аповесць В. Быкава праходзяць гэтыя знакі: немцы будуць мост праз рэчку; Петраку не дасталося ні цукру ні солі ў магазіне, а толькі газ... А глуханямі безбаронны пастушок Янка — ці не жыў гэты «знак бяды»? Іх так многа, што застывае сэрца ў прадчуванні непазбежнага.

Падпарадкоўваючы сваю работу над перакладам перш за ўсё «стратэгіі цэлага», Н. Вылчаў знаходзіць не толькі лексічныя эквіваленты, але і эквіваленты падтэкставы, складанай сімволіка-метафарычнай сістэмы В. Быкава.

У В. Быкава чытаем:

«Яначка быў рупны і заўжды

бездмоўны хлопек, і яна (Сцепаніда. — Р. С.), вяртаючыся да каровы, кожнага разу старалася прыхапіць яму які-небудзь гасцінец — аладку, скварку, жменю гароху ці хоць спялейшы яблык з сука».

У перакладзе Н. Вылчава: «Яначка нікога не і отказвае, і когата ты се врышаше, всекі път му донасяше я някая мекичка или прыжка, я малко грах, я някая ябълка. Но сега не му донесе нищо».

Пры параўнальным аналізе арыгінала, падрадкаўніка і перакладу відаць, што ў балгарскім тэксце адсутнічаюць «быў рупны», «ла каровы», «стара-лася», «які-небудзь гасцінец», «жменю», «ці хоць спялейшы», «з сука», а «заўжды» заменена семантычна процілеглым «нікога» (ніколі). Што ж прапана перакладчык назаме, чым кампенсуе свае змены ў перакладзе?

Замест яшчэ 13 слоў ён дадае свае (роўна 13) слоў: «Когато», «я някая», «я малко», «я някая», «но сега не му донесе нищо». Але не ў колькасці справа (колькасць супадзенне, выпадковае тут, відавочнай полі не мае, а ў нязвычай удава знойзеным эквівалентам: гэтае народна-песеннае, фальклорнае «я, вяхоя», «я малко» наляе патрэбную і стылістычную (гаворка ж ідзе пра Сцепаніду!), і эмацыянальнасць, і, нарэшце, музычную афарбоўку тэксту.

Прывядзеныя прыклады красамовна сведчаць пра тое, што балгарскаму перакладчыку ўдалося пераўвасобіць жыццёва праўдзівую паітру беларускага празаіка і данесці да свайго чытача яе складаны маральна-філасофскі падтэкст, перадаць агульную танальнасць аповесці. Н. Вылчаў унёсена і па-майстэрску перавыражае сродкамі роднай мовы вобразны «ток» твора — той, што «намагнічвае» моўны матэрыял і арыентавае яго ў патрэбным накірунку.

Роза СТАНКЕВІЧ.

Слабадзе, у якой В. Казько, безумоўна, зрабіў вялікі і ўнёсены крок наперад у сваёй творчасці, выказаў свае адносіны да вайны, выказаў шчыра і пранізліва, і таму герояў яго аповесці — і маленькіх і дарослых — нельга забыць.

Вельмі цікава назіраць, як пісьменнік распрацоўвае і паглыбляе тэму. Калі мы гаворым, што «Суд у Слабадзе» быццам працяг размовы, якую пісьменнік пачаў у «Высакосным годзе», дык нешта аналагічнае атрымалася і з раманам «Неруш».

Раней у друку з'явілася аповесць «Цвіце на Палесці груша». У ёй пісьменнік быццам намацаваў сцяжынку да наступнага твора. Распрацоўваў абразкі, якія ў «Нерушы» зазвалі цудоўнымі, яркімі фарбамі жыцця дарагога ягонаму сэрцу Палесся і палешукоў. Герой яго твораў (не мае значэння, чалавек гэта ці прырода) заўсёды цягнуцца да жыцця, прагнуць жыць шчодрата і поўна, змагаюцца за гэтае жыццё, хоць часам яно і не вельмі салодкае.

Успомнім хоць бы карпа, які вырваўся з сажалкі на волю, у канаву. Гэты безгалосы карп пададзены такой жыццесцвярдзальнай істотай, што міжволі перажываеш за яго, спачуваеш яму, як чалавеку, калі дзесяцікі рыбакоў лічаць справай гонару злавіць яго.

Вобразна, ёмка паказана спрадвечная барацьба чалавека і прыроды — у гэтым выпадку паядынак рыбака і карпа. Заклапочана і неспакойна гаворыць В. Казько аб тым, як часам чалавек робіць бялоча гэтай самай прыродзе і навакольнаму асяроддзю, бяздумна ўлазіць у векавое жыццё, і тады прырода помсціць яму. Высыхаюць азёры, гінуць лясы... Таму прабле-

мы, якія ён узнімае ў аповесці «Цвіце на Палесці груша» і ў рамане «Неруш», набываюць вялікае грамадскае гучанне, выходзяць за межы аднаго Палесся.

Пра тое, як пісаўся раман «Неруш», Віктар Апанасавіч расказаў мне так:

— Задумка жыла ў мяне даўно. Але навінен быў адбыцца нейкі ўнутраны штуршок. І вось калі нам з Федарам Коным прапанавалі напісаць сцэнарый мастацкага фільма «Паволка», я змог дасканалы пазнаёміцца і вывучыць праблемы Палесся. Гэта ўжо не Палессе майго дзяинства, іншае, часам незнаёмае Палессе, куды прайшла сучасная тэхніка, куды прыйшлі інжынеры і рабочыя. Чалавек стаў актыўна і настойліва ўдзельнічаць на прыроду. І не заўсёды разумна. Таму праблема перастварэння Палесся мяне ўзрушыла і ўсхвалявала. Не сказаць пра гэта я не мог, не мог не падзяліцца сваёй трывогай.

Вось такая актыўная пісьменніцкая і жыццёвая пазіцыя і дапамагае яму ствараць творы запамінальныя, каштоўныя і для чытача, і для ўсёй нашай літаратуры ў цэлым.

Што прынясе наступны дзень? Гэта не рытарычнае пытанне. Тыя, хто добра знаёмы з творчасцю пісьменніка, з нешарплівацю чакаюць ад яго новых твораў. Аднак можна меркаваць, што і ў наступных творах мы зноў сустрэнемся з тэмай вайны, якая па-ранейшаму не адпускае яго. Мабыць, ён напіша яшчэ што-небудзь і пра сваё любімае Палессе. Але пра што ён ні напісаў, думаецца, гэта будзе нешта значнае, абвострана псіхалагічнае і важнае ў сваёй слабадзённасці.

Алесь КРЫГА.

Максім ЛУЖАНІН

З кнігі
«Вярнуся ветрам»

Першы снег

Першы снег!
Пакруціцца і падае...
Рупіць воку на нябіты шлях.
Можа, прабяжымся за прысадамі
З кажушжом юнацтва на плячак.

Ты яшчэ да белі не прывучаны,
Паглядзі ў прымружку, з-пад рукі, —
Белым-бела высветлілі Случчыну
Белым-белыя беразкі.

Як яны гайдаюцца, зыбаюцца,
Сцелючы зіму на паплавах!
...Смутах абазвацца не забавіўся,
Што і ў нас пад снегам галава.

Невыгойная пляма

Узяцеў з твайго берага
Першы выбух, той самы...
На ўвесь твар твой, Амерыка, —
Невыгойная пляма.

Небыццё Хірасімы,
Зыркні жар Нагасакі...
Чалавецтва знясільваюць,
Зборы трубяць вакаі.

Сцежка — чорная, грузкая...
Век не выгаіць сонца
Кроў зямлі беларускае,
Боль краіны японца.

Мая зялёная зямля

Зямля мая!
Спрадвечны карабель,
Смяротны ложка і хрысцін калыска.

На нейкі момант не дагледзь цябе,
Ты разляцішся скрозь каметным прыскам.

Маленькая!
І не свяціла ўжо,
Хоць і насіла гэты чын калісьці.
Цяпер удой даеш і немаленькі ўжон
І тайнаў шмат, што розумам не ўгрызці.

Ты ў космасе, паміж свяціл і зор, —
На крыльцы толькі ўстаўшы верабейка,

І цэліць у цябе тутэйшы, земны, чорт
Нейтроннай бомбай, быццам у капейку.

Што станецца? І здогаду няма,
Нам не ўявіць страхоцця...
Не будзе літасці: А вядома,
ні, хто пачне, таму,
Ні на падхваце хто — нікому і нічому.

Ты зірк дабрыш усім сваім сынам,
Ты кропіш лёсам немаўлят і матак,
Каб чалавек дарма не засынаў,
Не палажыўшы доўгіх спраў пачатак.

На золаце пячэ ён пульхны хлеб,
Удоі нафты з нетраў паджыўляе.
Ад году ў год для нас ты лепш і лепш
Век — светлая,
Век — маладая.

Цябе адразу ўсмешкай павітаў,
Калі ступіў я да жыцця на бераг,
У колерах такіх, як бачыў Рэрых,
А больш у тых, як бачыў Левітан.

Пільнуючы разгону карабля,
Мы рэжам хвалі, адганяем вецер.
Люблю цябе, зялёная зямля,
Адна зялёная —
На цэлым свеце.

Успамін пра лясны

касцёр

Нейк у гонар твой...
І душы маёй

Танцаваў агонь
У глушы лясной.

А вясёлы ж быў,
Нібы ў ладкі біў,
І, праз ноч відзён,
Сыпаў іскры ён.

Раптам стала днець,
Стала ты ў відне
З галавы да ног,
Як раўня вясне.

Дзе ж яно было,
Як яно ўсплыло?
Сонцава крыло
Мой агонь змяло.

І ад траў-віоў,
Што раслі наўкруг,
Павяло цябе
На світалыны луг.

Ды не ты адна —
Да таго відна
За табою ўслед
Рушыла сасна.

Вышуміць з-пад хмар
Ясны сонца твар,
Вып'е рос пітва,
Колькі дасць абшар.

Што, кастры? Яны—
Сонцавы сыны.
Людзі з даўніх дзён
Сонцу больш жадны.

Але зноў і зноў
Я сядзець гатоў

ПРОЗА

ТРАПІЦЬ да сябра ў госці раней, чым той вернецца з работы. Антосю не хацелася. Ён сышоў з аўтобуса, не даязджаючы некалькі прыпынкаў, не спяшаючыся, пайшоў пешшу. І ўсё ж калі ўрэшце апынуўся ў знаёмым завулку і ўбачыў на рагу двухпавярховы дамок з палісаднікам, гадзіннік паказваў, што ў яго яшчэ шмат часу. Цяпер ужо выдумка з сюрпрызам не здавалася яму такой прывабнай, было б прасцей, каб ён пазваніў Анатолю на работу і каб цяпер яго чакалі. Адчуваючы, як настываюць рукі ў пальчатках са штучнай скуры, якія ён адзеў упершыню спецыяльна для горада і дзеравіннее ад сустрэчнага ветру твар, рашуча скіраваў у пад'езд дома.

Апошні раз ён быў тут гадоў сем назад. Спехам заскочыў за гадзіну да адыходу цягніка. І, можа, таму, што ўжо ляжаў білет у кішэні і муляла думка пра дарогу, сустрэча атрымалася нярадасная. І пасля яшчэ доўгі час яго мучыла нейкая прыкрасць і расчараванасць. Стала крыху лягчэй, калі ён па-філасофску абвінаваціў ва ўсім час. О, час! Што ён толькі ні робіць з людзьмі! Хіба такой уяўлялася сустрэча праз гады былым «мушкецёрам», завочнікам педагагічнага Інстытута Анатолю Савельеву, Антосю Крупеньку і Сашку Гурмяку? Дружбаў сваёй яны ганарыліся і нават крыху выхваляліся перад аднакурснікамі. Хоць хто іх ведаў і хто не ведаў, — не магло зразумець, што зблізіла гэтых на першы погляд розных людзей.

Анатоль Савельев — хлопец гарадскі, вызначыўся сваёй спартыўнай выпраўкай, прыгожым рымскім профілем і бездакорнымі манерамі добра выхаванага чалавека.

Паляшук Антось Крупенька поўная яму процілегласць: цэльскаваты і ружовашчокі, недзе наўны і даверлівы, а недзе па-сялянску памяркоўны і прыжымісты.

І Сашко... Чамусьці яго адразу прызвалі так, на манер нейкага экраннага героя, хоць і сваё звычайнае — Шурык — ён насіў з няменшай годнасцю. Яго любілі за смеласць і ўдалінасць. Цыганаваты з выгляду, нізкарослы, але стройны і рухавы, ён з аднолькавым захваленнем лазіў па гарах, быў заядлым альпіністам, спяваў пад гітару і зачытваўся па начах Кантам. Усе яны вучыліся ў педагагічным завочна. Антось і Сашко ўжо з трэцяга курса выкладалі родную мову і літаратуру ў сельскіх школах, а Анатолю працаваў ва ўстанове, якая нічога агульнага з філалогіяй не мела. Як прыязджалі на сесію, у інтэрнат забягалі, каб толькі заняць пакойчык ды кінуць рэчы, і адразу ж імчалі да свайго гарадскога сябра. І да канца сесі ўжо не разлучаліся.

Яны не думалі, што разам з вучо-

бай скончыцца і іх дружба. Пра тое, што на гэты раз раз'едуцца надоўга, таксама не думалася. Ды і ці варта гаварыць у наш век пра адлегласць у нейкія сотню-дзве кіламетраў? Яны сустрэнуцца, як толькі пажадаюць. А што жадання таго будзе хоць адбаўляй, ніхто не сумняваўся.

Марыя ФІЛІПОВІЧ

АПАВЯДАННЕ

У першыя гады яны і сапраўды сустрэкаліся часцей, хоць гэта былі ўсім не тыя сустрэчы, пра якія марылі. Наездкам гасцявалі ў Анатоля то Антось, то Сашко. Але сустрэцца ўсім разам, як таго хацелася, не выпадала...

Дзверы яму адчыніла Ліна, Анатолева жонка. О, як разгубіліся яны аднойчы з Сашко воль на гэтай самай пляцоўцы, калі, прыехаўшы на сесію, як заўсёды прымчаліся да сябра ў першы ж дзень прыезду, націснулі кнопку званка, а дзверы ім адчыніў не Анатоль і нават не Кацярына Сямёнаўна, яго маці, а незнаёмае дзяўчо, баялася, завітае як каралеўскі пудзель, і, паправіўшы акулёры на твары, строга сказала:

— Мяне завуць Ліна. Я Анатолева жонка. Заходзьце, хлопчыкі. І будзем сябрамі...

Цяпер перад ім стаяла другая Ліна, паўнаватая, з гладка зачасаным на патыліцу цяжкім скруткам валасоў, са спакойным, крыху стомленым поглядам блізарукіх вачэй. Гэтая жанчына ў першы момант сустрэчы падалася яму чужой і незнаёмай, як некалі і тая, завітая пад пудзеля, дзяў-

чына. І ён адчуў ранейшую няёмкасць і разгубленасць.

Ён слухаў Лінін голас, радасна-прыўзняты і крыху іранічны, якім ён стаў, як прыкмеціў Антось, у апошнія гады, гаварыў нешта сам, тыцкаў у рукі рослям, даўтаногім хлопцам, Анатолевым нашчадкам, цукеркі і

быць карысным Ліне на кухні, браўся за любую работу, што б яна ні загадала.

Пакуль была жывая маці Анатоля, Кацярына Сямёнаўна, было прасцей. Была яна пенсіянерка па хваробе, хлопцам уяўлялася знямоглай і спакутаванай, і калі Анатоль упершыню запрасіў да сябе ў госці, ішлі неахвотна, каб толькі не пакрыўдзіць сябра. Было няёмка, што воль заявіцца яны ўтрох, маладыя, здаровыя, і як ні будучы старцаца паводзіць сябе ціха і прыстойна, усё роўна наробіць шмат тлуму і турбот. Ужо пазней Антось здагадаўся, што гэтыя хвіліны былі самымі радаснымі і ў жыцці адзінокай, хворай жанчыны. У Кацярыны Сямёнаўны пастаянна трэсліся рукі і галава. Калі яна брала кубачак на сподку, посуд пачынаў выбіваць у яе руках дробны пошчак, і хлопцы баяліся, што яны воль-воль разаб'юцца. Але ўсё абыходзілася, гаспадыня падсоўвала і падсоўвала ім новыя стравы, а сама з замілаванасцю назірала, як упраўна яны малоціць лыжкамі, лагодна хітала галавой і вочы яе рабіліся вільготнымі.

Анатоль ажаніўся на трэцім курсе, месцы праз два пасля смерці маці.

— Не выношу адзіноты... Хацеў прыдбаць сабаку, але падумаў — і ажаніўся, — жартаваў ён, нібы апраўдваючыся перад сябрамі.

Ён адразу павёў сябе так, нібы нічога ў яго жыцці не змянілася. Паранейшаму яны былі неразлучныя «мушкецёры», часам маглі заглянуць у кафе ці рэстаран, абы быў на тое настрой і грошы, не цураліся кампаніі дзяўчат. Праўда, пасля таго, як Ліна прыходзіла аднойчы шукаць яго ў інтэрнат, марна пракаваўшы дзве сутак, назаваць Анатоль вяртаўся дадому. Ды і яны ўсё часцей, асабліва ў канцы сесі, пачалі зварочваць у знаёмыя завулак.

Калі яны заяўляліся ў кватэру да Анатоля, галодныя, як ваўкі ў піліпаўку, Ліна сустракала іх, як і належыць маладой гаспадыні, ветлівай белазубай усмешкай, хаваючы за пушыстымі вейкамі блізарукіх вачэй разгубленасць. Пячы піражкі з яблыкамі і капустай, як гэта рабіла Кацярына Сямёнаўна, яна не ўмела. Акрамя кухні і магазінаў, у яе былі і свае інтарэсы ў жыцці, свой клопат. Яна вучылася ў медвучылішчы, цэлымі днямі прападала то на занятках, то ў бальніцы, то на практыцы. Калі яна сказала ім пры першым знаёмстве «Будзем сябраваць, хлопчыкі», то, пэўна, не ўяўляла, колькі прынясе ёй гэта турбот.

Сустрэўшы гасцей, нейкі час яна намагалася падтрымліваць іх гамонку. Але хлопцы ўсё часцей і часцей пазіралі ў бок кухні і позіркі гэтыя рабіліся ўсё больш выразнымі... Тады яна цішком уздыхала і як чалавек, якому нічога іншага не застаецца, як прымірыцца са сваім лёсам, ішла га-

Каля ўсіх кастроў
З гаманой сяброў,

Шмат і сам палю,
Рад агонь галлю,
Толькі па цябе
Кроку не ступлю.

Можа, самой як небудзь заманецца...

Вярнуся ветрам

Калі паглыне мяне шлях няблізкі
У край курганаў і абеліскаў,
Абы навала дыхне над домам, —
Сустрэну громам.
А звянуць травы, асмягнуць вусны, —
Дажджом вярнуся.

Калі ж нашчадкам не будзе трэба
Ні збройны выбух, ні бохан хлеба,
У час іх зорны, час заветны
Вярнуся ветрам.
Калі дзе знойдзем, слязу асушым,
Калі прыгаслі, раздзьмуем душы.

Нідзе не дзену з Беларусі,
Кім пажадае, тым і вярнуся, —
Жыло, жыве і жыць застаецца
Тут маё сэрца!

Навука полымя

Вялікіх, на шырозных лавішчах,
Спытайся:

ці пры іхняй дбайнасці
З нябыту нараджалі з'явішчы,
Што ўжо ці раз на свет з'яўляліся,

У новых формах слова плавачы,

На самым версе дасканаласці,
Яны, ў прарокаў не гуляючы,
Адказуць:

— Рознае здаралася!

І пасміхнуцца:

— Справа ў полымі:

Няма ў цябе, не ўзычыш некаму,
А жар падкінь рукою голаю,
А стань з апаленымі вейкамі,
І дужымі пастануць кволыя —
Шумець барамі, ліцца рэкамі.

Нам клопату з походам дадзена, —
Працягнуць:

— Хатняга, заморскага.

У прадзіва пісьмён пакладзена
Усё — чужацае і свойскае,
І немы крык нямога прадзеда
Ляціць з адозваў Каліноўскага.

То запалае, то астудзіцца,
То між дамоў святлом усходзіцца,
Шугне па ідалах і пудзілах
І з гудам ліпы-пчаламёдніцы
Шлях, дзе нам ходзіцца і любіцца,
Вачам нашчадкаў распагодзіцца.

У гэта верай будзь усцешаны
І падгадуеш слова ў сталасці,
Не ўквасіш вымудраў дамешкамі,
Паставамі занадта дбалымі,
Каб коннаму яно і пешаму
У кожным часе абзывалася.

Хто душ на просвы не засоўвае,
Не дышае, як рыба ў проламе,
У долы выйдзе верасовыя,
І ў новым дні зайграе полымя

Музыкай праўды Кастусёвае... —

...Не шкадавалі праўды мудрыя,
Вучылі пазнаваць вялікія,
Дзе — нетры з выкапнямі руднымі,
Дзе гасіць смагу стэп арыкамі.

Сказалася, дык, значыць, сказана,
Сказалася, як завязалася,
Тым, хто сказаць быў абавязаны,
Бо ўжо маўчаць не меў трываласці,

У новы дом гукнуў на ўлазіны
Усіх, каму нясцерпна сталася,
Хто з ім аднака мірам мазаны,
Адной дарогай падпяразаны.

Прайшоўшы колеры пабегласці,
На вочы слова нам паказана:
У зырккім горне гартавалася
І мечам стаўшы, не зламалася,
І ў свеце пошчакам разлеглася.

Сказалася, дык, значыць, сказана,
Сказалася, як завязалася.

Дакор сабе

Хоць у кожнага свой дом,
Па-свойму ўночы ньюць раны,
Ці свецім мы сваім святлом,
Ці найчасцей адлюстраваным?

Хіба ж ты мала пахадзіў
Па кроўю ўгноенай зямельцы,
Ці мала розных дзіўных-дзіў
У рукі браў, хапаў за лейцы.

З твае душы, чаму ж яны
Не паўзляталі па-над светам,

Не асляпілі твар вайны,
А прамільгнулі трафарэтам?

Пытаю зорны далагляд
Над жменькаю бліскучых стразаў:
Адзін я ў гэтым вінават,
Ці ўсе адказваць будзем разам?

Закладзіны пушчы

Не пад шчаснаю зоркай
З тых, што іншым плылі,
Я радзіўся на горкай,
Вельмі гордай зямлі.

Нас за бесцань збывалі,
Як ляжалы тавар,
А калі мы крычалі,
Білі ботам у твар.

Я, прагнаны праз чэргі
Лесасекай скразной,
Сёння выйшаў праз мергель
Надбалотнай сасной.

Сыплю з ветрам насенне —
Пушча жыць будзе зноў,
Калі звычайкі карэння
Пераймае ў дубоў.

Не скрабіся ў пясочку,
Жылле ўглыбкі гані,
Пахкіх смол у падсочку
Прынясуць карані.

Буду век я відущы
І ўсе крыўды сышчу
Калі новыя пушчы
Над сабою ўзрашчу.

таваць ім вярчу.

У такіх хвілінах Антосю рабілася
шкада гэтай кволай жанчыны, шкада
яе маленькіх рук з вузкімі далонямі і
тонкімі доўгімі пальцамі, якімі яна
павінна была абабраць як не вядро
бульбы, каб накармаць іх. Ён пама-
гаў Ліне абіраць бульбу, бегаў у га-
страном, мыў посуд... Непрыкметна
знайшоў сабе ў тым нейкую прыем-
насць. Прыемна было знаходзіцца з
маладой жанчынай у маленькай утуль-
най кухні, такой маленькай, што цяж-
ка было размінута не даткнуўшыся
адно да аднаго... Чуць праз сцяну пры-
глушаныя галасы сяброў, брыканне
гітары і адчуваць сваю поўную адлу-
чанасць ад іх і блізкасць да гэтай
жанчыны, чужой жонкі... Бачыць
удзячны позірк яе міла прыжмур-
ных вачэй, мяккія абрысы расчырва-
нелага каля пліты твару, кволасць і
аголенасць тонкіх рук. І калі яны ра-
зам кідаліся да пліты, на якую рап-
тоўна выбягала варыва з каструлі, ці
перадавалі з рук у рукі вымыты по-
суд і ён чуў яе прытоенае дыханне,
яму здавалася, што і яна адчувае ся-
бе змоўшчыдай, думае пра яго, як і
ён пра яе, з пяшчотай.

Але паказваўся ў дзвярах Анатоль
і, стражнуўшы галавой, адкідваў з
імба густую пасму русых валасоў,
гаварыў штосьці як заўсёды разумнае
і дасціннае. І Антось бачыў, як свят-
леў у Ліны твар, як ажыўлялася яна,
а галасок, яшчэ за хвіліну да таго
глухаваты ад стомы, звінеў...

І не было больш ні адасаблення, ні
духоўнай блізкасці, ні патаемных ду-
мак...

— Паўвядра бульбы хопіць, ці абі-
раць яшчэ? — жартам спытаўся Ан-
тось.

— Што ты! — засмяялася Ліна. —
У мяне ўжо цяпер і каструль тых ня-
ма, у якіх варыла вам некалі...

— Значыцца, паўвядра хопіць... Ды
і то сказаць, аднаго едака з намі ня-
ма...

— А мне здаецца, што галоўны
бульбаед тут, — прыжмурылася Ліна.
— Э... Я на бульбу налягаў, бо да
бульбы не было нічога вартага. А ця-
пер я паразумеў.

— Як гэта не было?.. А мае бу-
тэрброды?

Смажаная бульба і бутэрброды з
кількай былі фірменнай стравай Лі-
ны. Што гэта былі за бутэрброды!.. І
кількі пад маянэзам, і кількі з мас-
лам, і кількі з ікрой з баклажанаў...
Раскладзеныя на тарелкі і ўпрыгожа-
ныя цыбуляй і пятрушкай, яны вылу-
чалі такі пах, што ў бедных студэн-
таў зводзіла страўнікі і цякла слін-
ка...

Ліна смяецца. Голас у яе мяккі і
роўны. Антось слухае яе і раптам ло-
віць сябе на думцы: а ці зазвініць
ён, як бывала, калі на парозе зараз
з'явіцца Анатоль?

— Што ты мяне гэтак разгляда-
еш? — адразу ж перахоплівае яго

позірк жанчыны і ўспыхвае тварам.
Антосю прыемна заўважаць у ёй бы-
лыя, мілыя рысы. Вось яна знікае-
ла, як бывала, зусім па-дзвяночы...
Вось паглядзела, прыжмурыўшыся, з
хітрынкай... Вось знаёмым жэстам
правяла рукой па галаве, нібы пры-
гладжваючы некалі кучаравую, куд-
латую капу валасоў... Урэшце, яго
хвалююць нават салніца з намалы-
ваным на ёй кітайчыкам, якую тры-
мала некалі ў сваіх дрыготкіх руках
Кацярына Сямёнаўна, і стары гадзін-
нік з вялікім бліскучым маятнікам і
гірай, падобнай на сасновую шышку.
Хвалюе кожная з рэалій, што звязва-
ла яго з парой маладосці.

— Разглядаю?.. Думаю вась, ці па-
ранейшаму моцна ты кахаеш свайго
Анатоль?

— А што? Пачнеш да мяне заля-
цацца? — нервова засмяялася Ліна
і адразу ж сціхла. — У нас, Антось,
усё па-ранейшаму, — адказала сур'-
ёзна, з сумам у голасе. — І кватэра, як
бачыш, ранейшая, і пасады, і зарпла-
ты... Хіба што ў Анатоля ўсё новыя
захапленні... То паштоўкі разам з
дзедзім калекцыяніруе, то красворды
складае... А апошнім часам зусім ня-
людскае хобі... Перачытвае процьму
газет і часопісаў, і ўсё дзеля таго,
каб адшукаць якія хібы ў напісанні
роднай мовы. Падкрэсліць, выража і
ў палачку складзе...

— Можа, ён на гэтым дысертацыю
абароніць, а ты злуеш...

— Абароніць... Сам ад сябе ён гэ-
тым бароніцца... Трэба ж да чаго
прыкласці свае веды. Усё ж вучылі
чалавека пяць год...

— У школу ён не думае вяртацца?
Ліна адмоўна пакуціла галавой.

— Мінутым летам яго прызначылі
начальнікам піянерскага лагера ад іх
установы. Ужо нашо Анатоль стры-
маны чалавек, а бачу — хвалюецца.
Неабякавы ён да гэтага, хоць і ка-
жа, што няма ў яго прызначэння... А
ты як? — спыталася праз нейкі час
Ліна. — Усё там жа, у сваім Зале-
сі? Пасаду дырэктара табе яшчэ не
прапанавалі?

— Няма вакантных месцаў, — па-
жартаваў Антось.

— Эх вы, хлопцы! — уздыхнула
Ліна. — А якія былі маладыя! Вас
паслухаеш, дык свет збіраўся пера-
вярнуць... Вось і Сашко... Ты не
крыўдуй, але мне заўсёды здавалася,
што ён сярод вас самы ўдачлівы, са-
мы таленавіты, самы апантаны, ці
што... Я многае ад яго чакала. А ён...
Не складваецца нешта ў яго жыццё.
Ты хоць ведаеш, што ён з жонкай
развёўся? Зараз у раённым гарадку
робіць трэнерам у спартыўнай школе.
Як яму там — не ведаю... Два гады
ад яго ўжо ні слыху, ні дыху...

У Антосю тужліва сціснула сэрца.
Сашко ён не бачыў даўно. І была ў
іх пасля вучобы ў інстытуце толькі
адна сустрэча.

— А Сашко быў у мяне ў гасцях, —

сказаў Антось. — Як снег на галаву
зваліўся... Хадзіў з вучымі ў паход
на Палессе і да мяне завіталі...

— О-о... Цяпер ён алымпізмам за-
хапіўся. Кожнае лета ў гарах прапа-
дае...

— Хто ў гарах прападае, а каго з
балота ніякім калачом не выбавіш...
Як гэта ты ў сталіцу надумаўся выб-
рацца, лясун?

Ні Антось, ні Ліна, загаварыўшы-
ся, не заўважылі, як зайшоў Анатоль.
Ён стаў у дзвярах кухні ў прыго-
жым светла-бэжавым пуловеры,
джынсах, па-ранейшаму элегантны, з
ледзь прыкметнай сівзной на скро-
нях і ўсмixaўся хоць і іранічна, але
з прытоенай радасцю.

— І чаму ўзімку? Вядома, па спра-
вах... А летам пагасцяваць гаспадар-
ка не пускае?.. Мусіць, як кулак там
ужо разжыўся?

— Ну, кулак не кулак, — крыху
ніякавата рагатнуў Антось, — але
ездзіць да вас у Мінск па каўбасы не-
як нязручна... Трэба сваё гадаваць...

У хуткім часе яны сядзелі за ста-
лом, застаўленым і вясковымі гасцін-
цамі і гарадскімі стравамі, але былых
эмоцый ён ужо не выклікаў. Больш
гаманілі. Той няўлоўны бар'ер, які
ўзводзіць час нават паміж блізкімі
людзьмі, непрыкметна прапаў. Гавор-
ка вялася нязмушаная і жывая. Ан-
тось расказаў пра школу, пра сваіх
вучняў... Анатоль слухаў.

— А ты, брат, шчаслівы! — рап-
там усклікнуў ён. — Як бы там ні
было, а ты жывеш з адчуваннем, што
робіш патрэбнае. Наслухаўся я тут
нашых гарадскіх калегаў... Выкладаць
прадмет, які палова вучняў у класе
не вывучае... Усё гэта сумна, брат...

Мяккае святло люстры падае на
прыгожы твар Анатоля і робіць яго
падманліва маладым. Псеу гэтаму
прыгажосць хіба што лішняя рэз-
касць, нібы скульптар, імя якому час,
безупынна працуючы над удасканален-
нем гэтага класічнага твару, не-
дзе перастаўся, і былая тонкасць і
далікатнасць, адшліфаваўшыся, стала
разкаватай і трохі непрыемнай.

— А калі казаць пра сябе асабі-
ста, то тут усё не так проста...

Тонкія губы ў Анатоля склаліся ў
іранічную грымасу, рукі пацягнуліся
да цыгарэты.

— Уся справа, відаць, у тым, што
я не Ушыньскі і не Макаранка. Калі б
я быў прыроджаны педагог, я, вядо-
ма, са школы не пайшоў бы. Але я
раблю іншую справу і не адчуваю ся-
бе няшчасным... Наадварот... Лічу
несумленнымі тых, хто, не маючы да
педагогікі аніякага прызначэння, усё ж
працуюць у школе...

— Яно так... Але падумай... У шко-
ле зараз такія перамены намячаюць-
ца... Не шкада, што ўсё міма цябе
праходзіць?

— Перамены?.. Хвалюе, уражвае...
Як жа! Я сам даўно пра гэта думаю.
Мы шмат зрабілі, каб аблегчыць жыц-

цё маладому накаленню. Усё правіль-
на. Але гэтая аблегчанасць — кій з
двума канцамі. Што лёгка даецца, тое
і ў грош не цэнціцца...

— Божухна! — узмалілася Ліна,
якая, пакалаўшы спаць дзяцей, прысе-
ла да стала. — Толькі і гамоняць
пра школу... Я ўжо прыкмеціла: як
збіраецца кампанія медыкаў, то ні
пра хваробы, ні пра хворых яны і
слова не вымавяць. А вось як сустра-
нуцца педагогі, школа ў іх з языка
не сходзіць... Няўжо ў іх няма інша-
га жыцця, па-за школай?

— Далібог, няма, — засмяяўся
Антось. — Я і ў сне даказваю вуч-
ням правапісанне зычных, а жонцы
заместа пяшчотных слоў шпару вер-
шы Коласа...

Нейкі час не маглі ўзбіцца на раз-
мову, бо школьную тэму больш не
чапалі, а іншае так не хвалювала...

— Эх, вы! — пазяхнула Ліна. —
Няма Сашко... Той бы ўжо не маў-
чаў...

— Але, — усміхнуўся Анатоль. —
Падкінь толькі яму тэму пра Бабеля
ці Маякоўскага... Ці памятаеш, Ан-
тось?..

Пра Бабеля яны спрачаліся два дні
і дзве ночы. Анатоль нават не пай-
шоў начаваць дадому, застаўся ў ін-
тэрнаце. Ён усмешліва пазіраў на
сяброў, час ад часу кідаў рэплікі, ка-
лі трэба было даць іншы паварот раз-
мовы. Было падобна, што ісціна, якая,
як вядома, нараджаецца ў спрэчцы,
даўно адкрылася яму, і цяпер ён, ра-
зумны і стрыманы, звысоку пазіраў
на «блукваючых у цемры», крыху спа-
чуваў ім, крыху пацельваўся... Ан-
тось і Сашко гэта не крыўдзіла. Ад
таго, што яны не дарма дзяруць
глоткі, што нехта трэці ўважліва слу-
хае іх і можа ацаніць дасціпнасць
кожнага і эрудыцыю, надавала іх
спрэчкам асаблівае адценне.

— Дык чаго гэта Сашко тады ўз'-
еўся на цябе? — спытаўся зацікаў-
лена Анатоль.

— Сашко ўз'еўся спярша на Бабеля,
на ягоную «Конармію» за поўную
адсутнасць, як ён казаў, рамантычна-
га пафасу ў апісанні рэвалюцыі і гра-
мадзянскай вайны... А я заступіўся...
Можа, нават, каб пазлаваць Сашко,
пачаў хваліць пісьменніка за рэалі-
зм... Ну, а там ужо ўсё на свеце
зацапілі...

— Слухай, а ты зараз памятаеш
гэтую «Конармію»? — нечакана спы-
таўся Анатоль.

— Трасцу я памятаю...

— І я таксама...

І абодва гучна зарагаталі, ажно Лі-
на ўстрыможана кінулася да дзвярэй
і шчыльна прычыніла іх.

— Сашко заўсёды трэба было
штосьці сцвярджаць, даказаць. Дзі-
ва, што, нягледзячы на такі задзірлі-
вы характар, яго любілі, — сказала
Ліна.

— Сашко ніколі не быў дробязь-
(Заканчэнне на стар. 10—11).

ЗВЯЛКАП увагай і зацікаўленасцю сачу за ўсенародным абмеркаваннем шляхоў і метадаў ажыццяўлення абвешчанага партый закліку да паскарэння сацыяльна-эканамічнага прагрэсу нашага грамадства. Сёння на парадку дня самыя розныя сферы быцця — ад надакучлівых будзённых «дробязей» да складаных навуковых і тэхнічных праблем. Не засталіся ўбакі і мае калегі. Апошнім часам з'явіўся шэраг змястоўных публікацый у «Правде», «Советской культуре», «Литературной газете». Прыемна, што для канструктыўнага абмеркавання надзённых клопатаў тэатральнага жыцця даў месца на сваіх старонках і штотыднёвік «Літаратура і мастацтва».

Як «асобе зацікаўленай» — маю больш за трыццацігадовы стаж працы ў тэатры, з іх чвэрць стагоддзя галоўным рэжысёрам у розных калектывах краіны — хочацца і мне падзяліцца думкамі наконт пытанняў, ад вырашэння якіх залежыць далейшае развіццё нашай справы. Разважаць буду на падставе фактаў сённяшняга дня Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра.

РЭПЕРТУАР, трупы, глядач — тры кіты і тры заўсёды тэатральныя праблемы, што паўстаюць перад кожным творчым калектывам. Ды жыць і праце сцэнічны калектыв у пэўным асяроддзі — горадзе, які мае сваю гістарычную адметнасць, сваё сучаснае аблічча, нарэшце, свае тэатральныя традыцыі. Гэта таксама «прапанаваныя абставіны», іх абавязкова трэба ўлічваць — альбо прымаць непакінутымі і нязменнымі, альбо, працуючы напалітліва і мэтанакіравана, спрабаваць змяніць.

Нам пашанцавала — партыйнае і савецкае кіраўніцтва горада і вобласці падтрымала нашу арганізацыйна-творчую праграму. За мінулы год мы ўкамплектавалі трупы і мастацкае кіраўніцтва, цалкам абнавілі рэпертуар, актывізавалі глядацкую цікаўнасць. Працавалі надзвычай інтэнсіўна, дасягнулі пэўных поспехаў, хоць далёка не ўсё яшчэ ідзе гладка.

СЕННЯ мы фарміруем трупы з дапамогай дагаворнай сістэмы і штогадовага перавыбрання пяці часткі творчага складу. Акцёраў, рэжысёраў, мастакоў мы прымаем на гадавы дагавор, які можа быць падоўжаны на другі і трэці тэрмін. Гэтага часу, згодзен з калегамі, дастаткова, каб усебакова пазнаёміцца з новымі работнікамі, вызначыць яго месца ў калектыве. Падоўжыць дагавор ці не — справа адміністрацыі, але мы (з мэтай палепшэння атмасферы ў тэатры і выпрацоўкі адзінаства поглядаў) выносім гэтае пытанне на разгляд мастацкага савета, паўтараем працэдуру, абавязковую пры перавыбранні. Дэмакратызацыя і калегіяльнасць даюць плён, усе прапановы кіраўніцтва былі мас-

Працягваем абмяркоўваць праблемы, узнятыя ў публікацыі «ТЭАТР У ПРАПАНАВАНЫХ АБСТАВІНАХ» (29.XI.1985 г.). Нагадаем, што пасля дыялогу кіраўнікоў Дзяржаўнага рускага тэатра БССР імя М. Горкага на старонках штотыднёвага выдання галоўнага рэжысёра Беларускага рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя Ленінскага камсамола Беларусі У. Караткевіч (3.I.1986 г.).
Сёння слова блрэ галоўнага рэжысёра і дырэктара Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра **І. ПЯТРОЎСКІ**.

тацкім саветам падтрыманы. У дыялогу дырэктара і галоўнага рэжысёра Рускага тэатра БССР імя М. Горкага прагучала незадаволенасць існуючай сістэмай перавыбрання — на той падставе, што вынікі галасавання мастацкага савета часам прырачаць прапановам кіраўніцтва і выказванням на абмеркаванні. Думаецца,

а ў трупі іх трэба трэцяя частка. Выходзяць напярэць, напярэць характэрныя — тэатрам неабходныя героі і герані... Толькі ў выніку доўгіх пошукаў пры існуючай сістэме камплектавання тэатр можа сабраць цікавую моладзь. А чаму б не дазволіць нам самім рыхтаваць сабе творчую змену — у студыях пры тэатры?

Ігар ПЯТРОЎСКІ, дырэктар і галоўны рэжысёр Гродзенскага абласнога драматычнага тэатра

ЛІЧБАЙ НЕ ВЫМЯРАЕЦЦА

справа не толькі і не столькі ў недасканаласці сістэмы. Хто ведае, мабыць, менавіта гэта «недасканаласць» дазваляе ўбачыць і зразумець схаваныя ў калектыве творчы недавер, сулярэчнасці...

Але развітацца з тым ці іншым акцёрам — яшчэ не выйсьце. Цяжэй знайсці патрэбныя калектыву індывідуальнасці, зацікавіць іх працай і забяспечыць ім нармальныя ўмовы існавання. Папаўненне трупы, як звычайна, ідзе па шляху пошукаў лідэраў і моладзі. З лідэрамі заўсёды вялікі клопат — сваіх недахоп (хто пайшоў з тэатра, хто пастарэў, часам іх і наогул не было), запрашаем іх у пашане там, дзе працуюць. Калі ж знойдзеш вядучага акцёра, дык трэба яго трымаць, каб не зманілі ў рэспубліканскія тэатры. Фарміраванне сталічных труп трэба вырашаць без абкрадання абласных калектываў!

Некалькі слоў пра моладзь, якая прыходзіць з інстытутаў. Яе прафесійная аснашчанасць, мякка кажучы, жадае быць лепшай. Уражанне такое, быццам студэнтаў набіраюць па колькасці, а не па здольнасцях, і ў адпаведнасці з гэтым прызначаюць вышэйшай і ніжэйшай інстанцыяй, якая ведае сілы і магчымасці тэатра. Рэпертуар — на год, па класіцы — на 2—3 гады. Калі п'еса надрукавана — яна абавязкова павінна быць зацверджана, без падазрэнняў

Маладыя рэжысёры... Часам яны нагадваюць тэатразнаўцаў, якія ведаюць і гісторыю, і сучасны тэатр, але прымяняць свае веды на практыцы — не могуць. Мяркую, што будучыя рэжысёры ў інстытуце мэтазгодна вучыць не пяць гадоў, а тры, і на наступныя два гады выпраўляюць у тэатры ў якасці стажораў. І, мабыць, пасля заканчэння навучнай установы варта надаваць кваліфікацыю рэжысёра, а не рэжысёра-пастаноўшчыка, каб мець яшчэ гады тры для вырашэння лёсу маладога творчага работніка.

Наспеў час таксама даць тэатрам магчымасць самастойна вызначыць колькасць склад трупы і пры свядомым яго скарачэнні пераразмяркоўваць вызваленыя сродкі. Празмерныя штаты вядуць да творчых прастояў, незадаволенасці і прафесійнай дыскваліфікацыі.

БЯССПРЭЧНАЯ ісціна — рэпертуар павінен абмяркоўвацца (усебакова, ад неабходнасці сёння менавіта гэтай п'есы да дэталей ідэйна-мастацкай задумкі будучага спектакля) ў калектыве, а пасля зацверджання вышэйшай і няблага, калі б бліжэйшай і кампетэнтнай інстанцыяй, якая ведае сілы і магчымасці тэатра. Рэпертуар — на год, па класіцы — на 2—3 гады. Калі п'еса надрукавана — яна абавязкова павінна быць зацверджана, без падазрэнняў

на нейкі містычны «камень», які тэатр нібыта заўсёды носіць за пазухай... Зацверджаны рэпертуар ён жа складзены самім калектывам і самім калектывам вызначаны тэрмін выпуску таго ці іншага спектакля — дысцыплінуе вытворчы працэс. Мы ні на хвіліну не павінны забываць, што тэатр — гэта мастацкае, спецыфічнае, але дзяржаўнае прадпрыемства. Рэжысёр абавязаны свечасова быць гатовы да пастаноўкі і пры адсутнасці якіх-небудзь надзвычайных здарэнняў выпускаць яе ў тэрмін — гэта ягоны прафесійны клопат. Але! Мы вартыя даверу. Вось чаму я падтрымліваю калег — п'есы трэба зацвярджаць, а прымаць — спектаклі. Сёння шмат гаво-

ная адзіная тарыфікацыя. Яна спрыяе міграцыі акцёраў толькі ў буйныя гарады і тэатры. Наўрад ці вы знойдзеце шмат апантаных людзей, што з-за любові да мастацтва выправацца з Масквы ці Мінска ў якое-небудзь Чаромхава... Не можа быць уніфікаванага тарыфу. Акцёр павінен мець заробак, адпаведны сваёй «каштоўнасці» ў пэўным калектыве. Думаецца, што абласным тэатрам трэба вызначыць фонд заробку і пры яго эканоміі даць магчымасць даплачваць артыстам — скажам, да 50 працэнтаў ад асноўнага аклада. Трэба ж неяк кампенсаваць працу ў больш складаных умовах невялікага горада, дзе няма кінастудыі і невялікі аб'ём мясцовага радыё- і тэлевячэрня.

Сёння надзвычай востра стаіць пытанне ўздыму аўтарытэту інжынерна-тэхнічных работнікаў. Пры ўсёй умоўнасці аналогіі — у тэатры інжынерам, канструктарам, архітэктарам з'яўляецца рэжысёр. Яго талент і прафесіяналізм, зліваючыся з творчасцю акцёраў, мастака, кампазітара, стварае цуд пад назвай «спектакль». Ягонае няўменне і шэрасць гарантуюць пасрэдным твор, няхай сабе і з выдатнымі выканаўцамі... Дык вось, гадоў пятнаццаць назад, нязначна павялічыўшы акцёрскія аклады, вырашылі без змен пакінуць рэжысёрскія заробкі, практычна зраўнялі іх.

Ніхто не будзе спрачацца, рэжысёр — сааўтар драматурга. Ніхто, акрамя... касавай ведамасці. Аўтарскі ганарар ад спектакля атрымлівае толькі стваральнік п'есы, які раней прадаў ужо свой твор дзяржаве. Я не хачу пазбавіць драматургаў аўтарскіх адлічэнняў, але ж такія самыя адлічэнні, як у кінематографе, павінен атрымліваць і рэжысёр спектакля. Гэта будзе стымулам да ажыццяўлення пастановак, якія захоўваліся б у рэпертуары гадамі і збіралі б найбольшую колькасць гледачоў. Ставіць спектаклі-аднадзёнкі будзе нявыгодна матэрыяльна.

Разумею, што закрануў «далікатную», быццам бы меркантильную тэму. Так, мы не ствараем прадукцыю, што вымяраецца тонамі, літрамі... Але хіба духоўны набытак ужо не каштуе нічога? Наспела неабходнасць перагледзець усё, што ідзе насуперак новым поглядам, прыняцям і нормам сучаснага жыцця. Гэта таксама і практыку складання вытворча-фінансавага плана ад дасягнутага, што нярэдка вядзе да штучнага стрымлівання магчымых перавыкананняў гадавых паказчыкаў.

НАПЭЎНА, самае складанае ў кіраўніцтве тэатральным калектывам — гэта адсутнасць даклад-

раць і пішуць пра самастойнасць кіраўнікоў, пра неабходнасць іх персанальнай адказнасці. У адказнасці нам, рэжысёрам, ніхто не адмаўляе, а вось даверу і самастойнасці ў рэпертуарнай палітыцы — відавочна малавата...

ГРОШЫ, грошы, грошы... Расходы і даходы тэатра строга рэгламентаваны адпаведнымі цыркулярамі, якія ў большасці сваёй састарэлі і нават шкодзяць далейшаму руху наперад.

Не сакрэт, што сярод усіх спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй самыя малыя заробкі — у акцёраў. Сістэма прэміяльна-прагрэсіўнай аплаты распаўсюджваецца на многія тэатральныя цэхі, акрамя галоўнага-акцёрскага. Манціроўшчык дэкарацый можа штормесяц атрымліваць сорак працэнтаў надбаўкі, а пад час гастроляў і яшчэ пяцьдзесят, амаль два аклады. Акцёр, які ўвасобіў значны вобраз, упрыгожыў спектакль, павінен чакаць квартальнай прэміі, якая ці то будзе, ці то не. Атрымліваецца часам, што манціроўшчык дэкарацый зарабляе больш за вядучага артыста. Амаль як у Зошчанкі — галоўны ў тэатры электрык... Прэміяльна-прагрэсіўная сістэма павінна быць распаўсюджана на ўвесь калектыв, і ў першую чаргу — на творчы склад.

Шкодзіць справе і так звач-

нешта не ўважаючы, не вымяраючы... Давай, Анатоль, выклічам таксі і паедзем на аэрадром...

— Паехаць можна... Скажу больш... Я сам пра гэта думаў не раз... Але так, неакрэслена... Як пра нешта прыгожае, далёкае і... неажыццявімае...

— Чаму неажыццявімае?! — так і ўзвіўся Антось. — Чаму неажыццявімае?.. Гэта ж так проста... Сядзем і паляцім!

Анатоль глядзеў на яго, як маці глядзіць на сваё неразумнае дзіця, з любоўю і цяпласцю да яго выбрыкаў.

— Зараз ноч, Антось... Я не думаю, што «кукурузнік» робіць і начныя рэйсы. А заўтра паляцім.

Антось недаверліва паглядзеў на сябра, падсеў да стала, абшчаперыў галаву рукамі.

— Ты толькі ўдумайся, Анатоль... Да чаго мы дажылі... Паўгадзіны лёту да сябра, а мы гаворым пра гэта, як пра нешта нязбытнае. І ў апраўданне сабе гатовы прывесці цэлу гару разумных і важных аргументаў. І наш душэўны парыў, такі слабы і

нясмелы, тут жа затхнецца пад гэтай гарой...

— Усе мы вязні сваіх прывычак, братка... А ўсё, што выходзіць за іх межы, патрабуе пэўных намаганняў. І часцей за ўсё здараецца так, што нейкай жыццёвай дробязь, накіптал штотдзённай вячэрняй прагулкі з сабакам аказваецца мацней за душэўнае парыванне, што вымагае ад цябе дзеяння, нават учынку... Тады мы ў апраўданне пачынаем гаварыць пра розныя абставіны, якія мацней за нас...

— Што абставіны... «Абставіны ў той жа меры ствараюць людзей, у якой людзі ствараюць абставіны...» Гэта яшчэ Маркс сказаў. А калі прасцей... То трэба толькі папусціцца хоць у чым... хоць у дробязі... А там яны цябе створаць, — панура сказаў Антось. — Я ўсё думаю — пяць год... І чым жа яны такім важным былі запэўнены тыя гады, што я і да сябра на дзень-два вырвацца не мог? Ат, дробязі... Летам то будаваўся, то сена касіў, то да бацькоў ездзіў памагчы... То дзеці хварэлі... Адно да аднаго, нібы каменьчык да каменьчыка, і сцяна вырастала. І не пераскочыць

СЯБРЫ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).
ным. І ў спрэчку кідаўся толькі з-за вялікіх ідэй.

Антосю раптам стала тужліва. Захацелася неадкладна бачыць Сашку, чужыя ягоныя жарты, смех, брынкаванне гітары, якая часам і раздражняла яго і злавала... Ці няхай бы проста моўчкі пасядзеў з імі за сталом. Ён умеў і маўчаць. І тады яго чорныя, як у цыгана, вочы рабіліся глыбокімі і сумнымі. Як у той ягоны нечаканы прыезд у Залессе. Тады ён, Антось, раптоўна выбіты прыездам сябра са звычайнай каліяны, пасля чаркі зусім раскіс і ўсю ноч жаліўся Сашку на тое, як абрыдла яму гэтая мітусня. І ўсё парываўся назаўтра пайсці з імі ў пахол, крыху пабадзяцца, каб хоць на нейкі час уцячы ад абрыдлай будзённасці...

Сашку слухаў яго моўчкі, і Антось упершыню заўважыў тады ў ягоных вачах горыч і стому. Мусіць, ужо тады не ўсё было гладка ў жыцці сяб-

ра... Мо з гэтым ён і ішоў да яго, Антося?.. Але ён ні аб чым не спрабаваўся... Усё пра сваё плёў...

Антося ахапіла такое моцнае пачуццё вінаватасці да сябра, што ён ускочыў з крэсла і ўсхвалявана захадзіў па пакол.

— Слухай, Анатоль... А давай мы зараз махнём да Сашка? Га?.. Во будзе яму нечаканка... — азірнуўшыся, ці няма паблізу Ліны, прапановаў Антось.

— Як гэта — махнём? Сядзем на таксі і махнём?..

— Не, да д'ябла нам таксі! Ты ж казаў, што цяпер ён у гарадку... А туды ж з Мінска «кукурузнік» лётэ... Паўгадзіны — і мы там.

Анатоль нейкі час маўчаў. Яго прыгожы і бледнаваты твар здаваўся застылым і нерухомым.

— Здаецца, хоць раз зрабіць бы

них азначных крытэрый. Творчы тону калектыву не вымяраецца лічбай. Аснова — давер, чалавечы і прафесійны, групы работнікаў да асобы, якой службовым становішчам дадзена права кіраваць. Неабходныя максімальная калегіяльнасць і абсалютная публічнасць усіх рашэнняў, абмеркаванняў, праблем. Ды неабходна і творчая падначаленасць акцёраў рэжысуры на ўсіх стадыях працы над спектаклем, падначаленасць свядомая. Менавіта яна — галоўная ўмова сатворчасці.

Сумяшчэнне пасады дырэктара тэатра і галоўнага рэжысёра, безумоўна, ускладняе маю працу, патрабуе дадатковых ведаў, вымагае большай траты часу і сіл. Але, як ні дзіўна, і зберагае гэтыя сілы. Не трэба траціцца на пошукі кампрамісаў, звычайных для дырэктара і рэжысёра, не трэба разрывацца паміж «сцэнай» і «канторай», займацца бясконцамі ўзгадненнямі адносна размеркавання роляў, пастановачных выдаткаў... Мабыць, «адзінаўладдзе» і дазволіла запрасіць у тэатр вялікую групу цікавых акцёраў, двух адметных і зусім розных рэжысёраў — М. Абрамава і Б. Мартынава. З гэтымі людзьмі мяне звязвае доўгая сумесная праца, яны таленавітыя, самалюбівыя, імкнучыся да творчага лідэрства. Іх прысутнасць у калектыве стымулюе мастацкую энергію трупы. Чарговыя рэжысёры — апора галоўнага, але і творчыя раздражняльнікі, якія прымушаюць не супакойвацца. Можна, вядома, фарміраваць рэжысуру па прынцыпе «чым цяжэйшая ноч, тым ярчэйшыя зоркі». Ды прынцып гэты памылковы. Яны маладзейшыя, яны — заўтрашні дзень тэатра, і няхай гэты дзень будзе больш цікавы, больш таленавіты, чым сённяшні. Задача галоўнага рэжысёра (кіраўніка тэатра) на мой погляд, — набліжаць гэты дзень і шчыра радавацца яго прыходу...

ТЭАТРЫ жывуць напружана. Выпускаюць спектаклі, хвалююцца, імкнучыся працаваць больш актыўна, ярка, дакладна, цікава. Імкнёмся і мы стаць упоравень з часам, спрыяць выкананню задач, гранічна ясна пастаўленых у пракце новай рэдакцыі Праграмы КПСС: «Галоўная лінія ў развіцці літаратуры і мастацтва — умацаванне сувязі з жыццём народа, праўдзівае і высокамастацкае адлюстраванне сацыялістычнай рэчаіснасці, натхненне і яркае раскрыццё новага, перадавога і страснае выкрыванне ўсяго, што перашкаджае руху грамадства наперад».

Гродна.

Успамінаецца нядаўняя гастрольная вандровка ансамбля «Песняры» па буйных гарадах Індыі. Канцэртныя залы Дэлі, Бамбея, Калькуты збіралі тысячы гледачоў, якія ўзрушана прымалі савецкіх артыстаў. Для большасці з іх гэта было першае знаёмства з беларускім мастацтвам, з беларускімі песнямі. Асабліва глыбока ўразіў індыйскіх слухачоў вакальны цыкл Уладзіміра Мулявіна «Праз усю вайну». Ім не спатрэбіўся пераклад, калі гучала пранікнёная балада пра хатынскага хлопчыка Мішу Камінскага: слухачы ўспрынялі

Як і раней, вядучае месца ў культурным абмене займае супрацоўніцтва з сацыялістычнымі краінамі. Маршруты беларускіх калектываў прайшлі ляска па канцэртных пляцоўках Польшчы, Чэхаславакіі, Балгарыі, Венгрыі, ГДР, Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі, Сацыялістычнай Рэспублікі В'етнам, а таксама Кітайскай Народнай Рэспублікі. Вялікі поспех заўсёды спадарожнічае замежным выступленням нашых прафесійных артыстаў. У час Дзён культуры ў сацыялістычных краінах на буйнейшых пляцоўках Пра-

Спектаклі беларускага балета былі паказаны ў гарадах Іспаніі і Партугаліі.

Дарэчы, выступленні беларускага балета выклікалі вялікі грамадскі рэзананс. Асаблівы поспех меў спектакль «Спартак», пастаўлены народным артыстам СССР Валянцінам Елізар'евым. Іспанскі друк пісаў: «Балет «Спартак», апроч сваёй відовішчай дасканаласці, уяўляе сабой захопленнага пасланца дружбы, салідарнасці і высякароднасці... На працягу некалькіх дзён мы маглі нацешыцца выступленнем аднаго з самых чужоўных балетаў, якія мы калі-небудзь бачылі...».

Замежныя гастролі, як правіла, радуюць новымі ўражаннямі, творчымі адкрыццямі, цікавымі сустрэчамі. Ды гэта, перш за ўсё, напружаная і адказная праца, і не толькі на канцэртнай пляцоўцы: сустрэчы з грамадскасцю, выступленні ў дамах дружбы і для супрацоўнікаў савецкіх пасольстваў, прэс-канферэнцыі. І яшчэ: сёння ніводзін буйны міжнародны сімпозіум або фестываль не абыходзіцца без удзелу вядомых беларускіх кампазітараў, мастакоў, музыказнаўцаў, кінематаграфістаў.

Цесныя і шматпланавыя кантакты з арганізацыямі і дзеячамі культуры краін-сацыялізму, узаемны абмен вопытам узабагачаюць творчае жыццё, пашыраюць рэпертуар мастацкіх калектываў рэспублікі, даюць магчымасць актыўна прапагандаваць дасягненні сацыялістычнага мастацтва; спрыяюць збліжэнню і ўзаемаразуменню братніх народаў.

Нашы кантакты ўмацоўваюцца — і гэта важна. Толькі за мінулы год у рэспубліцы на гастроліх пабывала больш за 200 артыстаў сацыялістычных краін. Як вялікае свята дружбы прайшлі нядаўна Дні культуры Сацыялістычнай Рэспублікі Славеніі ў Беларусі. Жыхары нашых гарадоў і сёл мелі магчымасць пазнаёміцца з выдатнымі музычнымі і тэатральнымі калектывамі, творамі графікі і народнага прыкладнага мастацтва славенскіх майстроў. Мы спадзяёмся, што аналагічныя мерапрыемствы Беларусі ў Славеніі, якія пройдуць у кастрычніку 1986 года, будуць садзейнічаць далейшаму ўмацаванню нашых сувязей.

Радасна ўсведамляць, што беларускае мастацтва сёння — на шырокім магістральным шляху, які вядзе наперад, да прафесійнай і творчай дасканаласці, да спасціжэння новага.

Безумоўна, сёлетні год, год XXVII з'езда партыі, — гэта час напружанай працы для мастацкіх калектываў рэспублікі, час творчага спасціжэння новых тэм сучаснасці. І верыцца, што пасланцы беларускага мастацтва за мяжой зноў будуць дастойнымі прадстаўнікамі шматнацыянальнай савецкай культуры, уносяць свой ўклад ва ўмацаванне дружбы і ўзаемаразумення паміж народамі.

Уладзімір РЫЛАТКА,
начальнік упраўлення
тэатраў і музычных
установаў Міністэрства
культуры БССР.

ДАРОГАМІ ДРУЖБЫ

яго вобраз, як увасабленне трагічных ахвяр вайны... Успамінаецца, якія заўзятая воплескі выклікала народная песня «Хлопец пашаньку пахае», як падпявала зала ў час выканання гарэзлівай «Каляды».

Але не толькі канцэртамі запомнілася тая паездка. Беларускія музыканты наладжвалі творчыя сустрэчы, прэс-канферэнцыі; удзельнічалі ў дошчы вострых дыскусіях з вядучымі журналістамі і музыказнаўцамі Індыі (гаворка ялася пра шляхі развіцця сучаснай эстраднай музыкі, пра ролі фальклору і песні ў духоўным жыцці народа). Асабліва цікавіліся індыйскія сябры сістэмай музычнай адукацыі і культурнага будаўніцтва ў нашай рэспубліцы, падкрэсліваючы, што многае з нашага вопыту падаецца ім каштоўным і павучальным.

Вось так — паслом сяброўства пабываў у Індыі наш папулярны калектыв, які здолеў за кароткі час далучыць тысячы людзей да беларускай песні, пашырыць далагляд дружбы, што здаўна існуе паміж індыйскімі і савецкімі народамі.

Майстры мастацтваў Беларусі ўносяць важкі ўклад у развіццё міжнароднага культурнага супрацоўніцтва. Апошнім часам значна пашырыліся культурныя сувязі рэспублікі з замежнымі краінамі. У 1985 годзе больш чым 600 прафесійных і самалейных артыстаў пабывалі ў 39 краінах свету. Калектывы і выканаўцы рэспублікі ўдзельнічалі ў мерапрыемствах, што праводзіліся Беларускім таварыствам дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі ў Японіі, Бельгіі, ЗША і ў іншых краінах.

гі і Берліна, Будапешта і Сафіі выступалі артысты нашага фальклора — харэаграфічнага ансамбля «Харошкі», салісты Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР — народная артыстка ССРСР Святлана Данілюк, лаўрэаты Усесаюзнага конкурсу Ірэна Душкевіч і Аляксандр Куркоў. Гэта былі яркія выступленні!

Які ён, плён культурных кантактаў? Вось зусім свежыя факты.

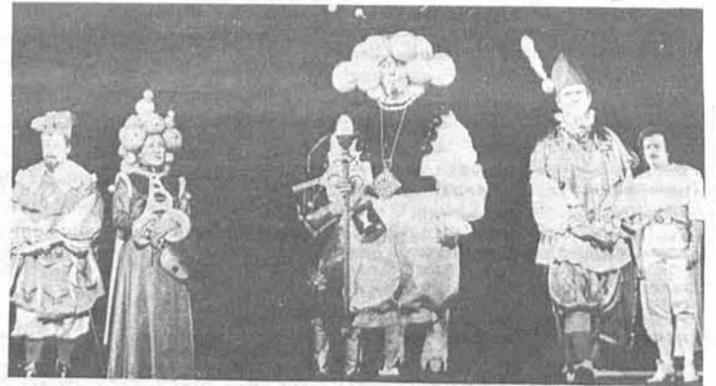
У 1985 годзе беларускае мастацтва за мяжой было прадстаўлена ў жанравай шматстайнасці: фальклор, эстрада, камерная музыка, драматычны і лялечны тэатр.

Вядома, што ў рэспубліцы пастаянная ўвага надаецца захаванню і развіццю традыцый народнай творчасці. Ці не таму высокі аўтарытэт беларускіх народных калектываў на міжнароднай арэне? Напрыклад, на фальклорных фестывалях у Грэцыі, Ірландыі, Егіпце з поспехам выступілі народныя ансамблі «Нёман» (Гродна), «Палессе» (Пінск), Дзяржаўны ансамбль танца БССР.

Нядаўна з Бирмы вярнуліся «Песняры», а з гастролі ў Кітайскую Народную Рэспубліку — Акадэмічны народны хор БССР. Кітайскія слухачы адначалі глыбокую змястоўнасць і пранікнёнасць беларускіх песень, высокае прафесійнае майстэрства нашага адметнага калектыву.

Тэатральнае мастацтва Беларусі за мяжой было прадстаўлена спектаклем Гомельскага абласнога драмтэатра «Зыкавы» па п'есе М. Горкага, выступленнем Дзяржаўнага тэатра лялек БССР на XII Міжнародным фестывалі ў французскім горадзе Шарлэвілі.

ПРЭМ'ЕРЫ

Сцэна са спектакля «У краіне ліліпутаў».

Тое, што таленавіта, заўсёды вечнае. Гэтую ісціну пацвярджае творчасць Д. Свіфта — пісьменніка, да твораў якога зяртаецца ўжо не адно пакаленне людзей ва ўсім свеце. Герой Д. Свіфта знаходзілі таксама неаднаразова ўвасабленне на сцэне тэатраў і ў кіно. Цяпер сустрэцца з імі атрымалі магчымасць мінчане і госці горада-героя. Найперш, зразумела, юныя гледачы.

Калектыв Беларусі рэспубліканскага тэатра юнага гледача імя 50-годдзя камсамола Беларусі падрыхтаваў спектакль «У краіне ліліпутаў», у ас-

нову якога пакладзена п'еса Н. Осіпавай, напісаная па матывах твораў Д. Свіфта (пераклад на беларускую мову А. Жуна). На сцэне адбываецца маляўнічае, фантастычнае відовішча, у якім шмат выдумкі, досціпу і, вядома, ажываюць падзеі, увасабленыя таленавітым пісьменнікам, творчасць якога коннаму знаёма з маленства. Паставіў спектакль малады рэжысёр А. Стрынуноў. Мастак — Л. Герлаван, харэаграфія народнага артыста БССР С. Дрэчына, кампазітар Л. Залётнеў.
С. НАЗАКОВ,
Фота Ул. КРУКА.

тую сцэну... А ці спрабаваў я хоць пераскокнаць?

— А ў мяне, дружа, свой клопат... Вось збіраю моўныя хібы ў нашых газетах і часопісах. А некай раз прачытаў пра аднаго інжынера. Дык той знаходзіў розныя недахопы ў пландароўцы ўжо збудаваных аб'ектаў, падлічваў выкінутыя дзяржавы на вецер грошы і пасылаў даныя куды трэба. І думаю: а ці ёсць у гэтым які сэнс?..

Антось нібы не пачуў сябра.

— Анатоль... Ты праўду кажаш, што заўтра мы паляцім да Сашкі?

— Праўду, дружа, праўду...

Раніцай яны абодва адчувалі нейкую няёмкасць. Гаварылі мала, і ўсё пра штосьці нязначнае, дробязнае...

— Адам Нічыпаравіч калі адыходзіць на работу? — спытаўся Анатоль ў жонкі.

— Мусіць, у восем. А навошта табе?

— Трэба пазваніць.

— Пазваню начальніку, празандзірую глебу... Заадно, звякну ў аэрапорт, — шапнуў ён на хаду Антосю, адчуваючы спіной насцярожаным пагляд жонкі.

Антось застаўся ў прыходжай. Ён ужо выпіў каву, запхаў у сакважы гасцінцы, якія Ліна перадала ягоным дочкам. Заставалася толькі накінуць паліто і паспяшацца на аўтобус, бо да адыходу цягніка заставалася не так ужо шмат часу. Нават Ліна пазірала на яго з нейкай падазранасцю, здзіўленая яго марудлівасцю. А можа, яму так здавалася... Яна спыталася на работу, паскідала ў ракавіну посуд, вымыла рукі і падалася ў пакой, каб пераапрацуцца.

Анатоль вярнуўся хутка.

— Чорт... — хаваючы вочы, з прыкрасцю сказаў ён. — Нічога не выйдзе... Сёння мне пазарэз трэба быць на рабоце. Ты ўжо выбачай.

— Ды я што... Я разумею... — замітусіўся Антось, адчуваючы ў душы нейкую палёжку.

— Такое жыццё... Ніколі не атрымліваецца, як ты хочаш, — пафіласофску заўважыў Анатоль.

— Хацеў ты, з бухты баракхты... — падтрымаў яго Антось.

— Давай так дамовімся, — строга перапыніў яго Анатоль. — Гэтым ле-

там, у самым пачатку, я дазваляю Сашку, пакуль ён не збег у горы... Папярэджу цябе... І хоць камяні з неба — а сустракаемся...

— Жалезна! — сціснуў яму руку Антось. — Ну, а цяпер бывай, спазняюся на цягнік...

— Бывай, дружа...

У агульным вагоне было шматлюдна. Зашыўшыся ў куток і ўнурыўшы галаву ў каўнер, Антось рабіў выгляд, што спіць, каб нічога не чуць і не гаварыць. На душы было прыкра.

Але па меры таго, як цягнік імчаў і імчаў у снежнай каламуці, Антось пачаў траціць адчуванне рэальнага, нібы яго падхапіла віхурай і панесла некуды далёка ад зямных турбот.

Ён задрамаў...

А калі прагнуўся, душа хоць і не ачысцілася ад нядаўніх пацуду, але думалася ўжо некай спакойней, і думкі пацяклі ў іншым напрамку. Ён пералічыў грошы ў бумажніку. Іх там аказалася значна менш, чым ён думаў. Пачаў прыкідваць, колькі на што патраціў, да капейкі збіў у агульную суму цэны на падарункі, якія вёз жонцы і дочкам. А як розні-

ца выпала невялікая, супакоіўся і павесялеў. Нават распачаў гаворку з маладым хлопцам у спартыўным касцюме і вязанай спартыўнай шапачцы, а як даведаўся, што той з горада, у якім жыве зараз Сашко, ажывіўся... Як аказалася, хлопец гэты наведваў спартыўную школу, дзе Сашко працаваў трэнерам і добра з ім знаёмы.

— Законны быў дзядзька... І вопытны турыст... Аж не верыцца, што з ім такое магло здарыцца...

— Што здарыцца? — халадзеючы нутром, спытаўся Антось.

— А вы хіба не ведаеце? — здзівіўся хлопец. — Аляксандр Кірылавіч разбіўся ў гарах мінулым летам... Я быў на пахаванні...

У той жа дзень Антось пазваніў Анатолію. Узрушаны тым, што здарылася, не даючы гэтаму веры да канца, яны дамовіліся, што ў бліжэйшую нядзелю злётаюць у той гарадок. Хоць на маглі...

Але праз дзень захварэла на грып дачка ў Антосю, а пасля і жонка. Чакаць лета заставалася нядоўга.

НА НАШАЙ памяці—дзсяткі мастацкіх выставак апошніх гадоў. Выставак розных — удалых і не вельмі. Што бачылі мы на гэтых вернісажах? Адметнае, мо яшчэ да канца не асэнсаванае імкненне да шырокіх абагульненняў. Спробу па-новаму ўвасобіць найбольш яркія прыкметы часу, жаданне пазбегнуць колішняй эмпірычнасці. Мастакі шукаюць новыя тэмы, больш ёмістыя раішні. Папыраецца кола вобразаў, арсенал пластычных сродкаў. Асабліва ўзрастае сёння роля цэласнага адлюстравання эпохі — атрымалі распаўсюджанне дыялогі, сюіты, серыі карцін, якія ўсебакова раскрываюць пэўную значную тэму. Часам гэтыя «цыклы» — хоць уласна яны так і не называюцца — ствараюцца гадамі.

У беларускім жывапісе ёсць работы незвычайнай задуманасці, тонкага густу. Ёсць і такія, што хваляюць, выклікаюць спрэчкі, непрыняцце адной часткі гледачоў і гарачае ўхваленне другой, бо няма ў іх таго акадэмічнага халадку або проста незавершанасці мастацкай задумкі, якія часам сустракаем мы ў пэўных творах.

І ўсё ж кожны час ставіць перад мастацтвам задачы, у чымсьці непадобныя да папярэдніх. Вось чаму сярод мноства праблем, якія хваляюць мастака, самай галоўнай і вызначальнай застаецца тэма сучаснасці.

Паняцце «сучасная тэма» можна трактаваць шырока, свабодна — і канкрэтна, лакальна. У першым выпадку гэта гісторыя XX стагоддзя: Кастрычніцкая рэвалюцыя, Вялікая Айчынная вайна, стваральная праца... На апошніх выстаўках глядач бачыў творы, аўтары якіх імкнуліся праз адлюстраванне мінуўшчыны паказаць дзень сённяшні — без прасталянейнасці, плакатнасці, ілюстрацыйнасці. Адбываецца, так бы мовіць, «лірызацыя грамадзянскасці», калі вобразны лад карціны раскрывае нам чалавечую свядомасць у непарушным адзінстве прыватнага і грамадскага, даўняга і сучаснага.

Ды ў гэтым артыкуле будзе закрануты другі бок паняцця «сучасная тэма» — лакальны, актуалізаваны, адметны сіраванасцю да праблем менавіта сённяшніх.

Напярэдадні XXVII з'езда КПСС будзе адкрыта рэспубліканская выстаўка «Мы будзем камуністам». Падобныя падзеі заўсёды прымушаюць уважліва і патрабавальна паставіцца не толькі да ўчарашніх творчых дасягненняў, але і да праймаў, каб не паўтараць іх заўтра. Менавіта пра гэта і хочацца паразважаць.

ПРЫГАДВАЮЧЫ мінулыя выстаўкі, даводзіцца прызнаць, што побач са значнымі творамі пра сучаснасць (іх нямат), экспа-

наваліся і работы, якія мы далікатна называем «не лепшымі». Узнікаюць яны па розных прычынах; адна з галоўных — упарты і жывучы «вірус» штампа.

Здавалася б, штамп у выяўленчым мастацтве ведае толькі адну форму праявы: нудлівую, нівеліраваную «вытворчасць» карцін да той ступені, пакуль іх нельга будзе адрозніць; карцін, выкананых часам старанна, але без натхнення; карцін, што бяздумна ілюструюць агульнавядомыя ісціны. Нічым не адухоўленае і мала асэнсаванае спісанне з натуры, кампануўка па даўно выпрабаваных рэцэптах — стэрэатып гэты яшчэ не зжыты. І

насць згаджацца з усім (маўляў, так робяць і думаюць усе), адсутнасць уласнай перакананасці. Не манерай і почыркам розніцца мастакі (цяпер вельмі многа манер, іх пераймаюць), а сістэмай мыслення, арыгінальнасцю бачання. Вобразны свет Г. Вашчанкі вымагае мовы іншай, чым, скажам, вобразны свет В. Сумарава або У. Тоўсціка; успрыманне рэчаіснасці ў А. Малішэўскага іншае, чым у Р. Кудрэвіч ці Б. Казакова. І тут справа не ў манеры ці почырку, а ў страснасці мастака, яго індывідуальнасці.

Пасіўнасць, адсутнасць ініцыятывы і ўласнай думкі вярочыя самому паняццю твор-

касці — рабочага класа» так і не створана. Рэзка падае колькасць карцін-з'яў, карцін-падзей, карцін-роздумаў.

ЦІ ЕСЦЬ спецыфічныя асаблівасці і цяжкасці ў адлюстраванні тэмы працы ў жывапісе? Вядома. Нялёгка знайсці сярод тэхнікі, на заводзе, у цэху, у грукаце станкоў, на будаўнічай пляцоўцы паззію, узняцца да філасофскіх абагульненняў. Акрамя таго, мастацтву важная і дыстанцыя ў часе, якая дапамагае акцэнтаваць галоўнае, пазбавіць памяць ад дробных, другасных дэталей. З іншага боку, мастакі, якія працуюць над такім матэрыялам, маюць магчымасць увесць час «абнаў-

аднаго — двух момантаў дакучлівага пазіравання, быццам перад апаратам фотакарэспандэнта, да паказу апошніх (трэба разумець, напружаных) хвілін працоўнага дня?

Абьякава перанесеная на палатно, шмат разоў бачаная сцена, прымітыўная кампазіцыя, сыры жывапіс, рыхлы малянак паўстаюць перад намі ў шматлікіх «шахцёрках Салігорска», «шахтабудаўніках», «метрабудаўніках», «пачынах змянах», «палескіх нафтавіках», «сталеварах», «трактарзаводацях», «працоўных буднях», «гарачых цэхах»... Цяжка знайсці пакуль што ў сучасным жывапісе сапраўды выразны, натхнёны, пластычна завершаны вобраз рабочага: ці надуманасць позы чалавека ў вытворчым інтэр'еры, ці статычнасць, адсутнасць дзеяння, псіхалагічнага зместу пры чыста знешняй дэкарацыйнасці. Прычына няўдач, на маю думку, у тым, што ўжо сам зварот да тэмы рабочага класа з'яўляецца для некаторых мастакоў своеасаблівай індэпендэнцыяй, валодаючы якой, можна дазволіць сабе ілюстрацыйнасць, схематызм, рыторыку. Чалавек тут і наогул няма. Ёсць толькі вытворчыя канструкцыі, напісаныя часам па-дызайнерску спрытна. Так узнікае разрыв паміж знешнім дынамізмам формы і ўнутраным халадам душы аўтара. Адлюстраванне застаецца выпадковым, чалавек прыраўноўваецца, па сутнасці, да вытворчых атрыбутаў. І як старанна не прыкрасце мастак сваю абьякавасць акцэнтаваннем колеру, рытмам — ягоны твор не хваляе і не запамінаецца.

У сувязі з гэтым варта звярнуцца да мастакоўскага лёсу Л. Шчаміллэва. Ён — творца артыстычнага, пазытыўнага складу, ягоным пэндзлем ціруе не так розум, як шырыня парыванай душы, асабістыя сімпаты і антыпаты. Гледачы на палотны мастака, здзіўляюцца разнастайнасцю характараў і вобразаў, радасна сустракаюцца з героямі — прыгожымі, святлонымі, па-чалавечы зраўнавальнымі, звернутымі сваімі клопатамі да ўсяго свету. Мастак піша толькі тых, чыю сацыяльную і маральную пазіцыю падтрымлівае, чыю жыццёвую праўду разумее. Піша тых, каго любіць...

СЕННЯ нам трэба задумацца, прааналізаваць трывожную тэндэнцыю паніжэння тону грамадзянскасці. З ростам мастацка-прафесійнага кругагляду, які даюць гады вучобы ў школе, вучылішчы, інстытуце, сям-там прыкметна звужэнне жыццёвай праблематыкі, збудненне зместу мастацтва. Асабліва гэта тычыцца моладзі. Адбылося некае «замыканне» пэўных маладых твораў на пластычных, моўных праблемах самога мастацтва, на цытаванні выдатных зораў сусветнага і айчынага жывапісу.

Герояў нашага часу, якія рухаюць жыццё, на вялікі жаль, пакуль што мала ў беларускім выяўленчым мастацтве. Прысцей за ўсё няўдачы спісаць у архіў. Але трэба і з няўдалага вопыту вынесці ўрок. Гаворка ж ідзе пра рэчы прынцыпова важныя, не аб справаздачнай «птушачцы» ў планах, а пра сацыяльную дзейнасць мастацтва, пра тое, як здолеюць арганізатары маючай адбыцца выстаўкі суаднесці творчыя сілы майстроў і моладзі з грамадскім прызначэннем мастацтва. А наперадзе не толькі гэтая найважнейшая выстаўка, але і іншыя адказныя аглянды, прысвечаныя змяняльным падзеям — 70-годдзю Вялікага Кастрычніка, 70-годдзю БССР і КПБ, 120-годдзю з дня нараджэння У. І. Леніна.

Чым парадзе мастак свайго гледача? Гэтае пытанне вымагае адказу. Справай — важкай, напоўненай думкай і яркім майстэрствам карцінай, чароўным пейзажам, натхнёным партрэтам.

Барыс КРЭПАК.

Адказваць СПРАВАЙ

Наш сучаснік... Якім бачыцца ягоны вобраз, увасоблены сродкамі выяўленчага мастацтва!

з'яўляюцца на выстаўках работы, зробленыя без ініцыятывы і творчай радасці. Гэта старыя нашы знаёмцы, і на іх мы ўжо не злуёмся — прызвычаліся.

Здзіўляе іншае — здольнасць штампа да пераўвасоблення. Цяпер іх мноства: манументальныя, дэкарацыйныя, умоўныя, нацыянальныя, а таксама штампы групавыя і індывідуальныя, якія пралазяць і ў творчасць буйных нашых майстроў у выглядзе шматлікіх самапаўтараў.

Найбольш адмысловыя — гэта штампы «антыштампа», прыхаваныя і замаскіраваныя пад арыгінальнасць. Тут існуе цэлая гама нюансаў — ад паўтору чужых узораў, якія здаюцца адметнымі толькі таму, што ў нас так яшчэ ніхто не рабіў, да простага адмаўлення мінулых штампаў. Цяпер колішняму плоскаму аптымізму супрацьпастаўлены не менш плоскі пэсімізм, яўнай бяздумнасці — уяўная метафізічная глыбакадумнасць...

Перакананы, што штамп расце там, дзе пануе няўменне або нежаданне самастойна бачыць, думаць, адчуваць, гатоў-

часці. Паняцце партыйнасці ў наш час неаддзельнае ад паняцця асабістай зацікаўленасці і адказнасці. Самая высокая ідэя, бяспасна праілюстраваная, самая бяспрэчная ісціна, не запаленая аўтарскімі перажываннямі і думкамі, не ўяўляюць мастацкай каштоўнасці.

КАЛЯ сотні дагавораў заключылі Міністэрства культуры і Саюз мастакоў рэспублікі з жывапісцамі, графікамі, скульптарамі, плакатчыстамі, мастакамі кіно і тэатра... Сярод новых твораў (на выстаўцы будзе і рэтраспекцыя) асноўнае месца ў жывапісным раздзеле зоймуць партрэты сучаснікаў — перадавікоў вытворчасці, дзеячаў навукі і культуры, партыйных дзеячаў, касманаўтаў, студэнтаў-будатрадаўцаў, спартсменаў... Словам, зайўкі мастакоў абнадзейваюць.

Ды колькі разоў ужо бывала так, што прыгожыя зайўкі — адно, а вынік — іншае! Ці не таму многія нашы выстаўкі быццам бы тэматычна разнастайныя, але якасна — не вышэй за сярэдні ўзровень? У чым тут прычына? Быццам і тэмы ўзяты цікавыя, і мадэлі вартыя ўвагі. Відаць, аўтары часам забываюцца на тое, што сучасны мастак абавязаны надаць форме столькі ж увагі, колькі і самому зместу. Чым больш дасканалая форма, тым больш актыўна ўздзейнічае твор.

На жаль, на апошніх выстаўках партрэтаў значных было нямнога. Мне ўжо даводзілася пра гэта пісаць, аналізуючы выстаўку «Міншчына ардэнаносная», але праблема якасці твора па-ранейшаму стаіць вельмі востра. І дасюль з'яўляюцца партрэты, на якіх — ні чалавека, ні жывапісу. З пачуццём незадаволенасці, нават прыкрасці гляджу я на некаторыя палотны, бо ў многіх з іх адчуваю запас вышыні, чамусьці не ўзятая; унутраную энергію, чамусьці не выкарыстаную; стоеную сілу, чамусьці не... А гаворка ідзе пра здольных мастакоў, пра шэраць — што і казаць.

Колькі мы ні гаворым на сваіх сходах і пленумах пра так званую «вытворчую» тэму ў выяўленчым мастацтве, але адэкватнага вобраза «яго вялі-

ляць» сваю творчасць, чэрпаць з жыцця новыя ўражанні.

Сёння ў беларускім жывапісе намяціліся дзве тэндэнцыі ва ўвасобленні тэмы сучаснасці. Першая — гэта дакументальна-хронікальны расказ пра падзеі або чалавека, расказ падрабязны і праўдзівы. Творы гэтага плана носяць, так бы мовіць, рэпартажны характар і ў пэўнай ступені карысныя.

Другая тэндэнцыя — імкненне стварыць пазытыўна абагульнены вобраз, напоўнены філасофскім роздумам «пра час і пра сябе». Такія творы менш звязаны дакументальнасцю, іх аўтары пішуць не так натуральна, як дзеляцца сваімі ўражаннямі ад натуры, дэкладнай, асэнсоўваць факт, падзею, чалавека.

Вядома, можна сказаць, што абедзве гэтыя тэндэнцыі правамоцныя, хоць асабіста мне бліжэй другая. Іншая справа, што тут і там могуць быць слабыя і нецікавыя работы, якія з'яўляюцца ў выніку фармальнага адносіна да справы. Атрымліваецца гэта тады, калі мастак слепа прытрымліваецца канонаў, лічычы іх раз і назаўсёды знойдзеным эталонам, і не разумее, што сучаснае жыццё, як ніколі, вымагае ад мастака пастаяннага абнаўлення пластычнай мовы. Да таго ж, пошукі жывапісцаў часам пазначаны схематызмам, нават агрубленнем вобраза савецкага рабочага. Мо гэта выклікана жаданнем пазбегнуць залішняй напышлівасці, фальшу і пампэзнасці, якія яшчэ не так даўно трапляліся ў экспазіцыях? Але мастакі часам губляюць арыенціроўку; жадаючы пазбегнуць садоннасці, лагіроўкі, яны «заямаюць» вобразы, падкрэсліваюць будзённасць жыццёвых сітуацый. У выніку ўнутраны свет сучасніка паўстае неглыбокім і сумным. У супрацьлегласць бясхлупатным ружовым аптымістам, якія калісьці «насялялі» карціны, мастакі сталі паказваць манументальныя, панурныя вобразы людзей з нізкімі лбамі, з магчымымі рукамі з цяжкімі калонамі-нагамі. Пра які духоўны свет чалавека тут можа ісці гаворка?

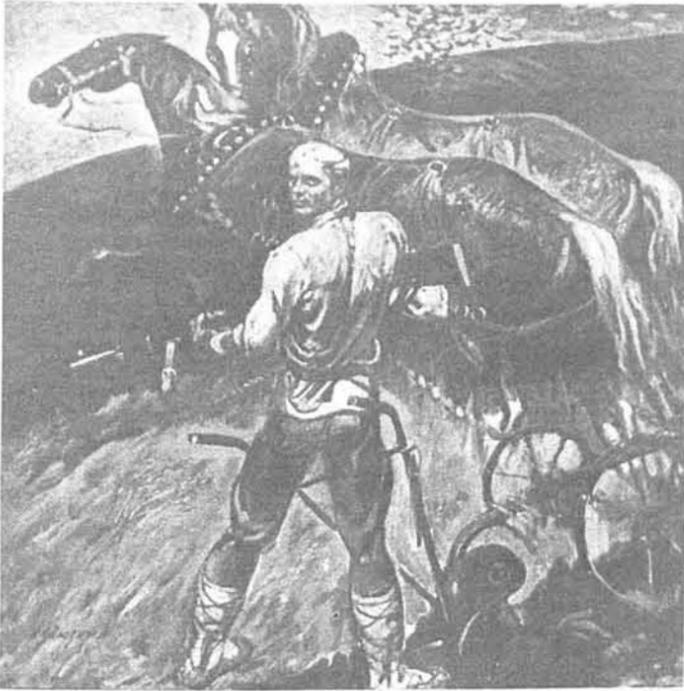
Завод аб новабудуўля — шырокае поле дзейнасці для мастака. Аднак, дзеля чаго гэтае поле звужаць да фіксацыі

ПРЭМ'ЕРЫ

На сцэне Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра імя М. Горькага набыла жыццё вядомае п'еса Максіма Горькага «На дне». Рэжысёр-пастаноўшчык спектакля — народны артыст Латвійскай ССР, галоўны рэжысёр Рыжскага тэатра рус-

най драмы А. Нац, мастак — заслужаны дзеяч мастацтваў Латвійскай ССР Т. Швэц.
На здымку: сцэна са спектакля «На дне». Тэкст і фота Ул. КРУКА.

М. ЗАЛОЗНЫ. «Рудабельскі камунар». Алей.

М. ЗАЛОЗНЫ. «Давыд-гарадоцкія кветкаводы». Алей.

У Палацы мастацтваў адкрылася персанальная выстаўка жывапісу Мікалая Залознага, прысвечаная 60-годдзю мастака. Пасмяротная.

На пачатку экспазіцыі, пры ўваходзе — вялізны букет бэзу. Напісаны натхнёна, моцна, асыяльна, ён нібы першы акорд, уступ у гэтую сімфонію фарбаў.

І раней, пры жыцці мастака, ягоныя палотны спынялі на сабе вока спраўднёных аматараў жывапісу. Мажорныя і трагічныя, яны ваблілі пачуццём радасці і трывогі, адчуваннем шчасця быцця і непакоем за ўсё існае. Выстаўка пасмяротная нібы правяла ўсе гэтыя якасці.

Не падабенства з натурай, не яе копія, а сама дзея прыроды, створаная фарбамі і пачуццямі страстанай натуры. Створаная і падарная людзям.

Не толькі гэты бэз — усе нацюрморты М. Залознага, яго пейзажы вылучаюцца нейкай першароднасцю, самабытнасцю. Таму глядач, які прывык да фатаграфічнага падабенства, не адрознівае па-спраўднёму ўбачыць і зразумее жывапіс Міка-

лая Залознага. Але ўвагу кожнага гэты жывапіс прыцягне адрозна. Вядома, не толькі ў пейзажах і нацюрмортах, а і ў тэматычных націках, у партрэтах, жанравых работах. Тут і поўнае экспрэсіі, напружанае палатно «Зямлю — сялянцам» і «Салдаткі», «Камунар Рудабельскай рэспублікі» і пяшчотныя «Давыд-гарадоцкія кветкаводы», творы, прысвечаныя салдатам Вялікай Айчыннай, па дарогах якой са зброяй у руках зусім юнаком прайшоў і сам мастак, і жанчынам — маці. Няма тут ні позы, ні крыкліваці, ёсць роздум і трывога за ўсё існае, ёсць боль, адчуванне трагічнай падасновы свету». І разам з тым, як гаварылася на адкрыцці выстаўкі, фарбы яго жывапісу ўтвараюць мажорную сімфонію жыцця. Гэта мажор перамогі жыцця над смерцю, мажор радасці, здабытай у выпрабаваннях, у пакутах. І ўсё перададзена сродкамі менавіта жывапісу — фарбамі, іх спалучэннямі, адценнямі, танаімі, характарам мазка — смелага, буйнога, напорыстага, поўнага любові, страціці, ярасці.

Р. ДЗМІТРЫЕВА.

чым стагоддзе назад, у 1862 годзе.

Высокія ідэйныя і мастацкія вартасці твора аказалася магчымым ацаніць у наш час. І зрабіць у спектаклі пэўныя акцэнтны, адпаведна сённяшняму дню, калі «ў свеце так многа злобы і гневу» (радок з лібрэта). Вельмі надзённы драматычны канфлікт у гэтай оперы Д. Вердзі: паміж цеплынёй любові, чалавечай міралюбівацю — і саслоўнымі і расавымі забабонамі, лютасцю, валунічым цэмарашалствам.

Працавалі над пастаноўкай дырыжор Я. Колабаў, мастак С. Бархін, вядомыя салісты М. Ахотнікаў, І. Багачова, С. Лейферкус, Ю. Марусін, А. Дзедзік. На адзін са спектакляў была запрошана маладая спявачка з Масквы Л. Казарноўская.

Да прэм'еры калектыў рыхтаваўся з вялікай самааддачай, і глядачы вельмі зацікаўлены і захоплены сустрэлі новую работу.

Знаёмства з Казловіцкім культурна-спартыўным комплексам пачалося ў нас з цэнтральнай плошчы калгаса, што сфарміравалася за апошнія гады на новай вуліцы Леніна пасля ўзвядзення там школы, гандлёвага цэнтру, сада-ясляў, будынка канторы гаспадаркі. Удаля ўпісаўся ў архітэктурны ансамбль плошчы, надаўшы ёй святочнасць, Палац культуры, здадзены нядаўна ў эксплуатацыю. Перад уваходам у яго — бронзавы бюст С. М. Кірава, імем якога названы гэты перадавы на Случчыне калгас. Вядомы ў раёне ён не толькі высокімі ўраджаямі, а і таленавітымі людзьмі, уважлівым стаўленнем да арганізацыі адпачынку вяскоўцаў.

У комплекс, акрамя Палаца, уваходзяць яшчэ і Дом культуры старога забудовы (у ім мяркуецца адкрыць кінатэатр), тры сельскія і два брыгадныя

толькі адзначылі святочным канцэртамі гадавіну Вялікага Кастрычніка. Зала на 600 месца была запоўнена да адказу. Людзі прыйшлі не толькі паглядзець на новы будынак, на прасторную, нібы ў вялікім сучасным тэатры, сцэну, на модныя люстры і святільнікі — кожны ведаў, што яго чакае цікавая праграма. На працягу года работа вялася ў старым Доме культуры, сельскіх клубах і бібліятэках. Акрамя хору, у нас працуюць дзве танцавальныя групы — са старшакласнікаў і вучняў малодшых класаў. Вядзе з імі заняткі мастацкі кіраўнік Раіса Іванаўна Калядка — улюбёная ў танец жанчына. Танцоры ўжо ездзілі з канцэртамі па раёне. Школьнікі развучылі не толькі вядомыя беларускія танцы «Лявоніха»,

доў! Няма ў раёне такога калгаса, куды б не выязджалі «Ячаўскія вячоркі». Дарэчы, іх удзельнікі — лаўрэаты Усесаюзнага агляду-конкурсу самадзейнага мастацтва сярод фальклорных калектываў. А гэта для ўсіх нас — вялікая радасць, стымул да павышэння майстэрства.

Аднойчы мне пашанцавала бачыць на сцэне гарадскога Дома культуры ў Слуцку гэты фальклорны калектыў, уражанне ён пакінуў незабыўнае. Кожны нумар праграмы, кожная бытавая сцэнка ячаўскіх артыстаў былі прадуманы, адшліфаваны.

У Казловічах традыцыйнымі сталі тэматычныя вечары, якія збіраюць шмат вяскоўцаў, бо вызначаюцца актуальнасцю і зладзённасцю задумкі, вы-

Хто шукае-той знаходзіць

клубы, дзве бібліятэкі, медыцынскія, школьныя і дашкольныя ўстановы, стадыён і школьныя спартыўныя збудаванні, музей. Кіруе работай гэтага фарміравання каардынацыйны савет, які раз у квартал абмяркоўвае надзённыя задачы комплексу — кадравыя пытанні, планы правядзення культурна-спартыўных мерапрыемстваў, перспектыву праграму развіцця комплексу.

— Нашым гонарам, — гаво-

«Бульба», «Юрачка», а і «Тачанку», некалькі сучасных эстрадных танцаў.

У час летніх і асенніх палявых работ, — працягвае Л. Калядка, — працавала агітбрыгада «Каласок». Мы выязджалі ў брыгады на палявыя станы. У абедзённы перапынак за пятнаццаць-дваццаць хвілін паспявалі выканаць у гонар пераможцаў спаборніцтва любімыя іх песні, вясёлыя прыпеўкі. Звычайна ў агітбрыгаду ўваходзяць

хоўваюць у хлебарабаў пачуцце патрыятызму, працалюбства, павагі да зямлі і да тых, хто на ёй працуе.

— Вельмі ўдала прайшоў у нас вечар «Пакланіся ўдаве салдата», — успамінае Л. Калядка. — Правялі яго двойчы — у клубе вёскі Агароднікі і на цэнтральнай сядзібе, у Казловічах. А работы было шмат. Абышлі кватэры кожнай са 170 салдацкіх удоў, распыталі аб жыцці, патрэбах, сабралі, у каго захаваліся франтавыя пісьмы, падзякі Вярхоўнага Галоўнакамандуючага, і на аснове гэтых матэрыялаў склалі сцэнарый. А потым сабралі удоў у Доме культуры. Цёплым словам і песняй, вершам і прыпеўкай уславілі працоўны подзвіг гэтых жанчын, што ўзнімалі пасля вайны калгас, гадавалі дзяцей, выводзілі іх у людзі. У вахач многіх жанчын былі слёзы, туга, што аблягаюць сэрца, ачышчаюць душу. Мы ўручылі ўсім ім падарункі, кветкі.

Тэматычны вечар «Гімн прафесіі» правялі ў школе са старшакласнікамі, запрасіўшы да іх вядомага ў калгасе звеннявога па вырошчванні цукровых буракоў Героя Сацыялістычнай Працы Івана Лявонавіча Сінягуба, планавіка-эканаміста Галіну Аляксандраўну Пякельнік, старшыню калгаса Героя Сацыялістычнай Працы Сяргея Дзмітрыевіча Лямешчанку. Размова ішла аб прэстыжы прафесіі механізатара, жывёлавода, спецыяліста сельскай гаспадаркі. Ці была аддача ад той сустрэчы? Думаю, была, бо некалькі выпускнікоў школы засталіся ў вёсцы або паехалі па накіраванні калгаса на вучобу ў сельскагаспадарчыя інстытуты і тэхнікумы.

Заслугоўвае ўвагі і тэматычны вечар, названы «Песня аб жанчыне» і прысвечаны лепшым працаўнікам вёскі, ветэранам калгаса, хто і сёння яшчэ ўдзельнічае ў яго жыцці. На сцэну Дома культуры запрасілі восем чалавек — даярак, цялятніц, паляводаў. Вяла вечар мастацкі кіраўнік Дома культуры, сакратар камітэта камсамола калгаса Ніна Адамаўна Купрацэвіч. Чаму вечар назвалі «Песняй»? Таму што ў сцэнарый спалучыліся восем біяграфій-расказаў, пададзеных са сцэны (Заначэнне на стар 14—15).

Задушоўная песня народная...

рыць старшыня выканкома Казловіцкага сельсавета К. Камоцкі, — стаў народны хор, пяцідзясяцігоддзе якога грамадскасць калгаса і раёна адзначылі пазалетаць. Кіруе хорам заслужаны работнік культуры БССР Арст Васільевіч Даўжонак. Больш за пяцьдзясят чалавек удзельнічаюць у гэтым самадзейным калектыве. Трыццаць канцэртаў даў ён сёлта. На аснове хору створаны мужчынская і жаночая вакальныя групы, у плане на гэты год — фарміраванне вакальнага ансамбля. У рэпертуары хору галоўнае месца займаюць беларускія народныя і абрадавыя песні, песні савецкіх кампазітараў. Кожнае выступленне на сцэне — спраўднёнае свята песні. Скажаць магу так, бо і сам удзельнік калектыву.

Расказ старшыні выканкома дапаўняе дырэктар цэнтральнага Дома культуры Людміла Кузьмінчына Калядка, якая ўжо дваццаць гадоў на гэтай адказнай пасадзе.

— Аб рабоце новага Палаца пакуль што рана гаварыць, — удакладняе яна. — Мы ў ім

пяць-шэсць чалавек. Ад працы людзей мы не адрывалі, а пэўны зарад бадзёрасці давалі — гэта было відаць па іх тварах, вачах.

— Людміла Кузьмінчына, акрамя ўсяго іншага, вы з'яўляецеся арганізатарам вядомых у раёне «Ячаўскіх вячорак»...

— У мяне і сёння там рэпетыцыя, разаслала ўсім удзельнікам паштоўкі-запрашэнні ў клуб. Пяць гадоў нашым «вячоркам». Іх наведвае пятнаццаць чалавек. Пераважна гэта людзі старэйшага ўзросту — мужчыны і жанчыны, якія яшчэ памятаюць даваенную вёску, яе багаты народныя песенны рэпертуар. Вось і аб'яднала іх любоў да песні. Калі толькі арганізоўваліся вячоркі, я хадзіла па хатах у Ячаве — і ніводная жанчына не адмовілася прыйсці ў клуб. Мы заказалі касцюмы, жанчыны знайшлі ў куфрах квяцістыя хусткі-таранюкі. Як выйдучь на сцэну свайго брыгаднага клуба і запяюць у карагодзе ці пойдуць выбіваць абцасамі кадрылю — зала аж замірае ад захаплення. Дзе мы толькі ні былі за гэтыя пяць га-

ПРАЗ 123 ГАДЫ

— Працаваць з калектывам слаўтага кіраўскага тэатра мне давялося ўпершыню. Па-спраўднёму цікавай і творчай аказалася гэтая праца. Для пастаноўкі была выбрана адзіная опера Д. Вердзі, якую ён напісаў спецыяльна для расійскага тэатра, заключыўшы кантракт. Прэм'ера «Сілы лёсу» адбылася на гэтай самай сцэне — тады слаўтаў пецярбургскай марыінскай сцэне — больш

Мікалаі РУБЦОУ

Прывіды на пагорку

З разбегу раптам
упаду
на дол
Папесціца на сакаўной атаве.
Карціны грозных сеч, нібы
наяве,
Убачу нечакана навакол.
Пустынны бляск на зорных
берагах,
Чароды птушак над табой,
Расія,
Заслоніць
У крыві і жэмчугах
Вялізны бот скуластага Батыя...

Расія, Русь — куды я ні зірну...
За ўсе твае пакуты і трывогі
Люблю тваю, Расія, даўніну,
Твае лясы, капліцы ля дарогі,
Люблю твае хаціны і сады,
Распляўленае неба над ракою
І гоман лоз ля вірэйстай вады,
Люблю навек, да вечнага
спакою...

Расія, Русь! Сябе абарані!
Зноў на твае паселішчы і доли
Напалі, быццам саранча, яны,
Другіх часоў татары і манголы.
Усё крыжамі, засланілі спрэс,
Увесь блакіт крыжамі
захрысцілі,
І лес крыжоў, а не дрымотны
лес,

Азмрочвае
ваколіцы
Расіі.

Крыжы, крыжы...
Я болей не магу!
Я аднімаю ад вачэй далоні
І бачу праз блакітную смугу:
Траву скубуць стрыножаная
коні.
Заржуць яны — і недзе ля асін
Падхопіць рэха іхняе іржанне,
І ў небе —
бессмяротных зор Русі
Спакойнае бязмежнае
дрыжанне...
Ленінград. 1960-62.

Трыпутнікі

Туп ды туп ад кусціка
да кусціка —
Дачакаўся светлай паласы!
Пралягла дарожанька
да Усцюга
Праз мястэчка Тоцьму і лясы.

Ля дарогі сумныя трыпутнікі,
Тут, як у мінулыя вякі,
Больш не пройдуць вязні
і пакутнікі —
Месяць гразь адны грузавікі.

І званочкі — ціхія, самотныя,
Для людзей жадаюць пазвінець,
Ды сягоння песні іх пшчотныя
Мо адзін паслухае мядзведзь.

Сонечным восеньскім днём мінулага года цеплаход «Аляксандр Клубаў» метаропка плыў уніз па Сухане — з Волагды ў Тоцьму. Амаль усе ўдзельнікі Дзён паззіі, прысвечаных 50-годдзю з дня нараджэння Мікалая Рубцова, падняліся на верхнюю палубу і любаваліся нявідзімі краявідамі Валогдчыны — зямлі, з якою пазт быў і застаўся навекі звязаны пякучай повязцю. Паміж мачтамі цеплахода, нібы антэны, былі нацягнуты павуціны, і ў маім сэрцы, настроеным на лірычны лад, гучалі рубцоўскія песні — пранізліва рускія, светлыя і шчырыя.

Калі мы назаўтра па гразнай разбітай дарозе прыехалі ў вёску Нікольскае, дзе ў галодныя ваенныя і пасляваенныя гады ў дзіцячым доме выхоўваўся будучы пазт, сонца ўжо не было. А ў маёй памяці той дзень заўсёды будзе асвечаны добрымі ўсмешкамі землякоў пазта, першымі вынікамі новага зруба на месцы былога дзетдома, дзе мяркуецца адкрыць літаратурны музей Мікалая Рубцова, лагодным святлом вераснёўскіх бяроз на лясістых пагорках, якія.

Толькі я ад кусціка да кусціка
Па слядах даўно памерлых душ
Пабрыду, каб думкамі
да Усцюга
Акунуцца ў казачную глуш.

Плацяць з нараджэння мне
ўзаемнасцю
Тут трава малочная і мёд,
Нават мух я слухаю
з прыемнасцю,
Муха — той жа самы самалёт.

Я прайду дарогу ўсю да Усцюга
Праз мястэчка Тоцьму і лясы,
Туп ды туп ад кусціка да
кусціка —
Дачакаўся светлай паласы!
(1969).

Філасофскі верш

Ляцяць гады, знікаючы навек,
Усё бяскрыўдней нораву
праявы, —
І на смяротным ложку чалавек
Згасае ў промнях велічы
і славы!

Бездапаможны, жаласны
ляжыць...
Калісьці ж, задаволены
сабою,
Хваліўся ён сваім уменнем
жыць,
Пачуццяў баючыся, як запою.
Апошні дзень закоціцца навек...
Ён слёзы лье, чакаючы спагады,
Ды позна ўцяміў, важны
чалавек,
Што шчасцю неспраўднаму
быў рады.

Любіў раней ва ўсім ён весці
рэй,
І вось яго паклікала магіла.
Душы дакоры помслівей,
вастрэй —
Упершыню яна загаварыла...

Калі над супакоеным навек
Ніхто зняць шапку нават
не даўмеўся, —
«Памёр ён, як нікчэмны
чалавек!» —

быццам велізарныя хвалі, бушуюць ля далёнага паўночнага сля...

Перад самою Тоцьмай, відаць, каб упэўніць нас, што Тоцьма — «то тма», надвор'е сапсавалася канчаткова. Стала «многа шэрай вады, многа шэрага неба». Пад халодным дажджом на высокім беразе Суханы ў дзень асенняга раўнадзенства адбылося ўрачыстае адкрыццё помніка Мікалаю Рубцову з непакрытымі галоўкамі стаялі Васіль Бялоў, Фелікс Кузняцоў, Станіслаў Куняеў, Анатоль Перадрэў, Віктар Каратаеў, Вадзім Кожынаў. Дзесяткі букетаў логлі да ног пазта...

3-га студзеня Мікалаю Рубцову споўнілася 60 гадоў. Але вось ужо 15 гадоў, як яго няма з намі...

У гэтым годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» плануе выпусціць кнігу Мікалая Рубцова «Рускі агеньчык» у маім перакладзе на беларускую мову. З хваляваннем выношу на суд чытачоў «ЛіМа» некалькі вершаў з гэтай кнігі.

Уладзімір СКАРЫНКІН.

Падумаў я раптоўна і сумеўся:
Мы ходзім па адной дарозе
ўсе —

Так думаў я. — Адзін у нас
пачатак,
Адзін канец. Адной зямной
красе
Пашаны шчырай аддаём
падатакі

Чаму ж другі сясцёр сваіх,
братоў,
Як прагны звер у момант
палаявання,
Без мук сумлення і без
хвалявання
У бок ад здабычы адштурхнуць
гатоў?!
Няхай вядзе душа мяне
заўжды!

Каго вядзе развага,
той не кружыць!
— Каб мы не схаладнелі, як
ільды,
Жывой душы няхай развага
служыць!
Агонь душы — і воля, і любоў!
Таму той варты жалю і
спагады,
Хто страсці гэтыя тушыць
гатоў,
Каб жыць у промнях велічы і
ўлады!

Усё жыццё быць нельга
на нажах
З развагаю і з роздумам
цвярозым!
З'яднаўшыся, развага і душа
Даруюць нам — жыцця
паходню — розум!

Калісьці будзе жудасная ноч.
Разгневана і люта завіруха.
Закруціць смерчы белыя
наўзбоч
І заскуголіць жаласна і глуха!
А я пайду! І хай не знаю — дзе,
Хай злосны вецер з ног мяне
збівае!
Шчаслівы той, каго душа вядзе,
Вышэй на свеце шчасця
не бывае!
Каб аніколі, як і ў гэты раз,
Варожым сілам болей не
прачнуцца,

Каб розум і душа ў смяротны час
Змаглі адно другому
усміхнуцца...
Лістапад. 1964.

У мінуты музыкі

Мне бачыцца парой світалнай
Пад гукі скрыпак жоўты плёс,
Жанчыны голас развіталны
І шум парывістых бяроз.

І першы снег пад небам шэрым
Сярод азмрочаных палёў,
І шлях без сонца, шлях без
веры
Узнятых снегам жураўлёў.

Дарма душа мая блукала
У каханні, што даўно згубіў,
Мне зразумець пара настала,
Што вельмі прывіды любіў.

І ўсё адно ў хацінах зыбкіх —
Ты сэрцам гукі іх лаві!
Журботным хорам плачуць
скрыпкі
Аб жоўтым плёсе і любі.

І ўсё адно пад небам нізікім
Выразна бачу я, да слёз,
І жоўты плёс, і голас блізікі,
І шум парывістых бяроз.

Бы вечны момант развіталны,
Гады як быццам ні пры чым...
Не гаварыце ў час світалны
Пад гукі скрыпак ні аб чым.
(1966).

Паляцела лісце

Восеньскі халодны ветрадуў
З дрэў сagnaў пажоўкную
лістоту.

Не шкадуў ты лісце, не шкадуў,
Лепей пашкадуў маю пшчоту!

Хай таполі голыя стаяць,
Ты не паддавайся скрусе
шчырай!

І нікога ў тым не вінаваць,
Што лістота паляцела ў вырай.
(1964).

САМАДЗЕЙНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

ГІСТОРЫЯ захоўвае шмат прыкладаў, калі людзі, не маючы магчымасці спасцігаць свет візуальна, дасягалі ў музычным мастацтве значных вышынь. Напрыклад, слухачоў эпохі Адраджэння захапляў выдатны італьянскі сляпы музыкант з Фларэнцы Франчэска Ландзіна, які дасканала валодаў амаль усімі музычнымі інструментамі свайго часу і сачыняў мадрыгалы і шматлікія інструментальныя творы.

СПАСЦІГНУЦЬ СВЕТ ПРАЗ МУЗЫКУ

Цяперашні Рэспубліканскі агляд духавых і эстрадных аркестраў, вакальна-інструментальных ансамбляў Беларускага таварыства сляпых, прысвечаны 40-годдзю Перамогі, выявіў сапраўдныя таленты.

Спецыфіка арганізацыі творчай дзейнасці членаў БелТС вельмі складаная. Бо адны з іх, на вялікі жаль, ніколі не бачылі, які цудоўны гэты свет, што стаў для нас штодзённай рэчаіснасцю, другія страцілі зрок у час вайны... Але ўсіх удзельнікаў мастацкай самадзейнасці таварыства аб'ядноўвае вялікая жыццярэаднасць і аптымізм, пачуццё задавальнення ад кантактаў з людзьмі, наладжваць якія дапамагае музыка. Уражае талент і велізарная сіла духу гэтых людзей.

Духавыя аркестры — найбольш складаны інструментальны жанр для членаў БелТС, бо тут неабходна адчуваць форму музычнага твора, выконваць яго на памяць. Тым не менш, духавыя аркестры, якія выступалі на аглядзе, прадэманстравалі сапраўднае майстэрства аркестравага музіцыравання.

Сапраўдным упрыгожаннем выступленняў духавых аркестраў была канцэртная праграма калектыва Гомельскага навуцальна-вытворчага прадпрыемства. Выкананне твораў перш за ўсё вызначалася мяккім тэмбравым гучаннем. Аркестр тактоўна суправаджаў салістаў-вакалістаў у песнях «Мы — армія народа» Г. Маўсесяна і «Заводскія музыканты» Л. Кам-

ХТО ШУКАЕ — ТОЙ ЗНАХОДЗІЦЬ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13).

словам узніслым, публіцыстычным і нават паэтычным. Яны ўслаўлялі працоўную доблесць жанчыны, маці.

Не засталіся па-за ўвагай работнікаў культурна-спартыўнага комплексу і мужчыны — ветэраны вайны і працы. У іх гонар да 40-годдзя Перамогі быў падрыхтаваны тэматычны вечар «Гэты дзень мы набліжалі як маглі».

Паспяховае вырашэнне ў калгасе імя Кірава сацыяльна-культурных праблем з'явілася добрым стымулам замацавання тут моладзі, што ў сваю чаргу патрабавала стварэння якасна новых культурна-спартыўных фарміраванняў. Шмат моладзі — шмат і вяселляў, дзяцей. Летась пры Палацы адкрылася дзіцячая музычная

школа з класамі піяніна, баяна, акардэона, цымбалаў. Наведваюць яе 54 хлопчыкі і дзяўчынкі, заняткі з імі вядуць шэсць педагогаў. Дырэктарам школы з'яўляецца выпускнік Маладзечанскага музычнага вучылішча У. Ліноўскі.

Расказвае сакратар камітэта камсамола Ніна Купрацэвіч:

— У нас 85 камсамольцаў. Есць сярод іх і дзяўчаты здольныя людзі, трэба толькі падштурхнуць іх, захапіць. Цяпер, калі атрымалі такі выдатны Палац культуры, магчыма-сцей для заняткаў моладзі самадзейнай творчасцю і спортам стала больш. Планаў шмат. Я асабіста мару стварыць маладзёжны драматычны калектыв. Нам ужо прадаставілі пакой для заняткаў. Есць адпаведныя памяшканні для работы хору, танцавальных гурт-

коў. Можам сабрацца для адпачынку ў музычнай гасцінай — для яе адведзены два з густам аформленыя пакоі з камінамі, зручнай мэбляй, райаём. Настрой адзін — працаваць, узбагачаць самадзейную творчасць.

Перспектыва ў мясцовых работнікаў культуры, як бачым, шырокая, варты толькі прыкладзі сілы і веды, жаданне надаць кожнаму фарміраванню пэўны напрамак. І спорт тут — не на апошнім плане. Што ў гэтым напрамку ажыццяўляецца?

Гаворыць інструктар па спартыўнай рабоце калгаса Мікалаі Давідовіч:

— У нас пакуль няма спартзалы, таму займаемся ў школьнай зале, летам — на стадыёне. Створаны і працуюць валебольная, баскетбольная секцыі. Удзельнічаюць у іх не толькі старшакласнікі, але і маладыя хлеббаробы. Кожны другі калгасны камсамолец — фізкультурнік. У Палацы культуры выдзелены пакой для заняткаў атлетычнай гімнастыкай. Сёлета, калі будзе здадзены ў эксплуатацыю плавальны басейн, зможам удзяліць

Новы Палац культуры ў Казлонічах.

Фота В. ШАЧАКА.

увагу водным відам спорту. Чым парадавалі мы летась сваіх землякоў? Спартыўным святам «Залатая восень». Прайшло яно пры актыўным удзеле соенёй вяскоўцаў. Многія з іх здалі нарматывы комплексу ГПА па бегу, веласпорце, скачках у даўжыню і вышыню. Удзельнічалі ў спартыўных спаборніцтвах і гульнях нават дашкольнікі. Хоць у той дзень ішоў дождж, ніхто не пакінуў стадыёна.

Жыццё не стаіць на месцы. Сёння перад работнікамі культуры, адміністрацыйнымі органамі, грамадскімі арганізацыямі калгаса стаяць вельмі надзённыя задачы ў барацьбе за

ўсталяванне цвярозага быту. Кіраўцы ў гэтым кірунку робяць няможа. Яны даўно пераканаліся, што ўмеюць арганізацыя адпачынку, быту вяскоўцаў сама па сабе ставіць заслон п'янству. П'яніці накіроўваюць на прымусовае лячэнне, прыцягваюць да адміністрацыйнай адказнасці. У працоўных калектывах прайшлі гутаркі і даклады аб барацьбе за здаровы быт. У ДOME культуры выступіла ўрач А. Мулянкава, лекцыя якой закончылася праглядам фільма «Па вясне алкаголь». Настаўнікі ў школах таксама правялі адпаведныя гутаркі з падлеткамі. Аднак, здаецца, гэта ўсё, што вы-

Імклівыя змены, якія адбываюцца ў жыцці савецкага грамадства, патрабуюць уважлівага стаўлення культурасветных работнікаў да задавальнення ўсёўзрастаючых духоўных запатрабаванняў людзей, умелай прапаганды савецкага ладу жыцця, дасягненняў ва ўсіх сферах яго. У сувязі з гэтым узрастае і роля сучасных абрадаў, звычайна, святая і традыцый, што садзейнічаюць камуністычна-

правядзення сучасных абрадаў, — абагульненне набытага вопыту, аналіз здзейсненага, спроба выйсці на пэўную сістэматызацыю багацця матэрыялу з тым, каб даць рэкамендацыі, парады. У гэтых адносінах асабліва цікавасць уключаюць раздзелы «Узвышаюць, славіць чалавечы працы», «Святая нараджэння сям'і», «У сям'ю прыходзіць шчасце», «Праводзяць у армію хлопцаў», «Паўвена

АБРАДЫ, ПАДКАЗАНЫЯ ЧАСАМ

му выхаванню працоўных, фарміраванню ў іх антыўнай грамадзянскай пазіцыі.

У падобным кірунку ў рэспубліцы зроблена ўжо нямала. Пачынаючы з апошніх пятнаццаці—дваццаці гадоў сацыялістычная абрадаўнасць усё ўпэўненей уваходзіць у паўсядзёнае жыццё людзей, становіцца неад'емнай часткай культуры. Аднак і зрабіць яшчэ трэба шмат, асабліва ў сувязі з пастановай ЦК КПСС «Аб мерах па пераадоленні п'янства і алкагалізму», у якой непасрэдна гаворыцца аб тым, што неабходна палепшыць арганізацыю культурнага адпачынку працоўных, стварыць магчымасці для разумянага выкарыстання вольнага часу, паўсюдна развіваць сетку клубу па інтарсах.

Праблемы, зместам сваім звязаныя з гэтым важным накірункам у культурасветрабодзе, разглядаюцца ў кнізе А. Мяснішкі «Сучасныя грамадзянскія абрады і традыцыі», выпушчанай выдавецтвам «Полымя». Выданне пабудавана такім чынам, што аўтар не толькі апярэў звесткамі, узятымі з паўсядзённага, але і прасочвае гісторыю ўзнікнення і становлення савецкай абрадаўнасці. У прыватнасці, у сваёй гаворцы ён звяртаецца да саміх вытокаў новых абрадаў («Сучасная абрадаўнасць — новая сацыяльная з'ява». «Да гісторыі савецкай і грамадзянскай абрадаўнасці»). Гэта сама падрабязна сучасныя абрады класіфікуюцца па іх сацыяльнай значнасці, функцыянальным прызначэнні, ролі і месцы ў жыцці грамадства («Сістэма нашых святаяў і абрадаў»).

Аднак галоўнае — у чым і карысныя кнігі для культурасветработнікаў, а таксама ўсіх, хто мае непасрэднае дачыненне да

шчасця і любві», у якіх шмат пазнаваўчых звестак, таго, што можа спатрэбіцца ў рабоце іншых.

Напрыклад, у раздзеле «Узвышаюць, славіць чалавечы працы» расказваецца пра абрады і іншыя мерапрыемствы, звязаныя з прызначэннем і гэчнай працоўных дасягненняў чалавек. Адна з форм у гэтай рабоце — калектыўнае ўшанаванне рабочых дынастыі і дынастыі сельскіх працоўнікаў. А. Мяснішка падрабязна гаворыць пра падобныя свята, якія праводзіліся ў свой час на Магілёўскім заводзе штучнага вална і ў налесе імя Урыцкага Гомельскага раёна, падірэскава, што традыцыйнымі лямі становіцца і ў іншых месцах рэспублікі. Як правіла, ініцыятарам правядзення святаяў працоўных дынастыі выступае грамадская абрадавая камісія, у якую ўваходзяць прадстаўнікі грамадскасці, культурасветработнікі.

Канкрэтныя адрасы называюцца і ў раздзеле «Паўвена шчасця і любві», у якім асноўная ўвага звернута на правядзенне залатых выселляў. Аўтар не абмяжоўваецца прыкладамі з жыцця рэспублікі, а і расказвае аб тым, як падобныя мерапрыемствы праходзяць у Літоўскай ССР, дзе набыты асабліва багаты вопыт.

У заключэнне гаворкі («Некалькі пытанняў савецкай абрадаўнасці») закранаюцца пытанні, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння ў бліжэйшы час. І самае галоўнае — гэта падрыхтоўка кадраў, паколькі, як зазначае А. Мяснішка, «у нас, на жаль, пакуль няма яшчэ спецыялістаў па наладжанні і вядзенні абрадаў і рытуалаў, асабліва ў сферы сямейнага, грамадзянскага быту».

М. ЛУКІН.

ПАДАРУНАК МУЗЕЮ

У Літаратурны музей Якуба Коласа паступіла кніга па французскай мове вядомага беларускага пісьменніка-вучонага Івана Навуменкі «Янка Купала і Якуб Колас», якая выйшла ў свет у мінулым годзе ў Па-

рыжы. У ёй змешчаны кароткія аўтабіяграфічныя звесткі пра народных паэтаў, крытычныя артыкулы пра творчасць класікаў беларускай літаратуры, вершы песняроў.

М. ЖЫГОЦКІ.

ХОЦЬ ЛІСТ І НЕ АПУБЛІКАВАНЫ

ЭКСПАЗІЦЫЯ БУДЗЕ АБНОУЛЕНА

У свой час рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва» атрымала ліст чытача Генадзя Сагановіча, у якім ішла гаворка пра сур'ёзныя недахопы ў экспазіцыі Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея. Письмо было даслана на разгаванне. Нядаўна атрыманы адказ з Міністэрства культуры за подпісам начальніка аддзела музея Ю. Варанкова. У ім, у прыватнасці, гаворыцца: «Аўтар пісьма ў газету «Літаратура і мастацтва» закранае шэраг важных і цікавых пытанняў, якія датычаць дзейнасці Гродзенскага гісторыка-археалагічнага музея».

Па даручэнні Міністэрства культуры БССР факты, выкладзеныя ў пісьме т. Сагановіча, правяраны з выездам на месца. Аналіз экспазіцыі паказаў, што ў ёй сапраўды ёсць недахопы, звязаныя, перш за ўсё, з тым, што яна створана кэля 20 год назад і, натуральна, маральна і фізічна састарэла. Аўтар пісьма справядліва ўказвае на недакладнасці ў анатацыях і несурэзмернасць агульнаархэйскага і мясцовага матэрыялу.

Сагановіч піша пра тое, што экспазіцыя музея не ўключае ніводнага факта пра вайну, якую ваяваў крываносцамі Вялікае княства Літоўскае, а таксама не ўпамінае аб гродзенскім старасце Давыдзе, героі вайны з крываносцамі. Сцвярдзенне не адпавядае праўдзе, паколькі на стэндзе музея змешчана табліца «Змаганне жыхароў Гродна з нямецкімі феодаламі на чале з гродзенскім ста-

растам Псноўсім князем Давыдам». У табліцы даюцца звесткі пра сем (!) бітваў гродзенскіх воінаў з крываносцамі, пачынаючы з 1314 і канчаючы 1322 годам.

Разам з тым недакладнае і сцвярдзенне пра тое, што ў гэтым прыведзеным Грунвальдскай бітве, не ўпамінаюцца беларускія воіны. Даслоўны тэкст анатацыі паведамляе: «Аб'яднаныя войскі Польшчы і Вялікага княства Літоўскага, у складзе якіх былі атрады з беларускіх, украінскіх і рускіх земляў, пры ўдзеле чэшскіх атрадаў нанеслі паражэнне Тэўтонскаму ордэну». Узаканы ў пісьме раздзел экспазіцыі носіць назву «Гродзеншчына ў складзе Вялікага княства Літоўскага».

Неабходна таксама адзначыць, што пра многія падзеі гісторыі перыяду феадалізму не захавалася ніякіх прадметаў матэрыяльнай культуры. Гэта датычыць і бітвы ля Сініх вод. Вельмі рэдка вырабы беларускіх мануфактур (Налібок, Урчча, Слуці, Гродна), а зямлянны матэрыялы, якіх не хапае, муляжамі, манетамі або копіямі можна не заўсёды.

Дырэкцыя музея дадзена ўказанне ліквідаваць недакладнасці, унесці магчымыя дапаўненні ў экспазіцыю, у рабоце над удасканаленнем экспазіцыі аператыва ўлічваць прапановы і заўвагі.

У цяперашні час плануецца рэстаўрацыя Старога замка ў Гродне з наступнай перабудовай экспазіцыі, у тым ліку па перыядзе феадалізму».

панейца (інструментоўка Э. Серады). Майстэрства аматары прадэманстравалі і ў чыста аркестравых творах. Эмацыянальна насычана прагучала ўрачыстая прэлюдыя «Слава народам нашай краіны» І. Шышоўца (інструментоўка В. Ерамеева), у якой музыканты з Гомеля раскрылі манументальны, эпічны характар музыкі. Асобна хочацца спыніцца на выкананні ўрыўка з оперы «Прачыёза» К. М. Вебера (інструментоўка Э. Серады). Ужо сам факт звароту музыкантаў да такога твора сведчыць пра многае. Выконваючы класіку, яны маюць магчымасць значна пашырыць свой круггляд, дасягнуць неабходнага тут высокага ўзроўню. І ў фарміраванні мастацкага густу ўдзельнікаў і слухачоў такі рэпертуар мае вялікае значэнне. Твор гэты быў выкананы бездакорна, з яркім туйным гучаннем, ансамблева. І таму гэты нумар праграмы з'явіўся яркай кульмінацыяй усёй музычна-літаратурнай кампазіцыі аркестра. На папярэднім аналагічным аглядзе, які праходзіў у снежні 1983 года, з-за нізкага выканаўчага ўзроўню ніводзін духавы аркестр не мог прэтэндаваць на лідэрства. І вось аркестр з Гомеля ўпэўнена выйшаў на першае месца. Такі калектыў можа стаць сур'ёзным канкурэнтам многім духавым самадзейным аркестрам Белаўпрофа і Міністэрства культуры БССР.

Добрае ўражанне зрабіў і эстрадна аркестр Гомельскага навучальна-вытворчага прадпрыемства. Наогул, БелТС можа ганарыцца тым, што ў яго ёсць такі калектыў. У рэспубліцы ж на сёння сярод эстрадных аркестраў і эстрадных інструментальных ансамбляў не набліраецца і дзесяці калектываў з ганаровым званнем «народны». У іх ліку — эстрадна аркестр з Гомеля.

Пытанне фарміравання і дзейнасці эстрадных аркестраў у рэспубліцы яшчэ даволі праблематычнае і вырашаецца з цяжкасцю. Але там, дзе шукаюць, там знаходзяць. Як вядома, духавы і эстрадна аркестры ў многім роднасныя. І ў тым, і ў другім ёсць асноўныя духавыя інструменты. Калі да духавых інструментаў дадаецца рытм-група, атрымліваецца поўны склад эстраднага аркестра. Так вырашыў зрабіць і кіраўнік з Гомеля Э. Серада, які запрасіў у эстрадна аркестр духавоў-аматараў свайго прадпрыемства. У выніку на аглядзе калектыў пацвердзіў сваё майстэрства, выканаўшы інструментальную п'есу В. Іванова «Цудоўны дзень» (сола на трубах В. Сцяпурка і Д. Пронін) і іншыя творы.

Нельга не спыніцца і на такім пытанні, як работа кіраўніка над аранжыроўкай твораў для калектываў. Адзначым, што ўсе аранжыроўкі Э. Серады прагучалі даволі ўдала. Гэта датычыць і эстраднага інструментальнага ансамбля, які існуе на базе аркестра. Варта аддаць даніну майстэрству ансамбля ў «Інструментальнай п'есе на тэмы твораў беларускіх кампазітараў» Э. Серады, «Залатой восені» Я. Глебава. У той жа час засмуціла выкананне фантазіі на тэмы песень Вялікай Айчыннай вайны. Яна прагучала даволі слаба з-за абмежаванасці мастацка-выканаўчых сродкаў. Таму квартэт быў удастоены толькі трэцяга месца.

Працягваючы гаворку аб эстрадна-інструментальных ансамблях, трэба сказаць, што іх склад досыць мабільны для мастацкай самадзейнасці, і таму неабходна спрыяць іх шырокаму распаўсюджанню. Бо пры стабільнасці работы, настойлівых творчых пошуках калектыў можа вырасці і да эстраднага аркестра. Пра гэта трэба памятаць кіраўнікам. Недастаткова праявіў сябе інструментальны ансамбль Віцебскага навучальна-вытворчага камбіната. Калектыў яшчэ трэба шмат працаваць. У праграме нельга не вылучыць саліста на домры Б. Пярцова, які выканаў «Раманс» Д. Шастаковіча, віртуознае «Скерца» І. С. Баха. Як творчую ўдачу кіраўніка ансамбля А. Мянжынскага, які выступаў і як самадзейны кампазітар, трэба адзначыць песню «Ля вечнага агню» на словы А. Чарняўскага і дзіцячую песню «Дожджык» на словы К. Цвірка (салістка Э. Мянжынскага).

Першае месца інструментальным ансамблям журы вырашыла не прысуджаць. Інструментальны ансамбль Бабруйскага НВП пад кіраўніцтвам Віталія Селігончыка выйшаў на другое месца.

Шмат спрэчак выклікалі ў час агляду выступленні ВІА. Гэтыя ансамблі сёння найбольш папулярныя ў маладзёжнай аўдыторыі, але ў іх творчасці шмат недахопаў і таму іх справядліва крытыкуюць. Многія калектывы спрабуюць яшчэ завабываць сімпатыі і аўтарытэт слухачоў ўзмоцненым гучаннем. Пры аналізе праграм іх кіраўнікі ўпарта шукалі прычыны недахопаў — то не настроена апаратура, то аператар не сбалансаваў гучанне і г. д. Але ж пра выканаўцаў мяркуюць заўсёды па канкрэтным выступленні. Не паглыблячыся ў палеміку з кіраўнікамі і аператарамі ВІА, трэба звярнуцца да выступлення ВІА Магілёўскага навучальна-вытворчага прадпрыемства

(кіраўнік І. Лазараў). Гэты калектыў выступаў як сапраўдны ансамбль у поўным сэнсе гэтага слова. Тут не было чаргавання «саліст (вакальна група) — інструментальнае суправаджэнне». Пяць удзельнікаў з шасці маюць неаблігавы вакальны дадзеныя. Адзінае пажаданне гэтаму калектыву — звярнуць увагу на вакальныя магчымасці кожнага ўдзельніка, вызначыць яго рэпертуар, каб дасягнуць яшчэ больш высокай культуры сольных і ансамблевых спеваў. Пра майстэрства валодання інструментамі ў магілёўчан гаварыць не даводзіцца — яно было высокае. Асабліва трэба адзначыць бас-гітарыста М. Варанаева, яго ўпэўненае валоданне інструментам, віртуознаю ігру. Што датычыць рэпертуару гэтага калектыву, то найбольш удалыя нумары — песні «Надзя-Надзейка» С. Белікава на словы П. Броўкі і руская народная «Камара муха пакахала»...

Удалую музычна-літаратурную кампазіцыю прадставіў ВІА Мінскага навучальна-вытворчага аб'яднання (кіраўнік М. Макаранка). Перш за ўсё ў гэтым ансамблі вылучаюцца своеасаблівае тэмбраў салісткі-вакалісты А. Чарныш, С. Самойлаў, В. Ярашэвіч, А. Паршыня, Т. Аляксандрава. Радуе, што ў склад ВІА ўведзены духавыя інструменты, якія вельмі ўзбагацілі гучанне ансамбля.

Улічваючы і выканаўчае майстэрства ВІА, і пабудову музычна-літаратурных кампазіцый, на якія ў большасці выпадкаў арыентаваліся многія ансамблі, і тэматычную накіраванасць рэпертуару, журы ўсё ж вырашыла першага месца не прысуджаць. Раўннем журы два ВІА Магілёўскага НВП і Мінскага НВА, якія выступілі найбольш удала, — падзялілі другое месца.

У час агляду гучалі духавыя аркестры, інструментальныя ансамблі, эстрадна аркестры, ВІА, ансамблі народных інструментаў. Відзец, у будучым трэба памяняць назву агляду — Рэспубліканскі агляд-конкурс музычна-інструментальных калектываў мастацкай самадзейнасці БелТС. На сённяшні дзень выканаўчы ўзровень многіх калектываў таварыства даволі высокі, і таму можна шырэй прыцягваць такія калектывы да ўдзелу ў рэспубліканскіх аглядах-конкурсах, фестывалях працоўных Беларусі па лініі Белаўпрофа і Міністэрства культуры БССР.

А. КАРАЦЕЕУ,
член журы агляду,
намеснік загадчыка кафедры
эстрадна-духавага
дырыжыравання Мінскага
інстытута культуры.

ставілі супраць сацыяльнага зла мясцовыя актывісты. Палохаюць п'яніц хваробамі, штрафамі і забываюць пра такую магучую зброю, як смех, якога, як гаварыў Гоголь, баіцца нават той, хто ўжо нічога на свеце не баіцца. А чаму б не стварыць агітбрыгаду з рэпертуарам, усімі сваімі формамі і зместам нацэленым на аматараў спіртнога, які біў бы іх вострай прыпеўкай, сатырычным вершам, трапнай прымаўкай, гумарыстычнай бытавой сцэнкай? Дарэчы, пры адзеле культуры райвыканкома ёсць такая агітбрыгада, дакладней — аўтаклуб «Цвярозасць». Яго ўдзельнікі ўжо наведлі больш за дзесяць аддаленых вёсак і набылі пэўны вопыт антыалкагольнай прапаганды мастацкімі сродкамі.

Для моладзі, што жыве ў Казловічах, на цэнтральнай сядзібе калгаса можна было б адкрыць кафэ, дзе б гандлявалі не спіртным, а сакамі, кандытарскімі вырабамі, марожаным, падавалі чай, каву. Тым болей, што і месца ёсць — прасторная зала рэстарана «Ніва», якая часта вечарамі пустуе.

Да ўступлення ў сілу ўказа аб узмацненні барацьбы з п'янствам і алкагалізмам кожную суботу і нядзелю там праводзіліся вясельныя застоллі. Удзельнікамі іх былі не столькі сельскія жыхары, як гарадскія, нават на чаргу запісаліся. Потым спіртное ў рэстаране перасталі прадаваць, перавёўшы яго ў разрад сельскай сталавай. Ды не надоўга. Цяпер там зноў выстаўлены бутэлькі з яркімі наклэйкамі. Па-ранейшаму спраўляюць вясельні, нават гарадскія і прыезджыя. Райспажывсаюзу выгадна — спіртное выкапаць план. Але ці прыносіць такі «сервіс» карысць вясковай моладзі? Адкрыццё на базе рэстарана безалкагольнага кафэ было б больш дзейснай прапагандай таго, як трэба цвяроза і прыгожа жыць.

Ёсць яшчэ нявырашаныя, набалелыя праблемы ў работнікаў культуры-спартыўнага комплексу. Яму не хапае вопытнага балетмайстра. Жадае слухага арганізацыя кінаабслугоўвання. Калі ў цэнтры, у сельскіх клубах вясцоўцы могуць практычна кожны вечар паглядзець фільм, то ў брыгад-

ныя клубы вёсак Далёкія і Бліжнія Бандары, Лесуны нават перасоўкі не прыязджаюць. Спасылкі на тое, што да цэнтральнай сядзібы недалёка — толькі нейкі кіламетр з «гакам» і людзі могуць прыйсці туды пехатою, не пераканаўчыя. Наўрад ці захоча вясковы жыхар зімовым вечарам прамяняць тэлевізар на няблізкае кіно.

Чакаюць вясцоўцы, што да іх цяпер, калі здадзен Палац культуры, часцей стануць прыязджаць на гастролі тэатральныя і эстрадныя сталічныя калектывы. Дагэтуль сюды толькі зрэдку наведваліся артысты Белдзяржфілармоніі, Акадэмічны народны хор БССР. Як правіла, канцэрты з іх удзелам праходзілі пры перапоўненай зале. Гэта і зразумела. Сённяшні сельскі жыхар не менш, чым гарадскі, цягнецца да скарбіц сапраўднай культуры. Гэтага вымагаюць і яго высокі матэрыяльны дабрабыт, і адукацыя, і імкненне жыць цікава, змястоўна, як і належыць чалавеку сацыялістычнага грамадства.

М. ТЫЧЫНА.

Шчыра кажучы, я крышку нават пазайздросціў аўтарам сцэнарыя І. Гаранец, В. Паніну, В. Пеставу. Пазайздросціў іх смеласці. З дзяцінства трапятліва стаўлюся да творчасці Юрыя Карлавіча Алешы, мабыць, аднаго з самых дзівосных, вытанчаных знаўцаў слова, усе творы яго, і складаныя, і загадкавыя, сатнаны з нейкіх паўтонаў, намінаў, асацыяцый, успамінаў...

сім дарэмна зайздросціў творчай дэбрэнасці аўтараў. Бліскучая проза Ю. Алешы, відаць, усё-такі збынтэжыла сцэнарыста, яны засумняваліся і, часткова зняўшы з сябе груз адказнасці за «Трох таўстуноў», назвалі спектакль, пастаўлены ў Мінскім цырку, «Збройнік Праспера».

А зараз — невялікае адступленне. Раскажу, як роліца звычайна ў цырках

СА СТАРОНАК КНІГІ — НА МАНЕЖ

Мінскі дзяржаўны цырк паказвае спектакль-казку для дзяцей

Паставіць у цырку Ю. Алешу, няхай сабе і раман-казку «Тры таўстуны», створаны спецыяльна для дзяцей, з дакладным, ясным, старанна вылісаным сюжэтам.

Праўда, вядома, што Ю. Алеша добра ведаў і любіў цырк, сябраваў з многімі артыстамі, са знакамітым рэжысёрам А. Арнольдам. Письменнік сказаў нека: «Цырк заняў вялікае месца ў маёй свядомасці. Бадай, прыглядаючыся да свайго жыцця здалён, я бачу, што жоўтаа арэна цырка была яго дном». Але спецыяльна для цырка, наколькі мне вядома, Ю. Алеша нічога не пісаў. Дый, відаць, наўрад ці мог дапусціць думку, што героі яго рамантычнай казкі — мужны збройнік Праспера, спрытны гімнаст Цібул, цудоўная Суок, высакародны і шчыры донгар Гаспар Арнеры — ажывуць калі-небудзь на манежы.

Зрэшты, прачытаўшы сцэнарыі, я зразумеў, што з-

навагоднія ёлчаныя прадстаўленні для дзяцей. Варыянтаў некалькі.

Першы і, відаць, найбольш распаўсюджаны (дарэчы, з поспехам выкарыстоўваецца многія гады і на мінскім манежы) — неумудрагелісты, але эфэктны, бо не вымагае ні творчых, ні фінансавых выдаткаў. Зусім не відзімляючы праграму, проста «паднараціўшы» нумары за кошт найбольш складаных трукаў, пастаноўшчык уключае ў яе Дзеда Мароза і Снягурку.

Варыянт другі вымагае пэўнай падрыхтоўкі. Часам нават дзвюх, а то і чатырох рэпетыцый. Той жа Дзед Мароз, тая ж Снягурка, тая ж бязлітасна абсечаная нумары, але (і ў гэтым соль) артысты — удзельнікі тых нумароў «удалезены» як персанажы розных казак. Адпаведная назва, ну, скажам, «Навагодні калейдаскоп», «Зімовыя сувеніры»,

Фрагмент спектакля «Збройнік Праспера»

«Прыгоды Дзеда Мароза» і — гатова!

Трэці варыянт — цэласны цыркавы спектакль або, як гаварылі раней, пантаміма. Справа гэта цяжка, і часам няўдзячная, вымагае ад усяго калектыву цырка нямала сіл, часу, энергіі і нерваў... Ад творчых жа няўдач, як вядома, ніхто не застрахаваны. У цырку, паводле яго спецыфікі, кожны нумар — маленькі спектакль, і развіваецца ён па адпаведных жанру законах, калі над усім пануе трука, а ўсё астатняе падаецца часам дробным і нязначным. І гэты адасоблены нумары аб'яднаць агульным сюжэтам даволі складана. Яшчэ больш складана перананіць артыстаў працаваць на гэты сюжэт: яны ж, як правіла, зацінаўлены толькі ў сваім нумары.

Калектыву Мінскага цырка і цыркавал трупы, якой кіруе народны артыст УССР У. Шаўчэнка, прынялі менавіта гэты, трэці, варыянт.

Міне яшчэ нямала часу, перш чым адладзіцца новая цыркавая казка, удаканаліцца, а то і цалкам перапрацоўваюцца асобныя мізансцэны, якія сёння выглядаюць «сырымі» або няўдалымі. Пры ўсім тым, зроблена сур'ёзная, важная работа. Акрамя асноўнай творчай групы (рэжысёр-пастаноўшчык В. Пеставу, кампазітар М. Фінберг, мастак-пастаноўшчык Л. Вязнікаў, балетмайстар А. Елісееў, мастак па касцюмах С. Машэўская), у

рабоче гэтай шмат удзельнікаў — ад пашывачнай майстарні Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР да цахаў асветляльнікаў і ўніфармістаў.

Калісьці пантаміма была частай і жаданай госячэй на манежы. Цяпер, калі гэта прантыка часткова страчана, кожная такая работа набывае значэнне каштоўнага вопыту. Гэты вопыт важны і для глядача, таму што ў сюжэтнай пастаноўцы перад намі паўстае крыху іншы, не зусім звыклы для нас, «выхаваных» на дывертэсментных праграмах, цырк. І артысты ў рамках адведзеных ім ролёў раптам раскрываюцца зусім па-новаму.

Хоць і ніякавата, ды вымушаны прызнацца: дасюль не падазраваў, што ў трупе, якую я ведаю ўжо некалькі гадоў, акрамя бласспрэчна вялікіх майстроў Л. і У. Шаўчэнкаў, С. Ігнатава, М. Асінскай, ёсць, аказваецца, і яшчэ акцёры. Так-так, не проста труначы, яркія выканаўцы (у гэтым недахопу няма), а менавіта акцёры: С. Дзерэвін (Донгар Гаспар), У. Дзешук (Туці), П. Цітоў (Капітан гвардзейцаў), У. Прымачэнка (Рыжы Ілюн), Ш. Айнэтзінаў (Прыдворны). Я не падазраваў такаса, што Людміла і Уладзімір Шаўчэнікі змоглі пераасэнсаваць сваю работу, змяніць гадамі сфарміраваныя вобразы. Наогул, як расцлумачыць іх паласатым і грывастым партнёрам, што на час новага спектакля Людміла ўжо не дрэсіроўшчыца, яна — Суок, а Уладзімір прадстаўляе збройніка Прасперу.

Вось раз'ятраныя жывёлы ўрываюцца ў клетку, каб разарваць на часткі бедную танцоўшчыцу Суок. Побач з'яўляецца адважны Праспера. Ён крычыць: «Не бойся Іх, Суок! Я паспрабую з гэтымі звярамі, яны цябе не крануць!» Звяры і сапраўды супакойваюцца, расаджваюцца па тумбах. І як сабе хочаце, а я ў гэты момант веру, што не камандам дрэсіроўшчыка У. Шаўчэнікі падпарадкоўваюцца тыгры і лвы, а волі і мужнасці збройніка Праспера.

А калі гэта так, калі я сапраўды паверыў і ў Праспера, і ў Суок, і ў донгара Гаспара Арнеры, значыць, усё-такі добры назацінік Юрый Алеша пабываў тут, у цырку...

Аляксандр РОСІН.
Фота Я. ДЗЕБВА.

Клоун У. Прымачэнка.

На манежы — балы

3 20 па 26 студзеня
21 студзеня, 18.10

КАНЦЭРТ КАМЕРНАЙ МУЗЫКІ.
У праграме творы Аладава, Абеліёвіча, Мдзівані, Гарэлавай, Памазова для драўляных духавых інструментаў.
Выканаўцы: В. Грыгор'еў (флейта), А. Прыходзька (габой). Партыя фартэпіяна — заслужаная артыстка рэспублікі Л. Максімава.

21 студзеня, 20.20

ВАКАЛЬНЫ ЦЫКЛ «АБ ЛЕНІНЕ»
Я. ДЗЯГЦЯРЫКА

Ён складаецца з 4-х маналогаў, напісаных на вершы вядомых савецкіх паэтаў. Сярод іх «Партбілет» Безыменскага і «Пяць начэй» Веры Інбер. У перадачы прымаюць удзел салісты Дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР, заслужаны артыст РСФСР М. Майсенка і лаўрэат Усесаюзнага конкурсу імя Глінкі М. Жылюн.

22 студзеня, 18.35

«ЗАЛАТУЮ БУДУЧЫНЮ КЛІКАЦЬ».
Перадача прысвечана 80-годдзю з дня нараджэння А. Александровіча.

22 студзеня, 19.50

«КВІТНЕЙ, МАЯ РАДЗІМА!»

Тэлефестываль мастацкіх калектываў рэспублікі. Канцэрт Дзяржаўнага народнага аркестра БССР імя Жыноўіча.

У праграме творы рускіх і савецкіх кампазітараў, рускія і беларускія народныя песні.
Мастацкі кіраўнік і галоўны дырыжор, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР заслужаны дзеяч мастацтваў рэспублікі М. Казінец.

23 студзеня, 17.25

«СУГУЧЧА»

Перадача падрыхтавана да 50-годдзя паэта-перакладчыка В. Сёмухі. Пераклады чытаюць артысты мінскіх тэатраў.

25 студзеня, 11.15

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»
Вершы А. Вяцінскага.

25 студзеня, 16.20

«І ЗАГУЧАЦЬ ГАЛАСЫ ЦУДОУНЫЯ»
Музычная праграма з удзелам фальклорнага ансамбля «Круціцкія музыкі» калгаса «Новы быт» Мінскага раёна.

25 студзеня, 19.00

«ПЕСНЯ ЖЫТНЕВЫХ ПАЛЕТКАУ»

У перадачы прысвечанай заслужанаму дзеячу культуры БССР П. І. Шыдлоўскаму, прымаюць удзел народны артыст СССР Г. Цітовіч, заслужаны артысты рэспублікі Г. Радзько і Л. Барткевіч, сямейны ансамбль Шыдлоўскіх.

25 студзеня, 22.55

«СУСТРЭМІСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦАЦІ»

Эстрадная праграма з удзелам вальна-інструментальнага ансамбля «Смярычка».

26 студзеня, 16.10

«РАСКАЗЫ ПРА БЕЛАРУСКІЯ МУЗЕІ»
Перадача знаёміць з цікавай экспазіцыяй музея Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. Гэта і творы графікі, і жывапісу, і дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, інтэр'ера і абсталявання. Можна таксама убачыць лепшыя дыпломныя і курсавыя работы студэнтаў інстытута.

У перадачы прымае ўдзел загадчык музея Т. Сярова.

26 студзеня, 17.50

РЭПАРТАЖ З ТВОРЧАГА ВЕЧАРА НАРОДНАГА АРТЫСТА БССР Ю. У. СЕМЯНЯКІ.

У «КНІГАРНІ ПІСЬМЕННІКА»

Т. ГАРЭЛІКАВА. Пры святле расстання. Аповесці і апавяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—1 р.
І. КАНАНОВІЧ. Цёплы камень. Аповесці, апавяданні. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—1 р. 50 к.
М. ЧАРНЯЎСКІ. Камар на матацыкле. Гумарэскі, жарты, пароды. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—30 к.
В. ЯКАВЕНКА. Дайсці да ладу. Публіцыстычныя аповесці, нарысы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1985.—95 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Аляксей АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕЎСКІ, Уладзімір НЯФЁД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЎІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁЎ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісатэлей БССР. Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05510 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, намесніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела тэатра і выяўленчага мастацтва — 33-21-53, аддзела музыкі і кіно — 33-21-53, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавяданні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэр'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыцы ў двух экзэмплярах.
Рукапісы рэдакцыя не вяртае.